



**Simpozionul Științific Internațional
in memoriam academicianului Constantin Popovici**

ediția a VI-a

**Міжнародний науковий симпозіум
пам'яті академіка Костянтина Поповича**

VI читання

**„Relațiile etnoculturale moldo-ucrainene
în aspect sincronic și diacronic”**

**«Молдо-українські етнокультурні зв'язки
в синхронії і діяхронії»**

**PROGRAMUL ȘI REZUMATELE COMUNICĂRILOR
ПРОГРАМА ТА РЕЗЮМЕ ДОПОВІДЕЙ**

**Chișinău, 10 noiembrie 2021
Кишинів, 10 листопада 2021**

INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL
AMBASADA UCRAINEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA
INSTITUTUL STUDIUL ARTELOR, FOLCLOR ȘI ETNOLOGIE
„M. RYLSKY”, UCRAINA
ASOCIAȚIA UCRAINENILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA
COMUNITATEA UCRAINENILOR „PETRU MOVILĂ” DIN MUN. CHIȘINĂU

Simpozionul Științific Internațional in memoriam academicianului Constantin Popovici

ediția a VI-a, dedicată jubileului a 30 de ani de la fondarea
sectorului „Etnologia ucrainenilor” al Centrului de Etnologie al IPC

Міжнародний науковий симпозіум пам'яті академіка Костянтина Поповича

VI читання, присвячені 30-річчю заснування Сектору «Етнологія українців» Центру етнології Інституту культурної спадщини

„Relațiile etnoculturale moldo-ucrainene în aspect sincronic și diacronic”

«Молдо-українські етнокультурні зв'язки в синхронії і діахронії»

PROGRAMUL ȘI REZUMATELE COMUNICĂRILOR
ПРОГРАМА ТА РЕЗЮМЕ ДОПОВІДЕЙ

Chișinău, 10 noiembrie 2021
Кишинів, 10 листопада 2021

COMITETUL DE ORGANIZARE / ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Victor Ghilaș, dr. hab. în studiul artelor, director al IPC – președinte

Anna Scripnik, academician, dr. hab., în științe istorice, profesor, academician-secretar al Departamentului de Literatură, limbă și Studii de Artă al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Director al Institutului Studiul Artelor, Folclor și Etnologie „M. Rylsky” al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei

Adrian Dolghi, dr. în istorie, director adjunct pentru activitatea științifică, IPC

Victor Cojuhari, dr. în istorie, cerc. șt. coord. al grupului „Etnologia Ucrainenilor”, IPC; președinte al Comunității Ucrainenilor „Petru Movilă” din municipiul Chișinău – vicepreședinte

Ecaterina Cojuhari, dr. în pedagogie, cerc. șt. superior al grupului „Etnologia Ucrainenilor”, IPC

Ivan Derda, profesor, Artist al Poporului al Ucrainei (Universitatea Națională Yu. Fedkovich, Cernăuți, Ucraina)

Vitalie Mrug, Președintele Asociației Ucrainenilor din Republica Moldova

Oleksandr Golovko, cercetător științific (Institutul Studiul Artelor, Folclor și Etnologie „M. Rylsky” al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei)

COMITETUL ȘTIINȚIFIC / НАУКОВИЙ КОМІТЕТ

Victor Ghilaș, dr. hab. în studiul artelor, director al IPC – președinte

Anna Scripnik, academician, dr. hab. în istorie, director al Institutului Studiul Artelor, Folclor și Etnologie „M. Rylsky” al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei

Adrian Dolghi, dr. în istorie, director adjunct pentru activitatea științifică, IPC

Victor Cojuhari, dr. în istorie, cerc. șt. coord. al grupului „Etnologia Ucrainenilor”, IPC; președinte al Comunității Ucrainenilor „Petru Movilă” din municipiul Chișinău – vicepreședinte

Ecaterina Cojuhari, dr. în pedagogie, cerc. șt. superior al grupului „Etnologia Ucrainenilor”, IPC

Viaceslav Kușnir, dr. hab. în istorie (Universitatea Națională din Odesa „I. Mechnikov”, Ucraina)

PROGRAMUL SIMPOZIONULUI / РЕГЛАМЕНТ РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Conferința se desfășoară online pe platforma Google Meet

Конференція проходить в режимі онлайн на платформі *Google Meet*

10:00–12:00 Deschidere. Ședința în plen. Відкриття конференції. Пленарне засідання

12:00–12:30 Pauză de masă. Обідня перерва

12:30–17:30 Ședințe pe secții. Засідання секцій

17:30–18:00 Ședința în plen. Totalizarea rezultatelor. Пленарне засідання.

Підведення підсумків

Comunicările în ședința plenară – până la 20 de minute, comunicările în secții – până la 10 minute.

Vistup na plenarnomu zasidanni – do 20 khvilin, vistup na sektsii – do 10 khvilin.

10:00–12:00

ȘEDINȚA PLENARĂ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Linkul / посилання: <https://meet.google.com/vsn-hjbs-ayq>

Moderator: dr. hab. Victor Ghilaș

Cuvinte de salut. Вітальне слово:

VICTOR GHILAȘ, doctor habilitat, director al Institutului Patrimoniului Cultural

МАРКО ШЕВЧЕНКО, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Молдова

ГАННА СКРИПНИК, академік, доктор історичних наук, професор, академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України

ІВАН ДЕРДА, професор Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, народний артист України

АНАТОЛІЙ КРУГЛАШОВ, доктор історичних наук, професор Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

ВАСИЛЬ ВАСКАН, поет, голова Товариства «Україна-Молдова»

ІВАН ІГНАТ, директор Чернівецької гімназії №6 ім. О. Доброго

РОМАНКОВЕЦЬКИЙ ЛІЦЕЙ ІМ. К. Ф. ПОПОВИЧА, Сокирянський р-н Чернівецької області

ЮРІЙ РАБОТІН, голова Одеської регіональної організації Національної Спілки журналістів України, голова Загальнонаціонального конкурсу «Українська мова – мова єднання»

ВІТАЛІЙ МРУГ, доктор технічних наук, голова Української громади Республіки Молдова

ВІКТОР КОЖУХАР, доктор історії, конференціар, завідувач сектору «Етнологія українців», голова Української громади ім. Петра Могили

Comunicări. Dovedi:

Скрипник Ганна, академік, доктор історичних наук, професор, директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ). *Українсько-молдовське наукове співробітництво в царині етнологічних студій.*

Філіпчук Георгій, академік, д-р пед. наук, професор (Національна академія педагогічних наук України, Київ). *Омелян Попович: оберіг національної культури.*

Кожухар Віктор, доктор історії, конференціар (Інститут культурної спадщини, Кишинів, Республіка Молдова). *Сектору Етнологія українців Центру етнології Інституту культурної спадщини – 30 років.*

Кожухар Катерина, доктор педагогіки, конференціар (Інститут культурної спадщини, Кишинів, Республіка Молдова). *Українська мова в розвідках співробітників сектору «Етнологія українців» Центру етнології Інституту культурної спадщини.*

Науковий колектив ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ). *Презентація фундаментальних корпусів джерел «Етнографічний образ українців зарубіжжя» та «Етнографічний образ сучасної України».*

Пастух Надія, кандидатка філологічних наук, **Харчишин Ольга**, кандидатка філологічних наук ((Інститут народознавства НАН України, Львів). *Презентація фундаментального видання «Фольклор українців півночі Молдови: пісні та речитативи».* Записали, упорядкували Надія Пастух та Ольга Харчишин. Нотні транскрипції Анни Черноус, Христини Попович (Львів, 2020).

12:00–12:30 Pauză de masă. *Обідня перерва*

12:30 –17:30

SECȚIA 1. ISTORIE. ETNOLOGIE

СЕКЦІЯ 1. ІСТОРІЯ. ЕТНОЛОГІЯ

Linkul / посилання: <https://meet.google.com/vsn-hjbs-ayq>

Moderatori: dr. Victor Cojuhari, Олександр Головко

Babcenco Coralia, lect. univ., **Cazac Viorica**, dr., conf. univ., dr., **Covaliov Eugenia**, conf. univ., dr. (Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova). *Similitudini ale tradițiilor gastronomice ucrainene cu cele din bucătăria moldovenească*

Cazac Viorica, dr., conf. univ., **Ursu Elena**, lect. univ., **Cîrja Jana**, dr., conf. univ., **Adascaliga Lucia**, lect. univ. (Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova). *Interferențe ale cămășii tradițională ucrainene pentru femeii cu cămașa tradițională din Basarabia*

Grădinaru Natalia, dr., (Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău, Republica Moldova). *Tradițiile alimentare ale populației ucrainene din Republica Moldova la începutul secolului XXI*

Боса Любов, канд. іст. наук, ст. наук. співробітниця (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ), **Босий Олександр**, канд. іст. наук, зав. кафедри (Київська державна академія декоративно прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, Київ). *Гастрономічна спадщина Степової України (з історії українсько-молдовських взаємин на Кіровоградщині)*

Нестерова Тамара, д-р., конференціар искусствоведения (Інститут культурного наследия, Кишинев, Республика Молдова). *Устройства для обогрева жилища и приготовления пищи в украинско-молдавской среде (по археологическим данным и архитектурно-этнографическим наблюдениям)*

Тарас Ярослав, д-р. іст. наук, кандидат архітектури, професор (Інститут Народнознавства НАН України, Національний університет «Львівська політехніка», Львів). *Звичаєво-обрядові дії при будівництві хати українців Північної Молдови*

Сауляк Богдан, канд. іст. наук, наук. співробітник (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ). *Традиційні землеробські знаряддя для обробки ґрунту на території Південно-Східного Поділля наприкінці XIX – XX ст*

Головко Олександр, науковий співробітник (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ). *Обрядові контексти господарських практик українців Східноподільського Придністров'я*

Литвинчук Наталія, канд. іст. наук, наук. співробітниця (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ). *Могікани українського прикордоння, або Сучасні реалії життя в зникаючих східнополіських селах*

Горошко-Погорецька Леся, канд. іст. наук, ст. наук. співробітниця (Інститут народознавства НАН України, Львів). *«Копав, копав криниченьку...» (світоглядні настанови щодо спорудження криниць в українців Молдови)*

Олійник Марина, канд. іст. наук, наук. співробітниця (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ). *Традиційні вироби Буковини у дослідженні Еріха Кольбенаєра: сучасне перевидання та популяризація в Україні*

Бацвін Маріанна, провідний науковий співробітник (Національний заповідник «Давній Галич», Галич, Україна). *Традиційний одяг Придністрових районів Опілля першої половини ХХ ст.*

Левківська Валерія (член секретаріату, голова секції «Етно-Світ» Міжнародного товариства зв'язків з українцями за межами України «Україна-Світ», Київ). *З досвіду відтворення традиційного українського дівочого головного убору*

Косаківський Віктор, канд. іст. наук, доцент (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, Україна), **Шпак-Косаківська Наталія**, заслужений майстер народної творчості України, керівник гуртків «Автентична вишивка» та «Народне мистецтво» (Вінницька обласна станція юних натуралістів). *Виготовлення та продаж глиняного посуду подільськими гончарами за межі губернії на початку ХХ століття*

Микитюк Оксана, вчителька історії (Чернелицька ЗОШ І-ІІІ ступенів Коломийського району Івано-Франківської області, с. Чернелиця, Україна). *Свята осінньо-зимового циклу на Покутті*

Дяків Володимир, канд. філ. наук, ст. наук. співробітник (Інститут народознавства НАН України, Львів). *Різдво Богородиці: народна релігійність на тлі передумов передріздвяно-новорічного періоду у календарній обрядовості українців*

Коломийчук Олександр, канд. іст. наук, мл. наук. співробітник (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ). *Анотропейний вимір святвечірньої обрядовості на Бойківщині*

SECȚIA 2. ISTORIE. ETNOLOGIE. ETNOPSIHOLOGIE

СЕКЦІЯ 2. ІСТОРІЯ. ЕТНОЛОГІЯ. ЕТНОПСИХОЛОГІЯ

Linkul / посилання: <https://meet.google.com/tgm-baae-hgp>

Moderatori: dr. Diana Nicoglo, к. і. н. Петрова Наталія

Dolghi Adrian, dr., (Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău, Republica Moldova) *Copilăria sovietică reflectată în publicațiile periodice „Scânteia Leninistă” și „Ținărul Leninist” din R(A)SS Moldovenească (1924-1961)*

Ursu Valentina, dr., conf. univ. (Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Republica Moldova). *Politica autorităţilor faţă de monumentele de istorie şi cultură din Sudul Basarabiei (sec. XIX-XXI). Studiu comparat*

Кушнір В'ячеслав, д-р. іст. наук, доцент (Одеський національний університет ім. І. Мечникова, Україна). *Етноісторична ситуація в придністровській зоні порубіжжя Лисостепу і Степу у XIX столітті*

Балагурак Микола, канд. іст. наук, ст. наук. співробітник (Інститут народознавства НАН України, Львів). *Проблеми збереження ідентичності українців Республіки Молдова в сучасних умовах*

Рендюк Теофіл, д-р. іст. наук, ст. наук. співробітник (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ). *Етнічний чинник формування та збереження ідентичності населення українського пограниччя (Історико-етнографічні аспекти. На прикладі українсько-російського порубіжжя)*

Стішова Наталія, канд. іст. наук, заст. дир-ра з наук. роботи (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ). *Збереження етнічної самосвідомості українців на теренах Північного Подляшшя*

Кауненко Ирина, д-р психології, конференціар (Інститут культурного наследия, Кишинев, Республіка Молдова). *Удовлетворённость смыслом жизни у украинской молодёжи Республіки Молдова*

Гакман Сергій, канд. іст. наук, доцент **Наталія Нечасва-Юрійчук**, канд. іст. наук, доцент (Чернівецький регіональний центр підвищення кваліфікації, Благодійний фонд «Суспільні ресурси та ініціативи», Чернівці, Україна). *«Прості обличчя непростій історії» як концепт мінімізації етнонаціональних та етнорегіональних стереотипів взаємного сприйняття на українсько-молдовсько-румунському прикордонні*

Никогло Диана, д-р історії, конференціар (Інститут культурного наследия, Кишинев, Республіка Молдова). *Опыт исследования этничности в художественной литературе украинцев Республіки Молдова*

Галущенко Олег, д-р історії, конференціар (Інститут культурного наследия, Кишинев, Республіка Молдова). *Этнополитические процессы в Молдавской АССР: позиция руководства Украины*

Тучинський Віталій, канд. іст. наук, доцент (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, Україна). *Особливості етнокультурного розвитку молдовської національної меншини Півдня України у II половині XIX – на початку XX ст.*

Волос Ольга, канд. іст. наук, доцент (Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Україна). *Молдовани в історичному просторі Миколаївщини*

Дрогобицька Оксана, канд. іст. наук, доцент (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна). *Усна історія як джерело до вивчення громадського побуту сільського населення Галичини 20-х – 30-х рр. ХХ ст.*

Муткогло Андрей, докторант (Научно-исследовательський центр Гагаузии им. М. В. Маруневич, Комрат, Республика Молдова). *Фестиваль вина у гагаузов как один из факторов сохранения этничности*

Серебрякова Олена, канд. іст. наук (Інститут народознавства НАН України, Львів). *Шлюбні дивінації з ритуальними стравами в українців Молдови та населення Буковини*

Петрова Наталія, канд. іст. наук, доцент (Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна). *Весільна обрядовість україно-молдовського порубіжжя*

Пилипак Максим, канд. іст. наук, ст. наук. співробітник (ДАНЗ «Інститут стратегічних досліджень Республіки Башкортостан», Академія наук Республіки Башкортостан). *Локальні особливості весільного обряду Поділля на українсько-молдовському порубіжжі*

Бех Катерина, канд. іст. наук, вчений секретар (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ). *Західноєвропейські тенденції одруження в сучасному міському весіллі українців*

Сінітович Наталія, студентка (Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, Івано-Франківськ, Україна). *Повсякденне життя гуцулів (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.).*

SECȚIA 3. FOLCLOR. LITERATURA

СЕКЦІЯ 3. ФОЛЬКЛОР. ЛІТЕРАТУРА

Linkul / посилання: <https://meet.google.com/eyt-jhtv-yse>

Moderatori: *Ирина Ижболдина, к. ф. н. Надія Пастух, професор Іван Дерда*

Тиховська Оксана, д-р філ. наук, доцент (Ужгородський національний університет, Україна). *Етнопсихологічна специфіка жіночих міфологічних образів в українському та румунському фольклорі (повітруля та фея)*

Костик Василь, канд. філ. наук, доцент, **Костик Любов**, канд. філ. наук, доцент, (Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна). *Сучасні українські фольклорні паралелі півночі Молдови й Північної Буковини*

Телеуца Валентина, канд. філ. наук, доцент (Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна). *Обрядовий фольклор Українського Подунав'я: українсько-молдовський контекст*

Дерда Іван, професор, народний артист України (Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна). *Українські народні колядки, щедрівки та гейкання Північної Буковини*

Харчишин Ольга, канд. філ. наук, ст. наук. співробітниця (Інститут народознавства НАН України, Львів). *Колядки українців Молдови з космогонічними мотивами в контексті загальноукраїнської традиції*

Пастух Надія, канд. філ. наук, ст. наук. співробітниця (Інститут народознавства НАН України, Львів, Україна). *Колядка про створення світу «Чом то не так же, як то було прежди?» (с. Николаївка Синжерейського р-ну, Молдова): мотивно-образний аспект*

Грищенко Юлія, канд. пед. наук, ст. наук. співробітниця (Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені І. Зязюна Національної академії педагогічних наук України, Київ). *Народнопісенна творчість України*

Кара Надежда, д-р філології, конференціар (Інститут культурного наследия, Кишинев, Республіка Молдова). *Варианти сказки «О доброй падчерице и злой дочери» в фольклоре болгар Молдовы и Украины*

Сырф Виталий, д-р філології (Інститут культурного наследия, Кишинев, Республіка Молдова). *Украинская тема в научных трудах В. А. Мошкова по этнографии и фольклору*

Кысса Ирина, докторант (Комратский лицей №7, Республіка Молдова). *Отражение традиций овцеводства у гагаузов в очерках В. А. Мошкова*

Антофійчук Володимир, д-р філ. наук, професор, **Антофійчук Алла**, канд. філ. наук, доцент (Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна). *Особистість Сильвестра Яричевського у листуванні Софії Яричевської та Михайла Івасюка*

Глинкова Жоржета (Кишинев, Республіка Молдова). *Творчество поэтессы и переводчика Нины Авидон*

Дячук Юрій, поет, член Національної спілки письменників України (Благодійний фонд професійних художників і українських народних майстрів «Відродження»). *Пам'яті видатної Людини. Академік Костянтин Федорович Попович*

Іжболдина Ирина, научн. сотрудник (Інститут культурного наследия, Кишинев, Республіка Молдова). *Особенности молдавских семейных обрядов в украинских селах Бессарабии XIX века. в художественной литературе*

SECȚIA 4. DIALECTOLOGIE. ETNOLINGVISTICĂ. LINGVODIDACTICĂ

СЕКЦІЯ 4. ДІАЛЕКТОЛОГІЯ. ЕТНОЛІНГВІСТИКА. ЛІНГВОДИДАКТИКА

Linkul / посилання: <https://meet.google.com/yfh-iih-ssz>

Moderatori: dr. Ecaterina Cojuhari, д. ф. н. Катерина Глуховцева

Денисюк Василь, канд. філ. наук, доцент (Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини, Україна). *Назви батька в українській мові XVII–XVIII ст.*

Глуховцева Катерина, д-р філ. наук, професор (Луганський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна). *Лексико-семантична структура діалектних текстів про вишивання (на матеріалі українських східнослов'янських говірок)*

Гороф'янюк Інна, канд. філ. наук, доцент (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, Україна). *Лінгвістичний портрет української говірки села Богданешти Бричанського району Республіки Молдова*

Делюсто Марина, канд. філ. наук, доцент (Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Ізмаїл, Україна). *Українсько-румунська міжмовна взаємодія в межиріччі Дністра і Дунаю*

Колєснік Людмила, канд. філ. наук, наук. співробітниця (Інститут української мови НАН України, Київ). *Українсько-східнороманська інтерференція в умовах фронтальних і афронтальних контактів*

Коваленко Борис, д-р філ. наук, доцент (Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка, Україна). *Діалектні особливості фольклорних записів (на матеріалі казок)*

Коваленко Наталія, канд. філ. наук, доцент (Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка, Україна). *Етнофраземіка в текстах українських говірок Румунії*

Сорочяну Евдокия, д-р філології, конференціар (Інститут культурного наследія, Кишинев, Республіка Молдова). *Славянские заимствования в названиях хлебных изделий у гагаузов*

Фонарюк Іллона, випускниця Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, **Фонарюк Тетяна**, вчителька української мови та літератури (Чернівецька гімназія №6 ім. О. Доброго, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна). *Власні назви як змістотворчий компонент роману Костянтина Поповича «Бентежний світанок»*

Туницька Марина, д-р педагогіки, конференціар (Асоціація українців Республіки Молдова). *З історії становлення кафедри української мови і літератури в Бельцькому державному університеті ім. А. Руссо*

Бедонька-Кугал Тетяна, магістр гум. наук, викладач укр. мови, літератури та ІКТУН (Гімназія №9, Бельці, Республіка Молдова). *До проблеми появи інноваційної лексики в сучасній українській мові*

Маслова Алла, канд. пед. наук, доцент (Придністровський державний університет ім. Т. Г. Шевченка, Тирасполь, Республіка Молдова). *К проблеме обучения речевому этикету в поликультурной среде*

Кулакова Тетяна, канд. пед. наук, доцент (Придністровський державний університет ім. Т. Г. Шевченка, Тирасполь, Республіка Молдова). *Реалізація комунікативної спрямованості навчання мови у початковій школі*

Дадонова Анастасія, аспірант (Придністровський державний університет ім. Т. Г. Шевченка, Тирасполь, Республіка Молдова). *Межкультурная коммуникация на уроках обучения грамоте как фактор развития языковой личности младшего школьника*

Malanici Ludmila, profesor de limba română (Gimnaziul din satul Malinovscoe, Liceul Teoretic „Constantin Popovici” s. Nihoreni r-nul Rîșcani, Republica Moldova). *Cercetare pedagogică: "Диалог двох культур, або..." "Studierea limbii române de către elevii ucraineni prin comunicarea scrisă și orală"*

Кутковецька Надія, вчителька української мови та літератури (Теоретичний ліцей ім. М. Коцюбинського, Кишинів, Республіка Молдова). *Українська мова в системі акмеологічного аспекту навчання учнів у Теоретичному ліцеї ім. М. Коцюбинського (Кишинів, Республіка Молдова)*

Погоріловська Олена, вчителька української мови, літератури, ІКТУН (Маліновська гімназія, Теоретичний ліцей ім. К. Ф. Поповича, с. Маліновське, Ришканський район, Республіка Молдова). *Навчання рідної мови та ІКТУН в Маліновській гімназії Ришканського р-ну*

Гінда Лідія, віце-президентка Північної філії Товариства української культури (Гімназія ім. О. Кобилянської, с. Унгри Окницького р-ну, Республіка Молдова). *З історії першої україномовної школи в Республіці Молдова*

SECȚIUNEA 5. CULTUROLOGIE. COMUNICARE INTERCULTURALĂ

СЕКЦІЯ 5. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Linkul / посилання: <https://meet.google.com/hvj-afqs-mpu>

Moderatorii: magistru Alexei Romanciuc, d-r pед. наук Лейла Султанова

Тіра Віолета, dr. (Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău, Republica Moldova). *Poeme autobiografice ale artistului plastic Anton Mater*

Соломаха Світлана, канд. пед. наук, ст. наук. співробітниця (Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих ім. І. Язюна Національної академії педагогічних наук України, Київ). *Культурно-гуманітарні зв'язки України з Молдовою*

Железняк Микола, канд. філ. наук, директор, **Иценко Олександр**, канд. філ. наук, заст. дир-ра з наук. роботи (Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, Київ). *До питання про міжнаціональні енциклопедичні видання*

Шушківський Анатолій, науковий співробітник, **Очеретянка Світлана**, науковий співробітник (Інститут енциклопедичних досліджень НАН України). *Молдовські сюжети на сторінках «Енциклопедії Сучасної України»*

Філіпчук Наталія, д-р пед. наук, пров. наук. співробітниця, **Ходаківська Снежана**, молодша наукова співробітниця (Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих ім. І. Зязюна Національної академії педагогічних наук України, Київ). *Зарубіжнє українство в музейно-освітньому просторі*

Музичко Олександр, д-р іст. наук, доцент (Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, Україна). *Одеський Новоросійський університет у доли уродження Кишинева, випускника кишинівської гімназії Сергія Григоровича Вілінського (1876 – 1950)*

Султанова Лейла, д-р пед. наук, професор (Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАН України, Київ). *Полікультурна освіта майбутнього викладача в Україні*

Квилинкова Єлизавета, доктор хабилитат ист. наук ведущий научн. сотрудник (Национальная академия наук Беларуси, Институт искусствоведения, этнографии и фольклора им. К. Крапивы, Республика Беларусь). *О традиции паломничества у бессарабских болгар и гагаузов в украинские монастыри*

Романчук Алексей, магистр (Інститут культурного наследия, Кишинев, Республика Молдова) *Традиция «почетнэ» булагитских украинцев и ее румынские параллели*

Левченко Богдан, аспірант (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, Україна). *Співпраця українців і молдован у розвитку освіти в Молдавській Автономній Радянській Соціалістичній Республіці 1924-1940 рр.*

Рєпіна Олена, зав. відділом зберігання та реставрації бібліотечних фондів (Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Івасюка, Україна). *Печатки та підписи видатних українських і румунських діячів та товариств Буковини на цінних та рідкісних книгах приватної бібліотеки Олекси Романця*

Мартинюк Назар, аспірант (Національний університет «Острозька академія», м. Острог, Україна). *Роль закордонних українців у Республіці Молдова в промоції України*

Тер Олена, магистр державного управління, заслужена артистка Республіки Молдова, голова Міжнародної громадської асоціації «Plai Infloritor – Квітучий край» (Етнокультурна громадська асоціація «Plai Infloritor – Квітучий край», Кишинів, Республіка Молдова). *Українська культурна спадщина – невід’ємна частина культури поліетнічної Республіки Молдова*

Зла Неля, вчителька історії (ОЗ Романковецький ліцей ім. К. Ф. Поповича, Чернівецька обл., Україна). *Академік Костянтин Федорович Попович – гордість нашого села*

Деркач Ірина, магістр педагогіки (Гімназія ім. Т. Шевченка, Кишинів, Республіка Молдова). *Костянтин Попович, лицар Ордену Архистратига Михаїла: за сторінками “Літопису Лицарського Ордену Архистратига Михаїла”*

Барбе Людмила, зав. Муніципальної бібліотеки ім. Лесі Українки (Кишинів, Республіка Молдова). *Бібліотека імені Лесі Українки – вимір у 30 років*

Липко-Кетрушко Світлана (Товариство української культури Республіки Молдова). *Світлої пам’яті президента Товариства української культури в Республіці Молдова Олександра Майстренка*

17:30–18:00

Totalizarea rezultatelor. Підведення підсумків

Linkul / посилання: <https://meet.google.com/vsn-hjbs-ayq>

Організатори іші esprimă întreaga lor građitudine filantropilor și instituțiilor, care prin sponsorizări, sprijin și colaborare, s-au asociat la organizarea acestui simpozion:

Ambasada Ucrainei în Republica Moldova

Primăria Municipiului Chișinău

Asociația Ucrainenilor din Republica Moldova

Comunitatea ucrainenilor „Petru Movilă” din mun. Chișinău

Організатори висловлюють щире подяку всім благодійникам і установам, котрі через спонсорство, підтримку й співпрацю об’єднали свої зусилля в організації цієї конференції:

Посольству України в Республіці Молдова

Примарії мун. Кишинева

Українській громаді Республіки Молдова

Українській громаді ім. Петра Могили мун. Кишинів

Coralia BABCENCO, dr. Viorica CAZAC, dr. Eugenia COVALIOV,
Universitatea Tehnică a Moldovei

Similitudini ale tradițiilor gastronomice ucrainene cu cele din bucătăria moldovenească

Tradițiile gastronomice ucrainene s-au format de-a lungul secolelor la fel ca și cele din bucătăria moldovenească. Așezarea geografică, condițiile climatice, proprietățile solului, înțelepciunea și inventivitatea localnicilor, condițiile anumi-tor întâmplări, au influențat diversitatea și complexitatea preparatelor gastro-nimice. Mâncărurile din bucătăria ucraineană pe potrivă poporului de la care provin, sunt de o mare expresivitate și generozitate aromatică, cromatică, com-pozițională. În ciuda interacțiunilor contradictorii folosite, se proliferază ames-tecuri armonioase completate de tehnologiile de preparare și tradițiile legate de componentele acestora de la plantare până la servirea lor.

Similare prin concepție, unele preparate regăsite în ambele bucătării, au to-țuși particularități ce fac diferența caracteristicilor olfactive venite din tradițiile gastronomice naționale. În acest context, drept exemple sunt: *sarmalele*, *găluș-tele* (ro)/голубці (uk); *piftia*, *răctura* (ro)/холодець (uk); *colțunași* (ro)/ вареники (uk); *colivă* (ro)/кутя (uk); *mujdei*/муждей (ro,uk), *pălănițe* (ro)/пампухи (uk); cartoflene (ro) /картопляні (uk); *turte cu amonie* (ro) /амонячки (uk); brânzoai-ce (ro)/сырники, деруни (uk); *pască* (ro)/паска (uk), etc.

Adaptarea tradițiilor culinare atât din punct de vedere lingvistic, terminologic, cât și structural-compozițional la particularitățile naționale determină diversifi-carea preparatelor adăugându-le noi calități gustative, estetice, etc devenind elemente de atracție gastro-turistică.

Dr. Viorica CAZAC, Elena URUSU, dr. Jana CÎRJA, Lucia ADASCALIȚA,
Universitatea Tehnică a Moldovei

Interferențe ale cămășei tradiționale ucraineane pentru femei cu cămașa tradițională din Basarabia

Cămașa tradițională reprezintă o piesă a costumului popular atât a costumului ucrainean cât și cel românesc basarabean, ce acoperă partea superioară a corpului, cu spijin pe umeri.

Analiza constituirii structurale, constructive a cămașelor a condus la constatarea existenței mai multor interferențe ale acestora. Regăsim o structură similară a cămașelor constituite din față, spate, mâinecă. Cel mai complex element din punct de vedere al semnificațiilor atribuite datorită complexității structurale și cromatice ornamentală este mâineca. Atestăm prezența aceluiași elemente definitorii: altița, încreț, râuri. Distincția ornamentelor în cămașele ucrainene pentru femei este definită de axarea pe utilizarea frecventă a ornamentelor cu caracter geometrizat și a celor cu caracter vegetal, dar și cele avimorfe (mai rar). Din punct de vedere cromatic, contrastele complementare, expresive vii fac remarcabile cămașele pentru femei de sărbătoare, în același timp și soluționarea acromatică frecvent întâlnită ca soluție, având diverse semnificații ale utilizării lor. Pe lângă variația ornamentală, cromatică a cămașelor există distincții și după caracteristicile dimensionale ale elementelor mâinecii. Cea mai perceptibilă în acest sens fiind lățimea încrețului, mult mai mare decât în cămașele basarabene tradiționale. Deseori, „scrânciobelul” ce înconjoară altița în cămașele ucrainene finalizează în linia răscoielii gâtului, în cămașele basarabene nu ajunge cu 7-10 cm până în răscoiala gâtului.

Prezintă interes tehnologiile de prelucrare a răscoielii gâtului și terminațiile mâinecilor cămașelor. Dacă în cămașele tradiționale basarabene de sărbătoare atestăm frecvența prelucrării terminațiilor gâtului și mâinecilor cu brezărau, în cele ucrainene mai frecvent este remarcată prelucrarea cu bentiță, guler ștei, manșete.

Cu unele deosebiri perceptibile, cămașele de sărbătoare pentru femei atât ucrainene, cât și cele basarabene sunt spectaculoase prin soluțiile ornamentale, denotând povești cu multiple semnificații despre purtător și aspirațiile lui.

Dr. Adrian DOLGHI,
Institutul Patrimoniului Cultural

**Copilăria sovietică reflectată în publicațiile periodice
Scânteia Leninistă și Tînărul Leninist din R(A)SS Moldovenească
(1924-1961)**

În pofida faptului că există numeroase surse pentru cercetarea copilăriei sovietice, aceasta nu a reprezentat obiectul unui studiu aparte. Cercetarea copilăriei sovietice va permite prezentarea copiilor în contextul realităților politice și social-economice din R(A)SS Moldovenească. De asemenea va contribui la o mai bună înțelegere a proceselor etnice desfășurate în Moldova Sovietică în cadrul căreia au fost formate identități sociale și etnoculturale noi.

În comunicare vom elucida cum a avut loc formarea identității sovietice la copiii din R(A)SS Moldovenească (1924-1961) prin intermediul presei pentru copii. Vom elucida subiectele abordate în paginile publicațiilor, valorile și identitățile formate.

Educația tinerii generații a fost un subiect important care a atras atenția conducerii statului sovietic. Cultura tradițională și religia care dominau în societate erau considerate învechite și dușmănoase. Pentru a crea suport cultural regimului totalitar, ideologii sovietici au recurs la inventarea unei „tradiții noi” cu caracter revoluționar – la crearea unei culturi materiale și spirituale noi, a unui univers al valorilor bazat pe ideologia marxist-leninistă și principiul luptei de clasă.

Presa a jucat un rol important în formarea culturii sovietice și a identității sovietice la copii. Presa unională pentru copii a servit exemplu pentru ziarele și revistele locale (revistele „Pionerskaya Pravda”, „Ej”, „Murzilka”. În republicile unionale și autonome organizațiile comsomoliste au inițiat ziare și reviste locale. În RASSM în 1925 a început să fie editat ziarul în limba română și rusă „Tînărul Leninist”, iar din anul 1930 și revista pentru copii și adolescenți „Scînteia Leninistă”. Iar după constituirea RSSM aceste două ziare și reviste au fost publicate la Chișinău până în 1991. Aceste publicații erau adaptări ale presei unionale la specificul local, cu materiale din teritoriu. În ce privește conținutul propagandistic acestea repetau în mare parte rubricile și titlurile din presa editată la Moscova. Publicarea presei pentru copii în limbile locale urmărea să facă înțeleasă propaganda comunistă, românilor și ucrainenilor din R(A)SSM care nu cunoșteau limba rusă.

Ludmila MALANICI,
Gimnaziul din satul Malinovscoe, Liceul Teoretic „Konstantin Popovici”,
s. Nihoreni r-ul Râșcani

Діалог двох культур, або Studierea limbii române de către elevii ucraineni prin comunicarea scrisă și orală

Cuvântul **comunicare** vine etimologic de la latinescul COMMUNICO, ceea ce înseamnă "care își face datoria", este un proces în care oamenii își împărtășesc informații, idei și sentimente.

Priceperea de a comunica, anume la limba de stat, este deosebit de importantă pentru soluționarea problemelor de orice tip în viața actuală și este una din cele mai prețioase deprinderi pe care elevul le obține în viață.

Este cuvântul-cheie pentru studierea limbii române de către elevii ucraineni. Care duce la formarea competenței de comunicare scrisă și orală. Pornind de la așa direcții, în lucrare sunt indicate: obiectivul major de studierea limbii de stat, dificultăți în realizarea obiectivului major, probleme apărute și concluzii.

Anume bazându-se pe limba ucraineană, învățăm limba română. De ce aleg această cale? Deoarece limba ucraineană e limba natală și este mai aproape de înțelesul elevului. Legătura între aceste două limbi și culturi provoacă examinarea problemelor apărute mai profund, reieșind din viața reală.

Comunicarea elevilor ucraineni se îmbină fructuos cu cea română, formând "un dialog între două culturi", crescând și formând o personalitate intelectual-patriotică, paralel indicând problemele actuale de studierea limbii de stat: psihologice, fonetice, lexicale, gramaticale, literare.

Această experiență a unui pedagog deschide drumuri de depășire ale barierei de învățare și de îmbunătățire a proceselor de studiere limbii de stat de către elevi alolingvi.

Limba ucraineană și limba română sunt două limbi, două culturi care se influențează reciproc, îmbogățind lexicul, literatura, folclorul, creând tezaurul neobișnuit care trebuie să fie executat și păstrat.

Dr. Vitalie MRUG,
Comunitatea ucrainenilor în Republica Moldova

Moldova – Ucraina: 30 ani de independență

Ucraina a recunoscut independența Republicii Moldova la 21 decembrie 1991. Relațiile diplomatice dintre Republica Moldova și Ucraina au fost stabilite la 10 martie 1992. Prima vizită oficială a președintelui Ucrainei L. Kravciuc în Republica Moldova a avut loc la 23 octombrie 1992. În timpul vizitei a fost semnat Tratatul de bună vecinătate, prietenie și cooperare între Ucraina și Republica Moldova.

Moldovenii și ucrainenii au sărbătorit a 30-a aniversare a independenței.

Ambele noastre patrii, cea istorică Ucraina și Republica Moldova, unde locuiesc circa 400 mii de ucrainenii pe ambele maluri ale Nistrului, au parcurs și înca continuă să treacă printr-o etapă dificilă, așa spune cu spini, calea formării și independenței.

Din păcate, nu au lipsit conflicte militare în Republica Moldova și Ucraina, unde forțele separatiste și impun propriile reguli pentru dezvoltarea statelor.

În Republica Moldova, în 2005, a fost adoptată printr-o decizie unanimă a Parlamentului “Declarația privind integrarea europeană a Republicii Moldova”, același lucru s-a întâmpnat puțin mai târziu, în 2014, în Ucraina.

«Considerăm că dezvoltarea ulterioară a Republicii Moldova și Ucrainei poate fi asigurată doar prin promovarea consecventă și ireversibilă a cursului strategic pentru integrarea europeană, pentru o soluție pașnică și democratică la problema transnistreană și conflictul din regiunea de est a Ucrainei, pentru funcționarea eficientă a instituțiilor democratice și garanții ale drepturilor minorităților naționale.

Astăzi, în Moldova trăiesc aproape 400.000 de ucrainenii, inclusiv cei care intră în regiunea transnistreană nerecunoscută.

Din punct de vedere profesional, problemele studiilor ucrainene în Republica Moldova sunt abordate deja de 30 ani de Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei și în special de oamenii de știință din sectorul eticologiei ucrainenilor Victor și Ecaterina Kojuhari. Acesta este singurul centru științific din Moldova care desfășoară studii etnologice fundamentale și aplicate cuprinzătoare ale culturii materiale și spirituale, probleme de identitate, inclusiv reprezentanții minorităților naționale.

După alegerile prezidențiale și parlamentare din 2021, a început o nouă configurație a relațiilor dintre Ucraina și Moldova. Președintele Maia Sandu a efectuat prima sa vizită externă la Kiev, unde s-a ajuns la acorduri pe mai multe teme economice și politice.

Вітаю всіх українців і молдован з ювілейною датою – 30-річчям незалежності наших країн, з 30-річчям інституалізації українознавчих досліджень в Республіці Молдова, реалізацією численних планів і задумів.

Dr. Violeta TIPA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Poeme autobiografice ale artistului plastic Anton Mate

Anton Mater rămâne a fi o figură semnificativă în arta și cultura moldovenească prin aportul său la constituirea și dezvoltarea scenografiei de teatru și film, dar, în special, prin crearea primelor filme de animație cu păpuși la studioul „Moldova-film”, punând astfel bazele noului gen în cinematografia autohtonă.

Pe parcursul a patru decenii s-a impus printr-o activitate bogată și variată de pictor-scenograf în teatru și film. Nu vom trece cu vederea nici marea sa pasiune pentru pictură. Toate aceste activități sunt mai mult sau mai puțin cunoscute de cei interesați de domeniul respectiv. Dar mai avea Anton Mater o pasiune despre care erau la curent doar cei mai apropiați. Și aceasta era poezia, o pasiune apărută dintr-o necesitate vitală de a-și deschide sufletul. Or, cele două pasiuni pictura și poezia erau două condiții esențiale în viața artistului, fiecare în felul său fiind o modalitate de exprimare și de redare a viziunilor artistico-estetice, dar și etico-sociale.

În arhiva artistului au rămas peste 60 de mini-plachete de versuri de cele mai diverse genuri – poezii lirice, fabule, epigrame, dedicații, poezii pentru copii. Dar cele ce atrag atenția sunt poemele biografice, în care artistul își descrie viața, acea perioadă care a coincis cu războiul și pe care a tăinuit-o mereu în adâncul sufletului, încercând s-o dea uitării. Dar trecutul mereu îl provoacă și A. Mater a găsit o modalitate prin care să-și destăinuie soarta, să se elibereze de povara grea a celor trăite.

Or, poeziile au rămas unicele surse documentare despre viața și tinerețea artistului plastic, care a coincis cu anii războiului. Adunând vers cu vers ca într-un puzzle vom reconstitui destinul artistului Anton Mater cu frumoasele sale împliniri, dar și cu neuitatele momente dramatice. Tot prin confesiunile sale poetice vom încerca să înțelegem ce l-a făcut pe tânărul talentat, aspirant al Academiei de Arte din Leningrad să părăsească această prestigioasă instituție și să-și înceapă activitatea sa artistică pe meleaguri străine.

Dr. Valentina URSU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Politica autorităților față de monumentele de istorie și cultură din Sudul Basarabiei (sec. XIX-XXI). Studiu comparat

Prin prezenta comunicare urmărim să punem în valoare câteva din monumentele de istorie din Sudul Basarabiei, care astăzi se află în componența Ucrainei. Este o zonă cu o soartă distinctă, fiind un teritoriu ce a aparținut în sec. XIX-XX câtorva state și regimuri. Monumentele au fost edificate în diverse perioade istorice și, evident, au urmărit proslăvirea evenimentelor ce reflectau politicile culturale. Aparținând anumitor epoci, ele au avut o soartă diferită în fiecare perioadă.

În comunicare sunt prezentate monumentele edificate în perioada Rusiei țariste: monumentul de la Dunăre, Mănăstirea Ferapont, Cetatea Izmail. Societățile științifice înființate în Basarabia, specializate în domeniul valorificării patrimoniului cultural, au identificat și au protejat mai multe edificii. Marcantă a fost activitatea a două societăți: *Comisia Gubernială a Arhivelor din Basarabia*, inaugurată la 1898 și *Societatea Istorică–Arheologică Bisericească din Basarabia*, deschisă în anul 1904.

O deosebită atenție este acordată acțiunilor întreprinse de autoritățile române în perioada 1918-1940. Un aport deosebit în domeniul valorificării patrimoniului arhitectural religios și cultural, în perioada interbelică, îl are *Comisiunea Monumentelor Istorice*, secțiunea din Basarabia. Este elucidată inaugurarea monumentului dedicat ostașilor căzuți în Primul Război Mondial din Satu-Nou, raionul Reni.

Perioada sovietică se distinge prin acțiuni de denigrare a monumentelor ecleziastice, prin atitudinea nepăsătoare față de monumentele edificate în perioada română și instaurarea celor ce proslăveau idealurile comuniste și revoluționare: monumentele lui V. Lenin, I. Neagu. Este relatată soarta unor edificii din sec. XIX – prima jum. a sec. XX: mănăstirea Ferapont, Muzeul A.V. Suvorov, Diorama Izmail.

Actualmente autoritățile ucrainene rămân pasive față de păstrarea majorității monumentelor din toate timpurile, iar protejarea și valorificarea lor este, în mare parte, în grija comunităților românești, ucrainene, ruse, găgăuze sau bulgare din regiunile compact locuite de aceste etnii.

К. і. н. Микола БАЛАГУТРАК,
Інститут народознавства НАН України, Львів
**Проблеми збереження ідентичності українців Республіки Молдова
в сучасних умовах**

Збереження ідентичності українців Республіки Молдова (13,8%) необхідне для України не лише з огляду на її зовнішньополітичні інтереси, в яких українська діаспора відіграє важливу роль, але й передовсім обом державам-партнерам з метою ефективної протидії гібридній військовій і так званій гуманітарній агресії РФ, яка анексувала частину державної території Молдови – Придністров'я (1991) та України – Крим і частину Донбасу (2014).

На противагу українській діаспорі в Канаді, США, Бразилії, Аргентині, Австрії тощо, українців Молдови часто називають «забутою діаспорою поруч з Україною», що є реальним віддзеркаленням неефективної інформаційної й етнокультурної політики Києва щодо зарубіжного українства, місія якого представляти повсякденні інтереси і культуру спільноти (не лише шароварно-атракційну), виконувати роль «м'якої сили» України в сусідній державі, як це виразно демонструють співвітчизники Румунії у Молдові. Зокрема, низка респондентів українського походження під час етнографічних експедицій до РМ 2004-2006 рр. справедливо стверджували: вони не пригадують «живого» спілкування з представниками українського посольства чи консульських служб, на відміну від російських працівників дипмісії і агітаторів, які щомісяця з гуманітарною допомогою відвідували так зване російськомовне середовище.

Розрізнена українська громада без дієвої підтримки України стає об'єктом державної асиміляційної політики Молдови, дезінтеграційної діяльності Румунії і РФ. Етнічність українців, яка ще донедавна формувалася у сім'ях, виразнювалася у вивченні українських предметів у закладах освіти і закріплювалася в діяльності українських осередків і товариств РМ, сьогодні відчутно занепадає разом із названими інституціями. Унаслідок браку зацікавлених студентів згортається академічна україністика у Бельцькому держуніверситеті ім. А. Руссо. Втратили чинність у 2014-16 рр. Протоколи про співробітництво у галузі освіти, взаємообмін студентів і випускників між МОН України та МО Республіки Молдова.

Відбувається гібридна асиміляція українців Придністров'я навіть не в молдовське, а в російськомовне культурне середовище, що не йде на користь ні Україні, ні Молдові: міф про «придністровський народ» сформувався на російській лінгво- і соціоментальній основі.

Руйнівними чинниками процесу сучасної ідентифікації українців РМ є активна діяльність антиукраїнських сил, русинських проросійських організацій, релігійна самоврядність ПЦМ Московського патріархату, які вкупі формують проросійський наратив у свідомості етнічних українців. У цій ситуації для України важливо розробити ефективну політику інтеграції українців Молдови в суспільне та політичне життя України, сприяючи зміцненню проукраїнської самосвідомості.

Людмила БАРБЕ,
Муниципальна бібліотека ім. Лесі Українки, Кишинів

Бібліотека імені Лесі Українки – вимір у 30 років

У лютому 2021 р. виповнилося 30 років з дня заснування муніципальної бібліотеки ім. Лесі Українки. Це єдина бібліотека в Кишиневі, що задовольняє запит населення на літературу українською мовою.

Бібліотека активно співпрацює з громадськими об'єднаннями, науковими центрами, освітніми закладами, літературним клубом «Сопілка Молдови». Спільними зусиллями проводимо тематичні художні виставки, літературно-музичні вечори, українські вечорниці, зустрічі з письменниками, презентації нових книг. Набули популярності дискусії з молоддю, активними учасниками яких є учні столичних Теоретичних ліцеїв імені М. Коцюбинського, І. Нечуя-Левицького, Петра Могили, Дачія, гімназії імені Т. Шевченка. Особливо пильну увагу приділяємо малюкам. Процес читання органічно доповнюємо конкурсами і вікторинами.

Сумісно з сектором «Етнологія українців» підготували до друку і видали бібліографічний покажчик «Українці в культурі Молдови» (2008). Діяльність бібліотеки була предметом наукових зацікавлень українців ІКС, що відображено в низці публікацій В. Степанова, В. і К. Кожухарів. З вдячністю констатуємо повсякчасну турботу молдовських українознавців про україномовний фонд бібліотеки, який збагатився монографіями, збірниками наукових праць, підручниками з української мови і літератури, дидактичними матеріалами тощо. Через співробітників сектору неодноразово передавалися книги-дарунки з різноманітних наукових і освітніх центрів України, зокрема з ІМФЕ ім. М. Т. Рильського (Київ), Інституту народознавства НАНУ (Львів), Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича. Українська громада ім. П. Могили впродовж останніх років передплачує для бібліотеки популярні часописи з України.

Спектр послуг бібліотеки з кожним роком розширюється. Щорічно обслуговуємо понад 3000 мешканців міста, понад 40% з них – українці.

З 2004 р. бібліотека активно впроваджує нові комп'ютерні технології, що дає можливість забезпечити вільний доступ користувачам до світових інформаційних ресурсів. У 2010 р. створений блог «Biblioteca Lesea Ukraina», сторінка в Facebook. З 2015 р. впроваджена книговидача в електронному форматі.

Маріанна БАЦВІН,
Національний заповідник «Давній Галич», Україна

Традиційний одяг придністрових районів Опілля першої половини ХХ ст.

Важливим етнографічним маркером будь-якої матеріальної культури є одяг, оскільки дозволяє чітко виокремити етнокультурну приналежність етнофорів.

Характерними особливостями традиційного одягу на Опіллі було те, що він різнився у різних соціальних верств населення: побутував одяг міщан, селян та духовенства. Селянський одяг Опілля характеризувався різноспектральною гамою кольорів і багатих узорів рослинного орнаменту у поєднанні з геометричним. Функціональність досягала завдяки використанню різноманітних матеріалів, простоті й відпрацьованості конструкцій, форм, багатству видів техніки і композиційних прикрас та оздоблень, єдності конструктивних технологічних та художніх прийомів. Етнічна функція одягу акцентує специфічні локальні й регіональні атрибути, тобто костюм стає знаком відмінності населення однієї місцевості від іншої. Одяг населення Опілля залежав від його матеріальних можливостей. За функціональним призначенням на території масиву побутовали традиційні натільний, поясний, нагрудний і верхній типи одягу, взуття (*байбарак, чоботи, черевички-румунки, деревінки, постолы, солом'янки*) та головні убори. Його деталі складалися відповідно до побутових ситуацій, характеру праці, звичаїв, обрядів, сезону.

У першій пол. ХХ ст. в одязі спостерігаються певні інноваційні та технологічні зміни. На зміну домашньому полотну і ниткам приходять фабричні вироби: оксамит, поплін, креп, атлас, батист, шовк, ситець, плис, тонке сукно, мереживо, стрічки, для вишивання бісер, лелітки. Матеріали проведених польових досліджень доводять, що вишивка, покрій та орнаментика залишаються незмінними від архаїчного традиційного опільського костюму. Одночасно стверджуємо, що для одягу Опілля характерна наявність етнокультурних нашарувань сусідніх етнографічних районів.

Отже, традиційний одяг Опілля мав певну самобутність. Натуральне виробництво тканин, пошиття, вишивка. У 30-х рр. ХХ ст. в одяг приходять інновації та мода. Проте деталі крою залишаються практично незмінними.

Магістр Тетяна БЕДОНЬКА-КУГАЛ,
Гімназія №9, Бельці, Республіка Молдова

До проблеми появи інноваційної лексики в сучасній українській мові

Мова з часом зазнає певних змін під впливом історичних, політичних і економічних факторів. Відмирають старі слова, а замість них постають нові. Постійний розвиток суспільства потребує задовольняти потреби людей, які користуються мовою. Зміни в різних сферах життя соціуму породжують нові об'єкти називання і формують потребу в неологізмах. Лексика ніколи у своєму наявному складі не може вичерпно віддзеркалити всю безмежність людського досвіду, тому вона є відкритою системою, тобто схильна до інновацій.

Мова Інтернету набуває рис окремого функціонального стилю, а особливості цієї сфери є такими, що формують цей новий стиль. Одночасність, швидкість обміну інформацією – це позамовні чинники народження нового стилю. Унаслідок їхнього впливу до традиційних писемної та усної форми мови додається третя, яка має ознаки обох – писемно-усна мова користувачів програм швидкого спілкування в реальному часі. Їй властиві ознаки усної мови – це спонтанність, ситуативність, невимушеність, а також властиві ознаки писемної мови – це можливість повернутися до сказаного, відредагувати написане.

Мова онлайн репрезентує специфічну комунікативну сферу, впливає на мову інших сфер і поширюється за межі Інтернету. В повсякденному житті мовці, у тому числі і учні, активно вживають слова типу: адаптер – перехідних пристрій; браузер – програма веб-перегляду, навігатор; пілотний проєкт – експериментальна версія проєкту; акаунт – абонемент в онлайн-ових службах; обліковий запис; блог – веб-щоденник. Останнім часом з'явилися такі неологізми, як: *card reader* – пристрій для читання мікропроцесорних карток; волл-кроул (*wall crawl*) – вид туристичних подорожей, екскурсії до стін та цікавих графіті; спендемік (*spend* – витратити, *epidemic* – епідемія) – означає несподівану тенденцію витратити гроші під час кризи на те, що не потрібне; зум-одяг – якщо на онлайн-зустрічах сидіти у піжамних штанах та в піджаку; хронолідерство – спосіб організації робочого часу, коли людина працює в той час доби, коли за своїми біоритмами почувається найбільш бадьорою і працездатною.

К. і. н. Катерина БЕХ,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ

Західноєвропейські тенденції одруження в сучасному міському весіллі українців

На сучасному етапі розвиток весільного церемоніалу українців головним чином детермінується глобалізаційними та культурно-інтеграційними впливами. Комунікативні можливості інформатизації сприяють міжкультурній інтеграції суспільства, як наслідок – відбувається постійне урізноманітнення сценарію сучасного весілля українців елементами та запозиченнями із західноєвропейської шлюбної культури.

В урбанізованому середовищі українців сформувалися сучасні типи весіль, зокрема, найпопулярнішим є «класичне». В основу сценарію міського класичного весілля українців покладено українські традиції та запозичені у західних народностей шлюбні ритуали, елементи й персонажі-учасники церемоній. Таке весілля відоме ще під назвою «європейське», хоча нові елементи структури та атрибутики церемоніалу швидше тяжіють до сучасних американських весільних звичаїв. Одним із основних компонентів сучасного весілля західноєвропейського зразка в урбанізованому середовищі українців є театралізована урочиста церемонія, адаптована із церковних шлюбних обрядів американців та європейців. На сучасному етапі потужних глобалізаційних викликів та інтеграційних процесів значних трансформацій зазнали також обряди передвесільного та післявесільного циклів у напрямку їх структурно-змістових модифікацій.

Вітчизняна весільна індустрія транслює ідеї «європеїзації» та «американізації» шлюбного дійства українців у місті, зокрема, продукує ритуальну та святкову атрибутику для проведення сучасного шлюбного дійства. Наслідком взаємопроникнення міжнаціональних традицій в українське міське середовище є таке нове явище, як тенденція побутування «шлюбного контракту», який є притаманним для західних шлюбних культур і часто виступає основним офіційним засвідченням одруження.

Загалом концепції сучасного міського весілля українців варіюються залежно від трендових форматів та особистих уподобань наречених.

К. і. н. Микола БЕХ,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ

Повсякденність сільського населення Правобережного Полісся 1990 – 2000-і роки

Протягом 1990 – 2000-х років на Поліссі, як і на всій території України, повсякденність сільського населення зазнала значних змін, викликаних трансформаціями виробничих відносин та адаптацією колгоспно-радгоспної системи до нових ринкових умов.

Повсякденні потреби сільських мешканців в першу чергу пов'язані із системою життєзабезпечення, яка визначає місце людини в суспільній структурі. Зауважимо, що трудова діяльність сільської людності, направлена на забезпечення себе і своїх родин ресурсами виживання, виступає критерієм для визначення основних груп селян Правобережного Полісся. Зокрема, виділяємо такі: працівники сільськогосподарських підприємств, фермери, жителі міст, які переїхали в село, представники нелегального промислу (добування бурштину, браконьєри), працівники бюджетної сфери, особи пенсійного віку.

У перші десятиліття незалежності України в поліських селах проходив перехід від колективної до приватної власності. Процеси зміни форми власності відбувалися досить повільно (від десяти до двадцяти років) і без пояснювальної інструкції зі сторони представників держаного управління. У таких умовах матеріально-технічний потенціал колишніх колгоспів було втрачено.

Із 2010-х років у регіоні починають здійснювати сільськогосподарську діяльність великі агрохолдинги, орієнтація яких зосереджена на прибуток, що, як наслідок, призводить до хижацького використання ресурсів та обмежень використання природного простору сільським населенням. Застережемо, що керівництво великих аграрних підприємств не відчуває відповідальності за розвиток інфраструктури села, а навпаки – зацікавлене в зменшенні сільського населення та його у - добробуту. Аграрно-економічні перетворення призвели до руйнування міцних трудових колективів села, соціальної роздробленості та втрати традиційних елементів народної взаємодопомоги.

К. і. н. Любов БОСА,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ,
к. і. н. Олександр БОСИЙ,
Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, Київ, Україна

Гастрономічна спадщина Степової України (з історії українсько-молдовських взаємин на Кіровоградщині)

Гастрономічна спадщина Степової України увібрала та адаптувала традиції представників багатьох народів, що здавна населяли цю територію. Зокрема це стосується і Кіровоградщини, яка географічно знаходиться в центрі нашої держави, проте належить до макрорегіону Степової України та становить три історико-етнографічні перехідні зони. Через Кіровоградщину пролягає межа Степу і Лісостепу (лінія Кременчук–Кіровоград–Балта), розділяючи Середню Наддніпрянщину і Південь. Східне Поділля простяглося за річкою Синюха, яка протікає з півночі на південь на заході області. Упродовж багатьох століть ця територія була своєрідною лабораторією, де відбувався синтез землеробської та кочових культур, різних традицій, відповідних релігійних практик тощо. Молдовани віддавна компактно (в колишніх молдовських військових поселеннях) чи дисперсно проживали на цих теренах, і за статистичними свідченнями у ХІХ ст. посідали друге за чисельністю місце після українців. Однак через поступову адаптацію увесь час безперервно відбувалася природна асиміляція. Ці процеси були помічені ще наприкінці ХІХ – поч. ХХ ст. відомими дослідниками краю Т. Осадчим, І. Бессарабою та В. Ястребовим. Поряд з цим авторами зазначалося, що харчування молдован залишається колишнім. Вони віддають перевагу кукурудзяній мамалізі, яка з сиром, маслом і молоком є їхньою улюбленою стравою, окрім того вживають плацинди (коржі) з сиром, капустою або шинкою, варзарі, малай. Тісто місять з сиром у вигляді «перепічок»; готують молдавський борщ без зелені і квашених буряків. Традиційні національні колачі молдован – жемни з багатим та красивим переплетінням тіста, використовувалися у місцевих весільних ритуалах і обрядах кумівства ще наприкінці ХХ ст. Чимало молдовських страв ставали улюбленою їжею місцевого українського населення, що широко представлено в матеріалах «Етнографічного образу сучасної України», зокрема, у Т. 8 «Культура народного харчування» (видання ІМФЕ ім. М. Т. Рильського), та книзі «Смачна Кропивниччина» відомого сучасного фольклорно-етнографічного гурту «Баба Єлька» з м. Кропивницький. Усі ці тонкі сплетіння різних кулінарних традицій свідчать як про взаємопроникнення культурних практик, так і про збереження національних особливостей.

К. і. н. Ольга ВОЛОС,
Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
Миколаїв, Україна

Молдовани в історичному просторі Миколаївщини

На півдні України, що славиться безмежними степовими просторами, ласкавими сонячними днями, в межах Степового Побужжя знаходиться Миколаївська область – край хліборобів, що має величезний науково-технічний та ресурсний потенціал, є одним із важливих центрів національних та міжнародних транспортних зв'язків.

Молдовани належать до етнічних спільнот степового краю, які суттєво вплинули на соціально-економічний, культурний, освітній розвиток Миколаївщини. З часів переселення на терени області і до цього часу спільнота молдован складає вагомий частку населення Миколаївської області, для якої український степ став рідною землею.

Серед дослідників розселення молдован на Півдні України слід згадати А. Скальковського, який першим надав відомості щодо території, яку заселили молдовани, їх чисельний склад, засновані ними поселення.

Слід зазначити, що переселення молдован, зокрема на територію сучасної Миколаївської області, розпочалося лише в XVIII ст. У цей час уряд Російської імперії заохочував переселення молдован, надаючи їм безоплатну грошову допомогу, великі земельні ділянки. Прибувши на південноукраїнські землі, переселенці застосовували свої методи господарювання та обробітку землі, в повсякденному житті дотримувались народних традицій і звичаїв. У молдавських селах запровадили общинну форму землеволодіння, тому з часом молдованам довелося пристосуватися до існуючої системи управління та господарювання, способу життя і взаємостосунків з місцевим населенням.

Спільність соціально-економічних умов проживання відчутно впливала на формування у молдован та їх сусідів подібності у повсякденному житті, схожості у різноманітних формах народної художньої творчості, сприяла культурним запозиченням, обміну етнічними надбаннями між народами-сусідами, на що звернув увагу відомий дослідник XIX ст. Т. Осадчий.

Отже, меншина молдован, що понад 200 років проживає на теренах Миколаївщини, зробила вагомий внесок в історію Степового Побужжя.

К. і. н. Сергій ГАКМАН,
Чернівецький регіональний центр підвищення кваліфікації, Благодійний фонд «Суспільні ресурси та ініціативи», Чернівці, Україна
к. і. н. Наталія НЕЧАЄВА-ЮРІЙЧУК,
Чернівецький регіональний центр підвищення кваліфікації, Благодійний фонд «Суспільні ресурси та ініціативи», Чернівці, Україна

«Прості обличчя непростої історії» як концепт мінімізації етнонаціональних та етнорегіональних стереотипів взаємного сприйняття на українсько-молдовсько-румунському прикордонні

Впродовж останніх років спостерігаємо зростання інтересу до регіональної історії. Концепт «Прості обличчя непростої історії» став однією зі складових побудови культури історичної пам'яті в Україні. Поштовхом до створення ідеї концепту проекту послужила історія 90-річної Елізабет Кіцак (Ютіш), яка народилася в Австро-Угорщині, вийшла заміж в Румунії, працювала в СРСР, а померла в Україні і при цьому весь час проживала у рідному селі. Змінювалися кордони, закони, державні мови, і звичайним людям довелося жити в період цих змін. Подібна ситуація є характерною і для інших регіонів європейського прикордоння.

Чернівецька область є прикордонною та поліетнічною. До Чернівецької області входять території різних історико-етнографічних зон (Буковини, Бессарабії, Герцаївщини), які на початку ХХ століття відносились до трьох різних держав: Австро-Угорської та Російської імперій, а також до Королівства Румунія. Область має досить складну історію. Лише в 20 ст. її землі кілька разів змінювали державну приналежність. Мешканці краю жили в різних державах. Часто під час світових війн вони опинялися по різні боки фронту, захищаючи інтереси держав, чиїми громадянами були, або захищаючи свій народ у відповідності до власних переконань.

Проекту концепту передають складну історію краю через фотографії у супроводі історій звичайних людей. У рамках проєктів було організовано 12 фотовиставок із героями, які жили в різні часи, мали різну долю, належали до різних етносів та конфесій. Виставка мала незмінний емоційний відгук, викликала бажання звернутися до своєї родинної історії. Формат фотовиставки є універсальним інструментом пізнання історії, примирення, виховання толерантності, подолання негативних стереотипів і може бути легко мультиплікований в інших регіонах України та інших європейських державах.

Лідія ГНДА,
Гімназія ім. О. Кобилянської, с. Унгри Окницького р-ну, Республіка Молдова

3 історії першої україномовної школи в Республіці Молдова

В українському селі Унгри Окницького р-ну, що межує з Україною по Дністру, рідну мову почали вивчати ще 1989 р., відразу після виходу Закону про функціонування мов на території Молдови. Значну допомогу у новій справі надали в той час І. Г. Герман, журналіст районної газети, В. І. Ролінський, начальник районного відділу народної освіти, а також школи з України, зокрема з с. Бронниця та м. Могилів-Подільськ, з якими продовжуємо дружити понад 30 років.

Перша вчителька української мови Варварич Л. В розпочинала роботу в умовах повної відсутності програм і підручників. У ході акції «Подаруйте дітям-українцям Молдови книжку» суттєву допомогу підручниками, художньою літературою, посібниками, методичною літературою надали Сокирянський та Могилів-Подільський райони України.

Школа запрацювала за індивідуальним навчальним планом, згідно з яким рідна мова здобула статус мови навчання (50 % предметів викладалися українською мовою, а на її вивчення відводилося 8 год. на тиждень). У селі почали відроджуватися українські традиції, звичаї, на сільських святах зазвучала рідна мова. У гімназії були створені ансамблі української пісні «Струмочок» і «Калинонька», останньому в 1995 р. було присвоєно звання сразкового (керівник – П. Паламарчук).

Завдяки турботам Товариства української культури і її президента О. Майстренка, гімназисти стали учасниками Міжнародного фестивалю української пісні в Києві, побували в Каневі на могилі Т. Шевченка, подорожували багатьма історичними місцями України. Діти, які досягли найбільших успіхів у навчанні рідної мови, були нагороджені путівками до Міжнародного табору «Артек».

2004 р. навчальний заклад здобув статус ліцею, два випуски якого сто відсотково вступили до вишів України. З 2006 р. у селі працює гімназія, якій 2007 р., за рішенням ТУК, було присвоєно ім'я О. Кобилянської, установлено погруддя письменниці та відкрито музей, що входить до списків культурних пам'яток Молдови.

2017 р. Міністерство освіти, культури і досліджень скасувало індивідуальні плани, внаслідок чого гімназія втратила статус навчального закладу з українською мовою навчання і була переведена в ранг закладів з російською мовою навчання і вивченням рідної мови як предмета (3 год.), що не могло не вплинути на самосвідомість дітей, батьків і всіх жителів села, рівень володіння рідною мовою.

Д-р ф. н. Катерина ГЛУХОВЦЕВА,
Луганський національний університет ім. Т. Г. Шевченка, Україна

Лексико-семантична структура діалектних текстів про вишивання (на матеріалі українських східнослобожанських говірок)

Діалектний текст, записаний експлоратором, як графічний аналог усного мовлення може вивчатися з погляду його внутрішньотекстової структури та семантики мовних одиниць. У статті розглянуто тексти про вишивання, записані на крайньому сході України, історичній Східній Слобожанщині, яку ми співвідносимо з північною частиною теперішньої Луганської області. Хоч тексти кваліфікуємо як спонтанні та неклішовані, у кожному з них можна виділити текстему, під якою, услід за Є. Бартмінським, розуміємо його модель, «абстрактний текстовий еталон». Диференційними рисами цієї текстеми є: повідомлення про способи вишивання, найбільш поширені кольори, предмети, які вишивали тощо. У текстах вербалізований досвід жителів ареалу та їхні уявлення про власноруч вишиті вироби.

Лексико-семантичну структуру діалектного тексту про вишивання репрезентують загальні найменування процесу шиття та предмета вишивання (*вишивання, вишивка, шиття, шитво*), назви дій (*вишивати, накла-дати, протягувати*), способів вишивки (*хрестиком, хрестом, гладдю, стебельком*), номінації вишитих речей (*ікона, іконка, рушник, рушничок, під каровай перебраний рушник, наволоки, простінь, кохточки, сорочки, хвартушки*).

Макротекст «Вишивання» не позбавлений магічної складової змісту, адже річ, вишита власноруч, має нести позитивну енергетику, оберігати родину від усього лихого. Тому лексичний фон багатьох номенів і всього тексту загалом позначений уявленнями діалектоносіїв про магічну силу вишитих речей. У зв'язку з цим існують певні прикмети, яких варто дотримуватися, щоб вишиванка мала бажані магічні функції. Досвідчені рукодільниці розповідають, що вишивати святих треба в гарному настрої та психологічному стані, після того, як помолишся Богу. Не можна в цей час дивитися телепередачі чи слухати радіо, бо ауру святості вишивки буде порушено. Діалектоносії переконані, що, вишиваючи якусь річ, людина «створює програму свого життя, складену нею самою, а не кимось іншим».

Олександр ГОЛОВКО,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ

Обрядові контексти господарських практик українців Східноподільського Придністров'я

Традиційна культура українців, як і інших етносів, сформувалася у синкретичному взаємозв'язку її матеріальних та духовних проявів. У ній нерозривно переплелися як раціональний досвід взаємодії з природою (утворення відповідної моделі життєзабезпечення через присвоєння, адаптацію та перетворення довкілля, формування сфери культурних артефактів), так і світоглядноментальні цінності народу, проявлені через синтез народних вірувань, знань, обрядоворитуальних дій тощо. У зонах безпосередніх міжкультурних контактів означена комплексність життєвіту спільноти набуває ще складніших конфігурацій, оскільки у неї, безумовно, включаються явища іноетнічного походження, що переосмислюються у межах власної культуротворчої системи.

Діалог двох етнокультурних досвідів на українсько-молдовському пограниччі, зокрема, на територіях Східноподільського Придністров'я, позначився на господарських заняттях місцевих українців, а також супутніх обрядових контекстах, виражених у світоглядних уявленнях про здатність вплинути на атмосферні явища, народних віруваннях, прикметах і табу, імітативній, контактній і прогностичній магії, а також мантичних обрядодій. Такі явища зафіксовані як в класичній етнографічній літературі про Поділля і Пруто-Дністровське межиріччя, так і в неопублікованих архівних даних, матеріалах наших польових експедиційних досліджень 2013–2016 рр. Наприклад, у землеробському циклі кінця XIX – середини XX ст., з окремими проєкціями на сучасність, були простежені календарні регуляції періодів обробітку землі, сівби та висаджування городніх рослин, терміни збору урожаю та символічне його пошанування шляхом колядування на жнивах, обжинкових звичаїв, способи вплинути на довкілля через плювіальні обрядодії (ритуальна трапеза на кладовищі, хресні ходи до джерел та криниць). Сфера тваринництва змістовно насичена магією подібності (випікання спеціального печива «Рожества» для корови після отелу), апотропеїчними мотивами, особливо характерними для юр'ївських практик першого вигону худоби, захисту господарства від відьом, андріївських чи новорічних дівочих ворожінь в овечій кошарі. Народознавчі матеріали молдовських науковців, зафіксовані як у власне східнороманському середовищі, так і в місцевостях компактного проживання українців Молдови, ілюструють тотожність або культурну близькість обрядових контекстів і на суміжній стороні пограниччя.

К. ф. н. Інна ГОРОФ'ЯНЮК,
Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського,
Україна

Лінгвістичний портрет української говірки села Богданешти Бричанського району Республіки Молдова

У статті запропоновано системний аналіз української говірки с. Богданешти Бричанського району Республіки Молдова, яке розташоване на півночі Молдови, на лівому березі р. Прут, біля кордону з Румунією. Сьогодні в ньому налічується близько 500 мешканців, 80% з них – українці. Методом зіставного аналізу виявлених у діалектних записах фонетичних, граматичних і лексичних особливостей говірки із теоретичними розвідками С. Бевзенка, Ф. Жилка, І. Матвіяса, Я. Закревської з'ясовано, що материнською основою анклавної говірки є покутсько-буковинський діалект південно-західного наріччя української мови, а саме аналізована говірка є репрезентантом буковинського говору.

Здійснена характеристика типових фонетичних, морфологічних, синтаксичних і лексико-семантичних особливостей говірки, встановлено збереження багатьох архаїчних мовних фактів, уже втрачених українською літературною мовою й усе рідше фіксованих у сучасних говірках південно-західного наріччя української мови.

У фонетиці засвідчено збереження [i] як рефлексу давнього *[y] в префіксі ві-, збереження після губних давнього суфіксального [j], архаїчну м'якість шиплячих та [r']. Більшість морфологічних діалектних особливостей досліджуваної говірки стосується не самої морфологічної системи, не суті граматичних категорій, а фонетичного оформлення тієї чи тієї категорії. Морфологічні особливості говірки також зумовлені різними напрямками граматичної аналогії або ж історичними чинниками, що виявляється найчастіше в специфічних типах відмінювання слів. Лексико-семантична система говірки с. Богданешти Бричанського району Республіки Молдова формується з лексичних одиниць різного походження: власне українська лексика, зокрема архаїзована, запозичення з румунської та російської мов. Прикметно, що окремі лексеми зберігають своє пряме етимологічне значення. Спостережено нетипові синтагматичні відношення між лексемами, зокрема, дієслово класти вживається в значенні 'ставити', 'призначити', 'зробити'.

К. і. н. Леся ГОРОШКО-ПОГОРЕЦЬКА,
Інститут народознавства НАН України, Львів

**«Копав, копав криниченьку...»
(світоглядні настанови щодо спорудження криниць
в українців Молдови)**

У розвідці на основі власного польового матеріалу, зібраного у Дрокіївському, Синжерейському і Флорештському р-нах Республіки Молдова, розглянуто світоглядні аспекти спорудження криниць у традиції українців цього терену.

Важливим сегментом народної культури було і залишається досі копання й облаштування поблизу осель криниць, аби забезпечити собі доступ до питної води. Народна мораль заохочує кожного проявляти щедрість, обіцяючи, що у такої людини вода в криниці не переводитиметься. Натомість недоброзичливу за життя людину чекає відплата, щоправда, іноді уже на «тому» світі: її могилу zalиватиме вода, душа почуватиме спрагу.

Українці Молдови копали свої криниці у таких місцях, де ними могли скористатися подорожні і сусіди (край двору, на вулиці поблизу своєї оселі, на роздоріжжях), подекуди вельми радіючи, якщо хтось вирішив напиться води саме на їхньому обійсті. В окремих обстежених селах саме такий вибір місця для криниці обґрунтовували й бажанням мати «поману» (пожертву на спомин душі).

З огляду на такі уявлення у деяких селах біля колодязя робили хвіртку, аби бажуючі набрати води могли зайти на подвір'я. Подекуди в українських селах Молдови криниці обладнано двома корбами, аби сусідам було зручно витягувати воду з вулиці. Часто на цьому терені можна побачити й споруджені навколо криниць (як польових, так і домашніх) альтанки задля відпочинку подорожніх у прохолоді.

Аналіз фактографічного матеріалу засвідчив наявність у світоглядній традиції українців Республіки Молдова вірувань та уявлень, пов'язаних із сприйняттям води як сакральної стихії. Водночас звичаєво-етичні приписи, які знайшли свій вияв у фольклорі і збережені досі, є відгомонам архаїчної традиції, позаяк містять згадки про посмертну заплату душі. Попри локальні особливості досліджуваного явища, його світоглядне підґрунтя має відповідники в українській загалом та інших етнічних традиціях, що є свідченням його універсальності. Однак розпрацювання цього аспекту ще чекає свого розгляду.

К. п. н. Юлія ГРИЩЕНКО,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені І. Зязюна
Національної академії педагогічних наук України, Київ

Народнопісенна творчість України

Вокальне мистецтво України є однією зі складових національної культури. Його традиції беруть свій початок з глибокої історичної давнини, що формувалися впродовж багатьох віків у світській та духовній культурі. Відомий український історик, мистецтвознавець М. Грінченко зазначав: «Усім відомо, як багато обдарований самою природою український народ, скільки в ньому тонкого музичного почуття, здібності до співу, естетичного смаку, скільки в ньому любові, закохання в свою рідну пісню, найціннішу, найдорожчу перлину з його культурних багатств».

Музична культура слов'ян тісно пов'язана з народними святами та обрядами, які склалися з пісенних та танцювальних жанрів. Характерними рисами українського народного мистецтва з давніх часів була співучість і музикальність. Пісня займала вагоме місце в житті та побуті людини, споконвіку творилась і передавалась в усній традиції. Різноманітні форми обрядової народнопісенної творчості належать до віковичних надбань народної педагогіки. Колядки, щедрівки, гаївки, веснянки, купальські, весільні пісні відтворювали особливості стосунків людей з природою, любов до рідної землі, родинні звичаї. У такий спосіб відбувалося практичне, природне оволодіння вокальним мистецтвом.

З прийняттям християнства починається новий період культурного розвитку. Під впливом Візантії з'являються нові форми християнського культу. В народі виникає певний синкретизм християнських вірувань зі старим, звичним образом мислення і побутом. Деякі народні обряди та звичаї приурочуються до свят православного календаря: Різдва, Пасхи, Трійці та інших.

Народні звичаї протягом століть передаються від покоління до покоління, зберігаючи код нації, формуючи високі моральні якості і національну приналежність.

К. ф. н. Марина ДЕЛЮСТО,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Ізмаїл, Україна

Українсько-румунська міжмовна взаємодія в межиріччі Дністра і Дунаю

Аналіз окремих наслідків українсько-романських мовних контактів в ареалі межиріччя Дністра і Дунаю маємо в працях А. М. Мукан, В. П. Дроздовського, Т. П. Заворотної, П. Ю. Гриценка, О. О. Мірошніченко, О. А. Дакі, А. О. Колесникова. У згаданих роботах насамперед окреслено тематичні групи лексики, які зазнали інтерференції, проте не завжди з'ясовано шляхи і час запозичення тощо.

В умовах тривалих українсько-румунських контактів і подекуди двомовності одним з основних джерел поповнення лексики досліджуваних діалектних мікросистем стала румунська мова – діалектна, якщо йдеться про безпосереднє оточення, – і літературна, здійснювана багатьма шляхами (через школу, засоби масової інформації тощо). За наявності таких обставин лексичні запозичення румунського походження проникають в українські говірки межиріччя Дністра і Дунаю і вільно в них функціонують. Однак вживання таких слів не завжди витісняє українські відповідники. Таке «співіснування» українсько-румунських лексичних паралелей сприймається вільно й не гальмує мовлення.

Матеріали дослідження дають підстави відзначити, що в галузі лексики українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю спостерігається інтенсивний вплив румунської мови. Цей процес особливо активно відбувається в тих говірках, в яких українське населення становить меншість в населеному пункті, де проживають румуномовні діалектоносії. Що ж до ареалів суцільного (компактного) проживання українського населення (сс. Вишневе, Жовтий Яр, Кочкувате, Лиман, Нерушай Татарбунарського району, сс. Крива Балка, Михайлівка, Молодове, Негрове, Пшеничне, Надежда Саратовського району тощо), то тут мовна традиція і вплив оточення певною мірою стабілізують говіркові системи і сприяють збереженню їхніх елементів. Багато румунських лексичних запозичень не витісняють власних відповідників, а співіснують з ними як дублети. Постає значна кількість синонімів, які розрізняються лише тим, що вживаються в різних ситуаціях.

К. ф. н. Василь ДЕНИСЮК,
Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини, Умань,
Україна

Назви батька в українській мові XVII – XVIII ст.

Об'єктом нашого дослідження є назви на позначення рідного батька в українській мові кінця XVII – початку XVIII ст. В україністиці становленню та розвитку назв спорідненості та свояцтва присвятив дослідження А. Бурячок, проте обмежена джерельна база не дає повної картини функціонування названої групи лексики в українській мові. Для дослідження було обрано інтермедії.

Для передачі поняття 'рідний батько' в аналізованих текстах засвідчено лексеми *батько*, *отець*, *тато*. Номен *батько* праслов'янського походження (ЕСУМ, I, 152). У досліджуваних інтермедіях лексема *батько* функціонує зі значенням 'чоловік стосовно до своїх дітей', напр.: *Та минь, сивъцеви, казати лгати? / Пришлося батькови от тебе лиха дождати!* Цей номен є стрижневим у групі назв на позначення найближчого родича (чоловіча лінія).

Слово *отець* також праслов'янського походження (ЕСУМ, IV, 232–233). Досліджувані тексти засвідчують, що слово *отець* функціонує з двома значеннями – 'рідний батько' та 'тлумачі християнського вчення': *Давал мене отец мой до школи учити, / Аби-м умгъл іс писма добре говорити. / А написал ми бил дяк на таблици святцгь, / Що зложили на соборгь святіи отцгь.*

Номен *тато* також праслов'янського походження (ЕСУМ, V, 527). Він є найуживанішим з-поміж трьох номенів цієї підгрупи, напр.: *Тату, тату! Як тя возму кием оберътати, / Не будеш знав, куди утгкати!*

Досліджувані інтермедії засвідчують і функціонування демінутивного деривата *татко*, який у відповідних контекстах має нормативну і для сучасної української мови форму кличного відмінка, напр.: *Ба, коли б тебе, татку, кат пгьк, / То би я утгьк, / А коли би тебе, татгьку, кат смалціювал, / То би я танціювал; / Ой, зле ти, татку, не по правьдгь дгьлиш! / На себе пят, а на мене одино мгьриш!*

Отже, інтермедії XVII – XVIII ст. засвідчують побутування в українській мові для передачі поняття 'рідний батько' трьох лексем – *батько*, *отець*, *тато*.

Професор, народний артист України Іван ДЕРДА,
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Чернівці,
Україна

Українські народні колядки, щедрівки та гейкання Північної Буковини

Національна культурна спадщина, зокрема усна народна творчість, є важливим джерелом культурного різноманіття нації, її неповторності, самобутності і духовності.

Яскравим прикладом багатства народної творчості є проведення Різдвяних і Новорічних свят на Буковині, характерною музично-мистецькою частиною яких є колядування, маланкування та щедрювання. Саме коляди й визначають ритуальний, релігійний та ідейний зміст цього свята. Буковинські колядки дуже багаті на біблійний зміст, який охоплює народження, життя, муки, смерть і Воскресіння Ісуса Христа. «По цілому світі», «Нова радість стала» – ці та інші колядки від покоління до покоління передаються, як найдорожчі духовні скарби усної народної творчості.

Колядування та Різдвяний «Вертеп» мали на меті магічним способом – через пісню, танець, вертепну дію – вплинути на життя народу, висловити вдячність і жертвність Богові, піднести моральний дух людини, засудити зло, ненависть і ворожнечу.

14 січня християни вшановують пам'ять *Святого Василя Великого*. З характерних дійств у цю ніч треба відзначити «водіння кози», перевдягання на Маланку і Василя – маланкування. Колядники зупинялись біля кожної хати (де була дівчина) маланкували, вітали господарів зі Старим Новим роком.

Більшість дій під час святкування Нового року, Маланки та свята Василя мали магічний характер. В обрядових діях простежуються риси служби-благання, чаклування добрих сил, ворожіння, направлених на підпорядкування таємничих сил.

Щедрий вечір на Буковині святкують напередодні Водохрестя, 18 січня. Стародавнім звичаєм (нині втраченим) в цю ніч є гейкання. Він полягає у тому, що щедрівники ходили попід вікнами і речитативом висловлювали людям побажання щастя, здоров'я і добробуту, підсилюючи ширість цих побажань вигуком «Гей-гей!».

Серед словесних побажань щедрівників помітні три теми: захист людини від дії злих, ворожих сил; забезпечення господарчого та сімейного добробуту; передбачення майбутнього.

Отже, українські колядки, щедрівки та гейкання Північної Буковини з давніх часів тісно пов'язані з природою, з вірою у її силу та відображають глибину національних традицій, світосприйняття, естетику і духовність.

Магістр Ірина ДЕРКАЧ,
Гімназія ім. Т. Г. Шевченка, Кишинів, Республіка Молдова

Академік Костянтин Попович – лицар Ордену Архистратига Михаїла: за сторінками «Літопису Лицарського Ордену Архистратига Михаїла»

У чернівецькому видавництві «Прут» у 2005-2010 рр. вийшло 3 томи «Літопис Лицарського Ордену Архистратига Михаїла» Великого Магістра Міжнародної організації «Лицарський Орден Архистратига Михаїла» Великого князя Івана Микулинського. Чимало уваги в літописі приділено феномену академіка Академії наук Молдови, лицаря Ордену, князя Костянтина Поповича.

За ініціативи академіка К. Поповича та журналіста В. Драгана 11 грудня 1999 р. в Кишиневі було створено Велике Молдовське пріорство, – перший закордонний підрозділ Лицарського Ордену Архистратига Михаїла, роботу якого очолив граф Є. Осередчук. Найважливіші напрямки діяльності лицарів пріорства – збереження і відродження духовних і культурних надбань українців Молдови, співпраця з українськими етнокультурними організаціями та Посольством України в Республіці Молдова.

Для лицарів Молдовського пріорства князь К. Попович став «взірцем шляхетного служіння Ордену». У «Літописі...» йдеться про низку значних подій за участі академіка: урочистості з нагоди 10-ої та 15-ої річниць від дня заснування Товариства української культури в Республіці Молдова, відкриття музею «Українці в культурі Молдови» та недільної школи Товариства української культури, звітні конференції Великого Молдовського пріорства, Х з'їзд Лицарського Ордену, святкування 85-літнього ювілею К. Поповича тощо.

За заслуги перед Лицарським Орденем Архистратига Михаїла К. Попович нагороджений орденом Христа Спасителя, Орденем Архистратига Михаїла I і II ступенів, орденом Лицарської Доблесті II, IV і V ступенів, Лицарським Хрестом Заслуги III і IV ступенів та іншими відзнаками Ордену.

Відповідно до рішення VIII з'їзду Ордену князя К. Поповича призначено пріором Кишинівського пріорства. Так само рішенням XI з'їзду пріора К. Поповича затверджено членом Магістрату.

Зі сторінок «Літопису...» перед читачем постає образ надзвичайно талановитого, шляхетного, мудрого, щирого князя Кишинівського пріорства, який у вирішальний момент проявляв мужність, відповідальність, безкомпромісність – усі якості, притаманні Лицарю.

К. і. н. Оксана ДРОГОБИЦЬКА,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна

Усна історія як джерело до вивчення громадського побуту сільського населення Галичини 20-х – 30-х рр. ХХ ст.

Наразі існує чимало трактувань самого терміну «усна історія». Одні дослідники визначають його як знання про минуле, що передається в усній формі, інші – як методику фіксації цих знань, ще інші – як кінцевий продукт такої фіксації, або ж окрему дисципліну із власною методологією та понятійним апаратом.

На наш погляд, цінність усних свідчень полягає у тому, що дослідник має можливість отримати інформацію безпосередньо від учасника чи свідка подій. Тому з цієї точки зору усна історія є першоджерелом, отриманим у ході опитування оповідача (респондента) інтерв'юером.

На жаль, вивчаючи побут сільського населення Галичини міжвоєнного періоду, все частіше наштовхуємося на проблему пошуку та відбору респондентів. Якщо ще два десятиліття тому вдавалося поспілкуватися із оповідачами, які народилися у 1920-х роках, то зараз все частіше доводиться мати справу не з безпосередніми свідками подій, а їхніми нащадками, тобто із вторинними спогадами. Тим не менше, наш особистий архів час від часу поповнюється записами респондентів, які детально описують своє дитинство періоду польської окупації та навіть цитують вірші, вивчені у дитячих садках («захоронках») з нагоди громадських святкування, Шевченківських вечорів, фестин тощо.

Серед проблем, які найбільше закарбувалися у пам'ять оповідачів, виділимо: національно-патріотичне виховання тогочасної молоді; діяльність різних громадських організацій на зразок «Просвіти», «Пласту», «Союзу українок»; боротьба за соціально-економічний поступ тогочасного села під гаслом «Свій до свого по своє!»; громадська активність сільської інтелігенції (вчителів, агрономів, священиків та членів їхніх родин); свята, дозвілля та антиалкогольна боротьба галицьких селян.

Загалом, незважаючи на труднощі, пов'язані з пошуком та самим процесом опитування респондентів, вважаємо, що усні свідчення є дуже важливим та часто недооціненим джерелом до вивчення громадського побуту сільського населення Галичини 20-х – 30-х рр. ХХ ст.

К. ф. н. Володимир ДЯКІВ,
Інститут народознавства НАН України, Львів

Різдво Богородиці: народна релігійність на тлі передумов передріздвяно-новорічного періоду у календарній обрядовості українців

Народно-релігійні вірування та уявлення українців, що пов'язані зі святом Різдва Богородиці, у контексті передумов передріздвяно-новорічного періоду у календарній обрядовості сягають своїм корінням давніх, ще дохристиянських часів. Відомі українські та закордонні вчені і дослідники не раз торкалися цієї проблеми.

Початок передумов передріздвяно-новорічного періоду у традиційній календарній обрядовості українців спостерігається вже в осінній період, зокрема й на свято Різдва Богородиці. Тут простежуємо специфічний розвиток своєрідної народної релігійності у традиційній календарній обрядовості українців. Таку думку підтверджують характерні для традиційного ранньозимового періоду (початку нового господарського року та ін.) народно-релігійні уявлення і вірування, зокрема, що пов'язані з дотриманням норм благочестивої поведінки («бо так стане ся, як хто заклинє»), суворого дотримання належної поваги до святої і відповідного святкування Різдва Богородиці тощо. У цих традиційних у своїй основі уявленнях і віруваннях українців виразно простежується своєрідний розвиток певних народно-релігійних складових. Пізніше уже християнство наклало свій відбиток на ці вірування та уявлення. Християнські вірування та уявлення поєдналися з попередніми, своєрідно доповнивши, збагативши їх своїми образами, мотивами, сюжетами. Ці народно-релігійні уявлення та вірування збереглися у духовній традиційній культурі українців здебільшого дуже фрагментарно. Головними причинами цього, очевидно, став згубний вплив політичних обставин войовничо-атеїстичного характеру у ХХ столітті, а також, мабуть, і міжпоколінна трансмісія та загалом глобалізаційні явища. Це, а особливо вплив останніх двох факторів, спостерігається й до теперішнього часу.

Член НСПУ Юрій ДЯЧУК,
Благодійний фонд професійних художників і українських народних
майстрів «Відродження», Кишинів

**Пам'яті видатної Людини.
Академік Костянтин Федорович Попович**

500 наукових публікацій. 50 книг українською, російською, румунською мовами більш ніж півмільйонним накладом розійшлися по світу. І відзначені вони у Молдові, Україні, Росії, Румунії, США, Канаді, Німеччині, Угорщині.

Автор тематичних збірок і монографій: «Життя та творчість Емінеску», «Сторінки літературного братства», «Оцінки і літературні портрети», мемуарів « Пам'ять часу».

Першим у Молдові українською мовою написав романи «Бентежний світанок», «Скривджені долі», «На крутих перегонах», видрукував наукові дослідження «Український театр на Кишинівській сцені», «Нариси українського фольклору та художньої літератури Молдови» тощо.

Надзвичайно широким було коло його наукових та творчих інтересів: емінескознавство, фольклор, художня проза, публіцистика, проблеми історії і теорії молдовської, української та російської літератур. І плідна його літературна, наукова та громадська робота відзначена нагородами, преміями, орденами та медалями.

Кавалер вищої нагороди Молдови – «Ордена Республіки», Лауреат Міжнародної премії Андрія Первозваного, Премії ім. І. Котляревського та премії Президії Академії наук Молдови. Академік Академії наук Молдови, директор Інституту національних меншин, Почесний академік Академії Вищої Школи України, почесний доктор Чернівецького Національного Університету ім. Юрія Федьковича, член спілки письменників Молдови та України. І це все він – син українського народу Костянтин Федорович Попович.

К. ф. н. Микола ЖЕЛЕЗНЯК, к. ф. н. Олександр ІЩЕНКО,
Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, Київ

До питання про міжнаціональні енциклопедичні видання

Не вдаючись до розлогої класифікації енциклопедичних видань, весь їх загал цілком можливо поділити на два типи – галузеві (тематичні), предметом опису яких є та чи інша галузь організації світу чи життєдіяльності людини, й національні, що подають знання про весь світ у парадигмі наукової картини світу, представлені національними мовами й наративами. Останні часто зумовлюють появу інших, особливих поглядів на ті чи інші історичні або сучасні події, постаті тощо, забезпечують різний кількісний і якісний склад гасел в національних енциклопедіях світу, що продиктовано низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Опис і трактування природних, технічних реалій у національних енциклопедіях зазвичай збігається, інша річ – людина і все, що з нею пов'язане: матеріальна й духовна культура, релігія, історія, індивідуальні й суспільні відносини, цінності тощо. Саме висвітлення цих понять надає унікальності кожній національній енциклопедії, а також впливає на формування національних енциклопедичних шкіл, традицій підготовки енциклопедій.

Коли говорять про національні енциклопедії, то здебільшого розглядають упорядковані знання про ту чи іншу державу – «Енциклопедія Сучасної України», польська «Велика енциклопедія», «Велика норвезька енциклопедія», «Велика данська енциклопедія», «Велика іспанська енциклопедія», латвійська «Національна енциклопедія», шведська «Національна енциклопедія», «Хорватська енциклопедія», «Естонська енциклопедія» тощо.

В усіх цих виданнях географічні об'єкти, артефакти, події, знакові персоналії обмежені кордонами країни, у них представлено героїв нації, народні традиції і звичаї, національну міфологію і фольклор, мову і базовану на ній літературу. Окремий шар гасел таких видань становить низка понять, окреслених терміном «діаспора». Слід зауважити на таких моментах: 1) розмивання класичного поняття діаспори з огляду на сучасні процеси глобалізації, 2) умовність цього терміна щодо населення, зокрема порубіжних територій. Діаспора, а також етнічні землі, що через ті чи інші політико-історичні обставини перебувають за межами державних утворень, є об'єктами опису енциклопедичних видань, наприклад, «Енциклопедія української діаспори. Сполучені Штати Америки» (Нью-Йорк, Чикаго, 2009), «Беларуская замежка = Белорусское зарубежье» (Мінськ, 2010), «Українці Великобританії» (онлайн-енциклопедія). Це важливі й цікаві проекти, що урізноманітнюють національні енциклопедії.

Очевидно, заслуговують на увагу й енциклопедичні проекти, спрямовані на утвердження міжнаціональних зв'язків. Особливо актуальні такі видання

для сусідніх країн. Цінною для їх створення вбачаємо модель підготовки лінгвістичних атласів, об'єктом картографування яких часто є споріднені мови («Загальнослов'янський лінгвістичний атлас»), рідше – неспоріднені («Лінгвістичний атлас Європи»). У лінгвістиці мовні міжнаціональні атласи стали логічним продовженням розвитку в різних країнах національної лінгвогеографії. Вочевидь, підготовка міжнаціональних енциклопедичних проєктів має потенціал бути новим поштовхом у розвитку енциклопедичних видань. Звісно, для появи міжнаціональної енциклопедії мають бути об'єктивні умови: близькість територій, спільні історичні події, тісні соціальні, економічні й культурні зв'язки. На наш погляд, саме українсько-молдовський енциклопедичний словник як перший етап створення повноцінної енциклопедії про історичні й сучасні взаємини двох народів – актуальний і перспективний проєкт. Концепції та наповненню такого видання, що могло б мати назву «Українсько-молдовська енциклопедія», варто присвятити окреме дослідження й широке обговорення.

Неля ЗЛА,
Романковецький ліцей ім. К. Ф. Поповича, Чернівецька обл., Україна

Академік Костянтин Федорович Попович – гордість нашого села

Яскравою зорею у джерелі буковинської духовності світяться імена відомих науковців і літераторів, композиторів і співаків, журналістів і режисерів, які давно вже стали знаними далеко за межами Чернівецької області. Кожний район славиться цими чудовими, працьовитими людьми. Сокирянщина пишається тим, що тут народився Костянтин Федорович Попович.

Внесок К. Поповича в розвиток історії культури Бессарабії вагомий, учений-письменник був справжнім новатором, першим, хто прокладав шлях від України до українців Молдови за нових умов, що й позначилось на життєвій і творчій долі майстра слова. Тут, серед безмежних полів і чарівних краєвидів Бессарабії виростав і набирався мужицької мудрості «науки витязь, майстер слова», у серці якого назавжди переплелись Україна та Молдова.

Важко переоцінити його роль у суспільному житті Буковини, адже він є одним із тих, хто єднає багатонаціональні народи краю, впливає на формування молодого покоління, розвиває естетичні смаки, виховує риси характеру, сприяє формуванню світогляду, свідомості.

Образ письменника-академіка ми розглянули крізь призму відгуків науковців та спогадів і переказів його земляків. К. Ф. Попович не тільки працював для науки й літератури – він жив ними, тому заслужено користувався величезним авторитетом серед науковців і письменників. Основний чинник, який цьому сприяв, – його характер: дисциплінованість і вимогливість до себе й підлеглих, працелюбність, наполегливість, доброта, безмежна відданість поставленій меті. Магічна і велика любов до рідної землі, батьківського порогу допомогли К. Ф. Поповичу сягнути наукових і літературних вершин.

«Науки витязь, майстер слова», у серці якого назавжди переплелись Україна та Молдова, започаткував чимало проєктів, зокрема дослідження життя і творчості М. Емінеску, українського театру в Бессарабії, українсько-молдовських фольклорних і літературних зв'язків.

Д-р ф. н. Борис КОВАЛЕНКО,
Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка, Україна

Діалектні особливості фольклорних записів (на матеріалі казок)

Фольклорні та етнографічні записи з Поділля є важливим джерелом історичного вивчення говірок. У казках, записаних на Поділлі у ХІХ ст., виявляємо такі діалектні особливості на різних мовно-структурних рівнях: *фонетичному* (стверділий кінцевий *m'*: *стоят*, *сплунут*; стверділий кінцевий *ц'*: *конец*, *старец*; перехід звукосполуки *ст* у *с'ц'*: *госьці*; вставні приголосні [л], [н] після губних: *здоровля*; форми числівника один з початковим *є* і його рефлексом *ї*: *єден*, *їдного*; твердість приголосного *p*: *по мору*, *мірає*, *кураче*; відсутність подовжених приголосних: *волося*, *створія*, *зіля*; спорадичне вживання дієслівних форм з нескладовим [і]: *пійшов*); *граматичному* (вживання прикметниково-прислівникового суфікса *-ішч-* для вираження вищого та найвищого ступенів порівняння замість суфікса *-іш-*: *сильніщий*, *розумніщий*, *голосніще*; іменники типу *люди*, *гості* в род. відм. множини мають закінчення *-ий*: *гроший*, *дітий*; форма Р. в. множ. іменників жін. роду І відм. на *-ів*: *мамів*, *відьмів*; форма О. в. одн. іменників ІІ відм. м'якої групи на *-ом*: *вогньом*, *коньом*; числівникові форми *штури(є)*, *штирох*, *дванайцять*, *кільканайцять* тощо; вживання діалектної обмежувально-видільної частки старого походження *іно* (*їно*) у значенні «лише, тільки»: ...нема нічого, *іно дубина*...); *лексичному* (*зелеток* 'неповний мішок чого-небудь вагою у півтора пуда', *запіяли* 'заспівали' (про курей, півнів), *когут* 'півень', *видіти* 'бачити', *приймити* 'брати', *рискаль* 'заступ' тощо).

Зауважимо, що у літературній обробці більшість виявлених діалектних рис знівельовано.

Отже, аналіз мови подільських казок дозволяє зробити висновок, що, по-перше, лише автентичні тексти можуть слугувати цінним і надійним джерелом для вивчення динаміки діалектного мовлення Поділля, по-друге, їх мова відбиває ряд діалектних рис, збережених дотепер, що свідчить насамперед про давність та живучість цих говірок.

К. ф. н. Наталія КОВАЛЕНКО,
Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка, Україна

Етнофраземіка в текстах українських говірок Румунії

Записування текстів зв'язного діалектного мовлення, дослідження всіх мовних рівнів говірок української мови на території інших суміжних країн є важливим і невідкладним завданням діалектологів з огляду на існування великої кількості факторів, здатних впливати на мовну ситуацію. Межі спілкування розширюються, особливо зросли мобільність населення, вплив засобів масової інформації – усе це сприяє нівелюванню територіальних мовленнєвих особливостей, втраті автентичних обрядів, звичаїв чи їх елементів, мовним та говірковим взаємовпливам зокрема. Актуальними все ще залишаються фіксація та аналіз побутування українських говірок на території суміжних країн, види міждіалектних контактів та ін.

Мета нашої доповіді – аналіз виявів фразеологізмів, які є виразниками національної картини світу, у текстах українських говірок Румунії, укладеними Миколою Павлюком та Іваном Робчуком (Українські говори Румунії. Едмонтон; Львів; Нью-Йорк; Торонто, 2003. 800 с.), де подано спогади про колишнє життя, розповіді про народні обряди, звичаї, ритуали, табу і перестороги. Важливість обраної теми дослідження з проблем уживання етнофраземіки в живому народному мовленні передусім пов'язана з потребою вивчення можливостей етнономінації, актуалізованих у складі фразеологічних одиниць українського говіркового мовлення на території Румунії.

Внаслідок комунікативного контакту (взаємодії інформанта та слухача), у текстах зв'язного мовлення фіксуємо лексеми та фразеологізми, які носії говірок сприймають як природні, традиційні для їхнього мовного оточення.

У таких оповідах трапляється часте вживання фразеологізмів, що пояснюємо прагненням інформанта якнайточніше і найповніше сформулювати свої емоції, стан чи ставлення до когось чи чогось, дошукуючи слова і одночасно озвучуючи, на його думку, відомі, поширені мовленнєві засоби.

Отже, діалектні тексти українських говірок за межами України – універсальне інформативне джерело для зіставних досліджень лінгвістичного та комунікативного планів.

Д-р іст-ї Віктор КОЖУХАР,
Інститут культурної спадщини
Сектору „Етнологія українців”

Центру етнології Інституту культурної спадщини – 30 років

Заснування 1991 р. Відділу історії, культури і мови українців Молдови у складі Інституту національних меншин АНМ стало визначальним чинником інституалізації українознавчих досліджень в країні. Основоположником цього напрямку досліджень у системі академічної гуманітаристики Молдови був академік К. Ф. Попович.

У визначенні проблематики і пріоритетних напрямків дослідження керувалися потребою вивчення таких фундаментальних тем, як:

- «Історія українців Молдови» (історичні витоки, етнокультурні процеси в середовищі українців, їх участь і роль у різноманітних сферах життя країни тощо – д-р. Т. Савенко, габ. д-р. В. Степанов, д-р. В. Кожухар, д-р. В. Даміян);

- «Етнологія українців Молдови» (житло, господарство, їжа, харчування, побут, одяг, промисли та ремесла, окремі календарні і сімейні звичаї, обрядова сфера – д-р. В. Кожухар, габ. д-р. В. Степанов, д-р. К. Кожухар, м-р О. Романчук);

- «Фольклор українців Молдови» (вперше видрукувані у трьох збірниках тексти і нотні розшифровки фольклорних записів В. Панька, зібраних в селах Глодянського р-ну з коментарями та заувагами акад. К. Поповича, габ. д-ра Я. Мироненка, д-ра К. Кожухар, нариси фольклору українців Молдови – акад. К. Попович);

- «Українська художня література в Молдові» (проаналізовано зародження україномовного літературного процесу в республіці – акад. К. Попович);

- «Ідентичність та національна самосвідомість українців Молдови» (етносоціологічні та етнопсихологічні дослідження – габ. д-р. В. Степанов д-р. В. Кожухар);

- «Етнодемографія українців Молдови» (динаміка чисельності, народжуваність, смертність, шлюб і розлучення, міграція – др. Ю. Датій, др. В. Кожухар);

- «Українська мова в Молдові» (діалектологічний, соціолінгвістичний, лінгводидактичний та етнолінгвістичний аспекти – др. К. Кожухар, м-р О. Романчук) та ін.

Результати проведених досліджень знайшли відображення в численних монографічних виданнях, збірниках наукових праць, статтях, доповідях на наукових форумах.

Вагому підтримку сектору упродовж усіх років надавав Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. Результативною є співпраця з ОНУ ім. І. Мечникова, ЧНУ ім. Федьковича, ВПУ ім. М. Коцюбинського та ін., академічними інститутами і вишами Республіки Молдова, України, Білорусі, а також з Посольством України в Республіці Молдова та міжнародними організаціями.

Проведені комплексні дослідження заклали міцний фундамент для подальшого вивчення історії, мови і культури українців Республіки Молдова.

Д-р пед-и Катерина КОЖУХАР,
Інститут культурної спадщини

Українська мова в розвідках співробітників сектору «Етнологія українців» Центру етнології Інституту культурної спадщини

Виокремлення української мови як одного з пріоритетних напрямків досліджень створеного 1991 р. наукового підрозділу засвідчує тодішня його назва – «Відділ історії, мови і культури українців Молдови», що підтверджує розуміння мови як одного із найважливіших маркерів етнічної ідентичності місцевого українства.

Студювання української мови на теренах РМ здійснювалося в діалектологічному, соціолінгвістичному, лінгводидактичному та етнолінгвістичному ракурсах.

З'ясовано, що досліджувані говірки мають особливий шлях розвитку, зумовлений історичними, етнодемографічними, політичними та власне лінгвістичними чинниками, відірваністю від мовної материзни, функціонуванням в іноетнічному середовищі, в умовах активних міжетнічних і міжмовних контактів, що спричинило стійкість мовної системи та збереження значної кількості архаїчних і реліктових елементів на всіх мовних рівнях. Зафіксована лексика з розділів: меблі та предмети вжитку; одяг, взуття і прикраси; їжа і напої; посуд і начиння, а також окремі відомості з розділів: сім'я і сімейні стосунки; будівництво, транспорт і комунікації; рільництво, тваринництво, бджільництво; ткацтво; вплив на їх формування східнороманських та тюркських чинників.

Соціолінгвістичне дослідження сучасного стану та особливостей побутування української мови на теренах РМ висвітлило проблеми законодавчого забезпечення, ідентифікації рідної мови, чинників її збереження і руйнації, ступеню володіння, використання в різних сферах спілкування, ролі і місця в системі освіти, презентативності в ЗМІ та ін.

У рамках проектів Міністерства освіти, опираючись на результати діалектологічних та соціолінгвістичних розвідок, розробили лінгводидактичні основи навчання рідної мови українців Молдови в початковій, гімназійній та ліцейській ланках, концепцію предмета, 4-и покоління курикулумів (1-12 класи) та підручників (1-4, 6-8 класи), методологічних гідів та методичних рекомендацій, методичне керівництво для дошкільних закладів та ін.

Запроваджені етнолінгвістичні дослідження поховальної та календарної обрядовості місцевих українців.

Задля підтримки української мови, піднесення її статусу і престижу у співпраці з державними органами та міжнародними організаціями здійснили переклади українською мовою Конституції РМ, Декларації про незалежність, Стратегії розвитку національних меншин, Звітів РМ про виконання Рамкової конвенції тощо.

К. ф. н. Людмила КОЛЄСНИК,
Інститут української мови НАН України, Київ

Українсько-східнороманська інтерференція в умовах фронтальних і афронтальних контактів

Міжмовні й міжкультурні контакти української й східнороманських мов мають давню історію. Упродовж тривалого часу вони були підтримані політичними чинниками, хоча зумовлені насамперед територіально. Зона фронтальних, суміжних контактів завжди була об'єктом особливої уваги дослідників-мовознавців, культурологів, соціологів, адже ці живі постійні контакти зумовлювали не лише мовну, а й культурну інтерференцію.

В українському просторі такими зонами фронтальних контактів зі східнороманськими мовами є прикордонна частина Північної Буковини, Південна Бессарабія, прикордонна частина Закарпаття. Ці території є зоною побутування значної кількості східнороманських запозичень, що тематично окреслюють сфери народного господарювання й побуту. Як регіоналізми низка таких слів потрапила до літературної мови. Наразі значна частина цієї лексики перейшла до пасивного словника мовців.

Варто наголосити, що запозичення не спричиняють руйнації лексичних систем контактних мов, а взаємно їх збагачують. На ґрунті національних мов, а радше конкретних діалектів обох мов (оскільки активні процеси адаптації можна спостерігати насамперед у реальному мовленні), запозичення зазнають фонетичного й акцентного пристосування до системи мови-реципієнта, семантичних видозмін і, як наслідок, увійшовши в мову, впливають на її розвиток, формують систему похідних назв. Серед іншомовної лексики помітним явищем є так звані повторні запозичення. Слова східнороманської генези поширені також у несуміжних, афронтальних зонах, де немає прямого безпосереднього контактування мовців. Дослідження таких фактів і причин їх постання є однією із актуальних проблем вивчення запозичень та інтерференції.

В умовах безпосереднього контакту (на рівні індивідуального спілкування, побутування в білінгвальному середовищі) помітна інтерференція словотвірних моделей, наприклад, утворення нових назв від питомого кореня із використанням запозичених словотвірних засобів. На діалектному ґрунті питомі й запозичені лексеми часто є дублетами, які мають різну частотність вживання. Складні процеси семантичної інтерференції нині описано найменше.

Дослідження українсько-східнороманської міжмовної інтерференції видається перспективним у зв'язку з тим, що вже сформувалося нове покоління мовців-білінгвів у нових історичних і суспільно-культурних умовах.

К. і. н. Олександр КОЛОМІЙЧУК,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ

Апотропейний вимір святвечірньої обрядовості на Бойківщині

Завершальний період із циклу зимових свят в українців Бойківщини (другий / Водохресний / Бабин Святий вечір, Йордан та Стрітіння) пов'язаний із відчутними апотропейними мотивами. Донині вони посідають належне місце в духовній культурі горян і віднаходять свій вияв, зокрема, в обрядовому посвяченні власного дому й обійстя напередодні Водохреща / Йордану. Усі обряди-обереги й ритуальні практики цього періоду, вочевидь, були націлені на творення невидимого бар'єру для сил зла та різних демонологічних істот, які на межі зими й весни несли особливу загрозу для локального мікропростору людини з позицій традиційних світоуявлень.

На Бойківщині подібна оберегова тема в зимовий період народного календаря не мислилась без архаїчної ритуальної практики «закусування», втілена в хронотопі другого Святого вечора (18 січня за ст. ст.). Дарма, що практично невідома сучасній європейській етнології / антропології, вказана обрядодія, хоча й в трансформованому вигляді, становить невід'ємний атрибут сучасних йорданських традицій в значній частині населених пунктів Галицької Бойківщини (Івано-Франківська та Львівська обл.). Одними із репрезентантів цього, без сумніву, унікального явища можуть слугувати бойківські села Спас та Ілемня Калуського району, що на Івано-Франківщині. Тут енергетика обрядодії, заснована на вітальних конотаціях, свідчить про закладені в неї глибоко символічні сенси. Ритуальне «закусування» симфонічно входить в народні сюжети кроплення святою водою власної домівки, а також життєво важливих об'єктів поряд із нею: криниці, стодоли, стайні тощо. В тексті самого обряду присутні й обхід подвір'я за рухом сонця, й викидання бобових у господарські приміщення, й нанесення крейдою хрестиків на стінах і дверях житла, а також господарських будівель, та, власне, саме «закусування» спеціально випечених для цього коржиків або булочок на кутах («углах») помешкання.

Слід наголосити, що авторами назви цього незвичного явища календарно-обрядової культури є її ж носії. В той же час народна інтерпретація практики «закусування» є здебільшого редукованою й потребує подальшого наукового аналізу та вивчення.

К. і. н. Віктор КОСАКІВСЬКИЙ,
Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського,
Україна,
заслужений майстер нар. творчості Наталія ШПАК-КОСАКІВСЬКА,
Вінницька обласна станція юних натуралістів, Україна

Виготовлення та продаж глиняного посуду подільськими гончарами за межі губернії на початку ХХ століття

У 1913 р. О. М. Прусевич провів експедиційне обстеження гончарного промислу в Подільській губернії. У 77 осередках гончарством займалось 2029 дворів та 3145 осіб. Більшість виготовленого гончарами посуду продавалась у межах губернії, і лише з деяких осередків виробу вивозились у сусідні губернії, а також за кордон Російської імперії.

У Купині Кам'янецького повіту зареєстровано 17 гончарних господарств та 66 гончарів. Виготовляли вони димлений, простий та полив'яний посуд. Форми посуду: миски червоні, горшки, баньки, збанки, двійнята, вазони, підсвічники. У Мніхівці, того ж повіту, 21 гончарське господарство та 30 гончарів. Виготовляли вони простий та полив'яний посуд. Форми посуду: червоні полив'яні вазони, слої, ринки, миски, прості миски, макітри, уриналь, чорні макітри, чорні баньки і збанки.

У Адамівці Летичівського повіту 341 гончарське господарство та 682 гончарі. Виготовляли простий посуд, без поливи. Форми посуду: горшки, макітри, баньки, гладущики, ринки, покришки, іграшки, підсвічники.

У Заміхові Ушицького повіту 91 гончарське господарство та 175 гончарів. Виготовляли простий посуд, без поливи. Форми посуду: макітри, миски, друшляки, горшки, гладущики, покришки, баньки, збанки, бабники та іграшки. У Жабинцях, того ж повіту, 33 гончарських господарства та 42 гончарі. Виготовляли простий посуд, без поливи.

З усіх вищезгаданих гончарних осередків виробу постачали на ринки Поділля, Волині, Бессарабії, Галичини, Румунії, Австрії.

У Берлинцях-Лісових Могилівського повіту 100 гончарських господарств та 318 гончарів. Виготовляли простий та полив'яний посуд. Форми посуду: баньки полив'яні, слої, миски розписані. Використовували білий ангоб. У м. Бар, того ж повіту, майстри виготовляли: баньки, глечики, слоїки, миски розписані, а також іграшки. Виготовляли полив'яний посуд. Використовували білий та червоний ангоб. З обох осередків миски вивозились у Бессарабську губернію.

К. ф. н. *Василь КОСТИК*, к. ф. н. Любов КОСТИК,
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна

Сучасні українські фольклорні паралелі півночі Молдови та Буковини

Польові фольклористичні дослідження останніх років показали, що в багатьох компактних українських закордонних поселеннях іще побутують відносно повні тексти насамперед народної лірики. У колі наших наукових зацікавлень уже не перший рік перебуває фольклор українців Молдови. Фольклористичні дослідження й численні фіксації текстів останніх десятиліть, які здійснили К. Попович, В. Панько і нещодавні експедиційні записи львівських колеґ-фольклористів з Інституту народознавства НАН України Н. Пастух та О. Харчишин, а також принагідні знахідки авторів цих рядків засвідчують стійку українську фольклорну традицію.

Найперше, в поле зору потрапляють добре збережені тексти календарно-обрядової поезії зимового циклу. Серед зафіксованих текстів є давні твори, варіанти яких записував В. Гнатюк. Це стосується, наприклад, тексту колядки «Зажурилися гори, долини», яку академік зафіксував у п'ятнадцяти варіантах із Галичини, Буковини, Гуцульщини, Полісся. Сюжет «Дівчина стереже винограду» зустрічаємо й у збірнику Г. Купчанка «Пісні буковинського народу». Два варіанти колядки «Зажурилися й гори-долини» зафіксувала О. Харчишин в селі Молдаванка (Молдова), а також подібний текст із колеґою Н. Пастух в селі Боросяни. Скорочений варіант побутує також у селі Бирладяни Окницького району. Подібний, але розлогіший варіант тексту записав В. Костик у с. Веренчанка Заставнівського району Чернівецької області. Багатоваріантністю відзначається й сюжет про «Сонце, місяць і дощ у гостині в господаря», сім варіантів якого зафіксовано у збірнику Н. Пастух та О. Харчишин. Паралелі до зібраних тут текстів знаходимо й у фіксаціях В. Гнатюка, а також у К. Смаля та І. Кідещука. Окрім того, на півночі Молдови (Бричанському, Єдинецькому та інших районах) донині побутує поширена на Буковині щедрівка «Прилетіла ластівочка». Львівські фольклористи зафіксували їх тут чотири варіанти. Співають її на початку ХХІ століття й українці Південної Буковини, адже вона фігурує серед записів К. Смаля та І. Кідещука. Текст зазначеної щедрівки відомий В. Костику із дитинства.

На суміжних територіях півночі Молдови та Буковини понині побутують пісні на Маланку, посівалки. І. Ребошапка зазначає, що навіть «в різних народів репертуар обрядових знаків майже тотожний, відмінним буває, взагалі, спосіб їх укладання в структури».

Із аналізу ми пересвідчилися, що в українських поселеннях Молдови добре збереглися реліктові явища нашої давньої культури.

К. п. н. Тетяна КУЛАКОВА,
Придністровський державний університет ім. Т. Г. Шевченка,
Тирасполь, Республіка Молдова

Реалізація комунікативної спрямованості навчання мови у початковій школі

Комунікативна спрямованість у методиці викладання мови передбачає формування вмінь і навичок вільного володіння українською мовою в усіх видах мовленнєвої діяльності. Тому визначальним напрямом роботи вчителя початкових класів є підготовка учнів, які на належному рівні вміють практично послуговуватися рідною мовою в найрізноманітніших життєвих ситуаціях. Пошук шляхів вирішення цієї проблеми пов'язаний з дослідженням комплексу питань, серед яких важливого значення набуває формування і розвиток мовленнєво-комунікативних умінь учнів початкової школи.

У роботі обґрунтовані лінгводидактичні умови та окреслені шляхи ефективного впровадження комунікативної методики навчання мови молодших школярів у процесі засвоєння ними частин мови.

Останні публікації вчених свідчать, що ця проблема належить до пріоритетних у методичній науці. Разом з тим на сьогодні всебічно обґрунтованого методичного підходу до розвитку мовленнєво-комунікативних умінь школярів на аспектних уроках поки що не створено. Пошук оптимальних і найбільш ефективних шляхів у розв'язанні цієї проблеми прямо залежить від комунікативної спрямованості навчання рідної мови. І основним засобом створення можливостей спілкування відповідно до сучасних тенденцій є широке використання комунікативних вправ. Вони створюють і підтримують необхідність учнів у спілкуванні, послідовно формують і вдосконалюють комунікативні вміння і навички, забезпечують перехід від відтворення мовлення до продукування власного висловлювання, до непідготовленого спілкування в різних ситуаціях. Особливо важливим у цьому відношенні, на наш погляд, є завершальний період навчання у початковій школі, коли в учнів 4 класу систематизуються знання про частини мови і вони можуть більш усвідомлено зрозуміти їх функціональне навантаження, а значить, і ефективно використовувати у власному мовленні. Важливість цієї проблеми зумовлена ще й тим, що нині ідея комунікативного навчання, – за словами М. С. Вашуленка, – все більше охоплює й граматику, бо функціональне вивчення частин мови допоможе школярам краще зрозуміти роль виучуваних мовних засобів у досягненні комунікативної мети.

Надія КУТКОВЕЦЬКА,
Теоретичний ліцей ім. М. М. Коцюбинського, Кишинів

Українська мова в системі акмеологічного аспекту навчання учнів в Теоретичному ліцеї ім. М. Коцюбинського

Ліцей ім. М. Коцюбинського відомий спільноті Республіці Молдова як заклад, де навчання української мови як рідної посідає чільне місце в його акмеологічному просторі. Педагогічний колектив знаходиться в постійному пошуку якісно нових, акмеологічного рівня технологій, методів і прийомів.

Щоб українська мова, яку учні вивчають 4 год. на тиждень і яку не чують за стінами ліцею краще засвоювалась, створюємо «мовні середовища». В ліцеї проводиться безліч позаурочних заходів, де учні мають можливість продемонструвати власні мовленнєві і комунікативні досягнення: Дні пам'яті видатних українських діячів, роковини з дня народження М. Коцюбинського, День Святого Миколая, Різдвяні свята, День української писемності і мови, в межах якого проводиться піар-акція «Протягом дня спілкуємось українською», і гурток «Перша спроба пера» презентує поетичні доробки учнів; у межах «Шевченківських днів» проводимо конкурс на кращого читця поезій, беремо участь у Всеукраїнському диктанті та ін.

Ліцей утримує тісні зв'язки з батьками, які свідомі шкільного пріоритету національного виховання і вдячні за повернення в українські родини мови пращурів, яку вони в свій час втратили.

Важливим аспектом роботи педагогічного колективу є зв'язки з українськими громадськими організаціями, сектором «Етнологія українців» ІКС, а також редакціями радіожурналу «Renaştere-Відродження» та «Світанок».

У багатомовному освітньому середовищі ліцею, де вивчається румунська, російська, англійська, французька, польська, українська мова має особливий статус. Її вивчають не тільки діти-українці, а й діти інших національностей, керуючись акме-принципом: скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина.

Для педагогічного колективу ліцею розвиток успішної акмеологічної особистості має пріоритетне значення, оскільки це сприяє формуванню активного, освіченого ліцеїста, майбутнього громадянина своєї країни з активною громадянською позицією, який своєю творчістю і працею принесе користь державі, суспільству.

Д-р і. н. В'ячеслав КУШНІР,
Одеський національний університет ім. І. Мечникова, Україна

Етноісторична ситуація в придністровській зоні порубіжжя Лісостепу і Степу у XIX столітті

Район придністровської зони порубіжжя Лісостепу і Степу в межах північних районів сучасної Одещини особливий етноісторичним контекстом. Це територія активних міжцивілізаційних контактів, міграцій населення різних вірувань і релігійних конфесій, господарсько-побутових традицій, звичаєво-обрядової сфери. В різні історичні епохи змінювався етнічний склад населення, державні юрисдикції. На кінець XVIII ст. це були пограничні території Речі Посполитої і Османської імперії і саме в цей період – XVII-XVIII ст. – відбувається активне заселення краю українцями насамперед з Поділля, молдованами, поляками, євреями. Молдовські мігранти прибували із-за Дністра, польське населення переважно з півночі і заходу України, з території Польщі.

Переселенці засновували моноетнічні поселення, оселялись компактно. Один з таких польських анклавів – «покодимська шляхта» – існував у басейні річки Кодима. Євреї оселялись переважно у містечках-адміністративних центрах і крупних поселеннях з можливостями для ремісничих виробництв і торгівлі. Молдовські переселенці заселяли переважно придністровську місцевість, засновували свої поселення поруч з українськими і польськими. Молдовська мова стає однією з найпоширеніших на лівому березі Дністра.

У XIX ст., порівняно з попереднім, вказана ділянка придністровської зони постає більш заселеною, зі сталим етнічним складом, достатньо виразним означенням культурних традицій та ідентичностей названих груп населення, що і зафіксовано у працях Ю. Крашевського, Н. Михневича, Л. Юркевича, М. Карачківського, О. Мельничука та інших.

Посилення внутрішньорегіональної міжкультурної комунікації, мовної і культурної інтеграції з кінця XVIII – початку XIX ст. призвело до початку формування регіональної ідентичності, яка зафіксована етнонімом «побережник» і у назві придністровської лівобережної зони «Побережжя».

Валерія ЛЕВКІВСЬКА,
Міжнародне товариство зв'язків з українцями за межами України
«Україна-Світ», Київ

З досвіду відтворення традиційного українського дівочого головного убору

Дівочий український головний убір відзначається витонченою красою і надзвичайною різноманітністю. Попри впізнаваність цього атрибуту українського строю, його регіональні та локальні варіанти ще недостатньо вивчені.

Для виготовлення вінків використовували різні матеріали: живі і штучні квіти, намистини, монети, пір'я, бісер. До нашого часу дійшло зовсім мало автентичних головних уборів, бо зроблені вони були з особливо крихких матеріалів, які не витримують випробувань часом, тому актуальною є проблема збереження, вивчення та створення копій, як один зі способів відтворення і передачі наступним поколінням матеріальної культурної спадщини.

В умовах піднесення національної свідомості українців, зацікавленості українською культурою як в Україні, так і за її межами, театралізовані покази українських строїв набувають все більшої популярності і в такий спосіб знайомлять з локальними та регіональними особливостями традиційних дівочих головних уборів. Під час збирання автором упродовж десятиліть колекції строїв з різних регіонів України ми також зіткнулися з проблемою часткової чи повної втрати головних уборів і навіть відомостей про них. При відтворенні (створенні копій) традиційних дівочих головних уборів ми опиралися на старі фото та зразки автентичних дівочих головних уборів, що зберігаються у фондах Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара» (Київ), Національного музею декоративно-прикладного мистецтва (Київ), Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького (Дніпро).

Результатом дослідницької роботи стали копії великоклучевського вінка з гусячого пір'я (Коломийський р-н, Івано-Франківська обл.), дзюмбалика (Борщів, Чортківський р-н, Тернопільська обл.), вінка нареченої Покуття (Івано-Франківська обл.), «Вінка з цукерок» (Одещина).

Копії традиційних дівочих головних уборів довершили строї і були продемонстровані під час культурно-мистецьких заходів та фестивалів в Україні <https://youtu.be/fBwyVwB0LkE> , Туреччині, Австрії <https://youtu.be/TuJ2XPOgBOY> , Іспанії, Греції, Угорщині <https://youtu.be/MpC81REIBtM>, Естонії https://youtu.be/ws17fY9on_w.

Аспірант Богдан ЛЕВЧЕНКО,
Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського,
Україна

Співпраця українців і молдован у розвитку освіти в Молдавській Автономній Радянській Соціалістичній Республіці 1924-1940 рр.

Освітня взаємодія молдовського і українського народів продовжувалась і розвивалась у часи радянської влади на території Молдавської автономії у 1924-1940 рр. Зазначена тема є маловивченою, хоча з давніх часів на лівому березі Дністра проживали представники двох сусідніх народів, які безпосередньо взаємодіяли і сприяли розвитку науки і освіти один одного.

Культурне життя 20-30-х рр. будувалось і направлялось під гаслом культурної революції, яка включала в себе ліквідацію неграмотності дорослого населення, запровадження обов'язкової освіти для дітей шкільного віку та підготовку нових кадрів спеціалістів. Дослідженням цього питання займалися Гросул В. Я., Царанов В. І., Бирня П. П., Бабілунга М. В. та ін.

У ході соціалістичного будівництва особливо гостро республіка потребувала учительські кадри. У 1924 р. у МАРСР налічувалося лише 638 вчителів, включно 11 молдован. Підготовка вчителів розпочалася зі створення молдавських педкурсів в Одесі. У серпні 1925 р. курси було переведено у м. Балта. Наступного року було відкрито педтехнікум у Тирасполі, а 1927 р. його було переведено у Балту.

По мірі розвитку шкільної освіти постало питання про підготовку педагогічних кадрів з вищою освітою. У 1930 р. відкрився Тираспольський інститут народної освіти, який потім став педагогічним. У педтехнікумі та педінституті працювало багато випускників київських, харківських та одеських вищих навчальних закладів. Ряд предметів, з яких були відсутні фахівці, читали професори, що приїжджали з Одеси та Києва.

Отже, взаємодія молдовського і українського етносів активно розвивалась в освітньому плані, створювались педагогічні курси та навчальні заклади, які дозволили підвищувати освітній рівень та здобувати кваліфікацію населенню Молдавської АРСР.

К. і. н. Наталія ЛИТВИНЧУК,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ

Могікани українського прикордоння, або Сучасні реалії життя в зникаючих східнополіських селах

З огляду на специфіку геополітичного положення України, життєдіяльність її населення, зокрема прикордонних територій, була особливо чутливою до політичних і соціально-економічних процесів по інший бік фронтиру. Кордон між Україною, Білоруссю, Молдовою, Румунією, Словаччиною, Польщею, Угорщиною та Росією повсякчас залишався зоною міграцій і живих контактів, які, власне, визначали специфіку етнокультурних, господарських та торгівельних відносин.

Нині Україна зіткнулася з проблемою стрімкої депопуляції пограничних сіл та масового їх зникнення з географічної мапи країни. Як наслідок, втрачаються традиційні матеріальні й духовні явища локальної культури, перестає існувати соціокультурний простір і неперервний зв'язок між поколіннями. Загроза повністю позбутися унікального пласту культури ставить перед етнологами завдання вивчати й фіксувати різні її вияви в так званих вимираючих селах у традиціях рятівної етнографії (*salvage ethnography*).

Державна статистика свідчить про те, що особливо стрімко суспільне життя згасає в східнополіських поселеннях, що географічно знаходяться на українсько-російському та українсько-білоруському порубіжжі. Їх типовими ознаками є повністю зруйнована інфраструктура, втрачений виробничий потенціал, критично низький рівень заселеності, явне переважаювання нежитлих садиб над жилими й одноосібні домогосподарства, які існують фактично поза часом, зберігаючи рудименти традиційної моделі хазяйнування й побут, характерний селам радянських часів. Соціально-економічні умови, у яких опинилися ці населені пункти, докорінно спотворили їх риси, змінили культурний ландшафт, позбавили багатьох функцій, але натомість частково повернули у природну стадію розвитку й до натурального, сімейно-споживчого господарства. Могікани українського північно-східного пограниччя живуть переважно за рахунок локальних ресурсів і продуктів харчування власного виробництва. Вони вибудували свою модель господарювання, яка робить їх життєдіяльність автономною.

Аспірант Назар МАРТИНЮК,
Національний університет «Острозька академія», Острог, Україна

Роль закордонних українців у Республіці Молдова в промоції України (за матеріалами Інтернет-ресурсів)

Україну та Молдову пов'язує багатовікова історія. Згідно зі статистичними даними, розміщеними на офіційному сайті МЗС України, чисельність українців у Республіці Молдова (РМ) сягає 477 тисяч. У свою чергу, на офіційному сайті Посольства України в Республіці Молдова наведений перелік низки організацій, що акредитовані при Агентстві міжетнічних відносин РМ. На інформаційному ресурсі українців Молдови «Ukrainians.md» бачимо, що самих українських громадських організацій в РМ є більше.

Помітне місце в українському житті РМ посідає Національний Конгрес Українців Молдови (НКУМ), який був зареєстрований в РМ у 2021 р. (президент – Дмитро Лекарцев). Ця організація співпрацює із Посольством України в РМ, Агентством міжетнічних відносин РМ, активно веде власну сторінку в соціальній мережі Facebook. НКУМ ставить собі за завдання – вільне вираження, збереження та розвиток ідентичності українців Молдови. Також НКУМ займається питаннями популяризації української мови в Молдові, й саме за її ініціативи та сприяння в Молдові відбувся фестиваль української культури «Ukrainian Day in Moldova», який привітала Президент РМ М. Санду й висловила сподівання на поглиблення українсько-молдовської співпраці. НКУМ займається також організацією й інших культурно-просвітницьких акцій та заходів, які сприяють популяризації українства в РМ. Д. Лекарцев також із офіційними візитами відвідував Україну для встановлення партнерських відносин із представниками української влади задля покращення діяльності НКУМ.

Сприяє розвитку українсько-молдовських відносин і те, що українці Молдови проводять активну медійну роботу (вихід у ефір на Національному телебаченні та Національному радіо РМ українських передач та ін.).

Асоціація Української Молоді в РМ «Злагода» провела дослідження з визначення потреб і проблем українства Молдови на місцевому та національному рівні. Результати цього дослідження будуть корисними для дипломатичної служби в роботі як з українцями в РМ, так і в розвитку двосторонньої співпраці України та РМ. А також вони є свідченням того, що українці в РМ надають важливе значення своїм правам як національної меншини. У цьому контексті вже говоримо про явище етнічного лобізму.

Оксана МИКИТЮК,
Чернелицька ЗОШ I-III ступенів Коломийського району Івано-Франків-
ської області, с. Чернелиця, Україна

Свята осінньо-зимового циклу на Покутті

Календарні свята населення Покуття, як і інших етнографічних регіонів, мають дохристиянську язичницьку основу. Культ предків, релігійно-ритуальна символіка сонця, вогню і води дуже чітко простежуються у святах осінньо-зимового циклу.

Починається цикл осінніх свят з Усікновення голови Івана Хрестителя, або, як кажуть на Покутті, «Головосіки». Свято Покров Пресвятої Богородиці вважалося жіночим. У цей час після завершення польових робіт справляли весілля.

З днем Введення в храм Пречистої Діви Марії пов'язані різноманітні вірування: якщо до хати зайде молодий гарний чоловік та ще й з грошима – то рік буде вдалим, якщо ж жінка, то не везиме весь наступний рік. Найулюбленіше свято молоді – Андрія. З настанням темряви хлопці робили дівчатам різні бешкети. Вважалося, що дівчина, якій не зробили «збитків», не користується увагою хлопців. День Святого Миколая – найочікуваніший серед дітей. Задовго до цього дня вони ставали бути слухняними, виконували доручення старших, щоб Миколай не обминув їхньої хати.

Різдвяні свята в українців Покуття були серед найбільших річних свят, їх чекали завжди з особливим піднесенням, радістю, надією. Приготування до Різдва – період з особливими діями. Для господині головним було приготування дванадцяти пісних страв на Святвечір. На Святу вечерю всі члени родини повинні бути вдома У перший день Різдва розпочиналася Коляда – святкові обходи й маскування, що супроводжувалися поздоровленнями й побажаннями, висловленими у формі спеціальних величальних пісень-колядок. Ще одним різдвяним дійством був вертеп (*огироду*). Вертепна драма складалася з двох частин: різдвяної драми й долученої до неї сатирично-побутової інтермедії. На Меланії, коли вечоріло, парубки ходили з «Меланкою». Наступного дня всі вставали дуже рано і чекали засівальників. Завершувався період зимових свят 19 січня на свято Богоявлення Господнього, або Йордан. 18 січня (другий Святий вечір).

Осінньо-зимові обряди на Покутті характеризувалися як спільними для всього Покуття ритуалами, так і суто специфічними компонентами. Із святами осінньо-зимового циклу пов'язано також багато заборон і пересторог, які найбільш чітко простежуються на свято Усікновення голови Івана Хрестителя та Введення в храм Пречистої Діви Марії.

Д-р і. н. Олександр МУЗИЧКО,
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, Україна

**Одеський Новоросійський університет у долі уродженця Кишинева,
випускника Кишинівської гімназії С. Г. Вілінського (1876 – 1950)**

Серед важливих центрів молдовсько-українських контактів був на початку ХХ ст. одеський Новоросійський університет – єдиний вищий навчальний заклад на великій південній території Російської імперії. Серед студентів університету, що походили з Молдови, помітних успіхів досяг Сергій Григорович Вілінський (1876 – 1950) – філолог, дослідник давньоруської, російської та слов'янської літератур. Він народився у Кишиневі, у родині колезького радника, старшого члена Бессарабського комерційного суду. У 1895 р. завершив навчання у Кишинівській гімназії з золотою медаллю.

С. Г. Вілінський згадував з вдячністю роки свого навчання. Від 1896 і до 1920 року його життя було пов'язано з Одесою та її університетом. Університет також закінчив його брат, що зробив потім успішну кар'єру як педагог середніх навчальних закладів Одеси. У 1896 – 1900 роках у статусі студента історико-філологічного факультету С. Г. Вілінський зарекомендував себе як здібний до науки під керівництвом професора В. І. Істріна. В альма-матер Вілінський захистив обидві свої дисертації – магістерську (1907 р.) та докторську (1914 р.), що були присвячені ранньомодерній російській літературі. Від 1904 і до 1920 рр. він послідовно пройшов усі щаблі кар'єрного зростання на рідному для себе факультеті. У 1913 р. Санкт-Петербурзька АН нагородила його малою Ломоносівською премією. Важливим був внесок С. Г. Вілінського у справу збереження очолюваного ним Історико-філологічного товариства при Новоросійському університеті. С. Г. Вілінський був секретарем історико-філологічного факультету та проректором Новоросійського університету. Благотворний вплив мав С. Г. Вілінський на формування інтересів видатного українського діяча А. В. Ніковського, підтримував його бажання студіювати українську культуру. С. Г. Вілінський був одним з небагатьох професорів університету, який прихильно ставився до культурницько-національних прагнень української інтелігенції.

К. і. н. Марина ОЛІЙНИК,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М.Т. Рильського НАН України, Київ

Традиційні вироби Буковини у дослідженні Еріха Кольбенгаєра: сучасне перевидання та популяризація в Україні

В етнологічних, мистецтвознавчих і краєзнавчих колах широко відоме дослідження австрійського інженера, педагога й подвижника вивчення народної творчості буковинців Еріха Кольбенгаєра, надруковане в 1912 р. накладом 500 примірників. У виданні, яке вийшло німецькою, українською та румунською мовами, автор подав результати десяти років польових досліджень. Матеріал викладено з науковою точністю паспортизації орнаментів, з урахуванням інженерних принципів подачі специфіки виготовлення предметів одягу. Безцінною є ілюстративна частина альбому, яка складається з 75 аркушів із зображеннями орнаментів, а також карти-схеми розташування досліджених населених пунктів, у яких компактно проживали українці або румуни.

Етнографічний раритет перевидано в Україні завдяки ініціативи чернівчанки Одарки Кучерявої, яка отримала унікальну книгу-альбом Еріха Кольбергаєра від свого прадіда священника Мефодія Козака. Символічно, що в 2002 р. через 100 років після того, як австрійський поціновувач традиційного мистецтва розпочав своє систематичне дослідження, Одарка Кучерява заснувала традицію проведення виставки народної творчості «Вишиваний Дивотвір». На ній експонуються сучасні зразки вишивок, створені народними майстрами, а на XV сезоні вернісажу за пропозицією В. Ельгісер-Тучинської були презентовані відшиті у матеріалі листи з орнаментами Еріха Кольбенгаєра.

Ідею Одарки Кучерявої перевидати цінну з наукового, культурно-мистецького та практичного боку працю «Взори вишивок домашнього промислу на Буковині» вдалося втілити в життя завдяки підтримці депутатів Чернівецької міської ради, наукової консультації українських учених С. Осадчука, М. Никирси і австрійських дослідників М. Діппельрайтера, У. Пушніга, інформаційного супроводу журналістки газети «Буковина» Л. Черняк і бібліотекаря Л. Шилук, а також усієї вишивальної спільноти майстринь проєкту «Вишиваний Дивотвір», професіоналів видавництва «Буковина». Просвітницьку діяльність ГО «Вишиваний Дивотвір», яке очолює Одарка Кучерява, спрямовано на знайомство широкої аудиторії з творчими традиціями вишивання на Буковині, достовірними джерелами вивчення етнографічних особливостей української та румунської орнаментики.

К. ф. н. Надія ПАСТУХ,
Інститут народознавства НАН України, Львів, Україна

**Колядка про створення світу «Чом то не так же, як то було прежди?»
(с. Николаївка Синжерейського р-ну, Молдова):
мотивно-образний аспект**

У доповіді здійснено текстуальний аналіз унікального тексту української космогонічної колядки із сюжетом про створення світу птахами “Що ж нам було з світа початка?”. Найраніші записи цієї колядки було зроблено ще в першій третині ХІХ ст., а останній із відомих варіантів колядки із початком «Чом то не так же, як то було прежди?» здійснили Ольга Харчишин та Надія Пастух в українському селі Молдови (с. Николаївка Синжерейського р-ну).

Твір у ХІХ ст. був високо поцінований як пам’ятка зі слідами язичницької слов’янської космогонії. Колядку в наукових розвідках послідовно називали “галицькою” через обмежений ареал фіксацій (Лемківщина, Надсяння, Буковина, Опілля, Покуття). Однак записи ХХ і ХХІ ст. дозволили розширити географію побутування твору. На основі варіантного гнізда відомих фіксацій цієї колядки ХІХ–ХХ ст. в Україні (13 варіантів) зроблено спробу укласти покажчик основних та факультативних мотивів колядкової традиції, у який внесено мотиви, збережені в тексті з Николаївки. Продемонстровано довідкові та інструментальні переваги, які надає така систематизація матеріалу.

Зіставлення «молдовського» варіанта з іншими дозволило засвідчити добру збереженість мотивної парадигми колядки у світлі кількісних та якісних параметрів, указати на архаїчні схеми відтворення цих мотивів. Одночасно на базі покажчика звернено увагу на ознаки руху «молдовської» колядки в часі й просторі (на рівні використаних образів і формул та особливостей виконання твору) у контексті загальних трансформаційних процесів, які відбувалися в текстах колядок окресленого сюжетного блоку, а також відстежено симптоматичні контамінаційні процеси (наприклад, долучення сюжету «три товариші») та роль «ключових слів», формул у зчеплюванні різних сюжетних блоків. Окремо наголошено на тому, що віднайдена серед українців Молдови колядка дозволила занотувати мелодію твору, яка фактично додала ще один нотний запис до єдиної досі відомої фіксації мелодії, яку здійснила Ганна Коропніченко.

К. і. н. Наталія ПЕТРОВА,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна

Весільна обрядовість україно-молдовського порубіжжя

Питання дослідження весільного ритуалу в етноконтактних зонах є надзвичайно актуальним. Польові дослідження, проведені нами на теренах україно-молдовського порубіжжя, дозволили дослідити деякі аспекти молдовського та українського весілля, ролі та місця традицій, новацій і взаємовпливів у формуванні локальних варіантів весільної обрядовості. У доповіді буде узагальнено матеріали спогадів про весілля мешканців групи українських та молдовських сіл. На основі отриманих свідчень зроблено спробу відтворити та проаналізувати структуру, зміст весілля регіону. Для всіх опитаних респондентів весілля було однією з найбільш важливих та яскравих подій, наша дослідниця увага зосереджувалась і на трансформаційних змінах та взаємовпливах у весільній обрядовості середини – другої половини ХХ ст.

Структурна багатогранність весільного ритуалу, варіативність та різноманітність імпровізації окремих обрядових дій зумовили деякі складнощі дослідження, викликали певні труднощі реконструкції структури і змісту. Опитані нами респонденти інколи давали неповні або суперечливі відповіді, подекуди складно було відтворити окремі обрядодії або уявити вигляд тих чи інших весільних обрядових атрибутів, які сьогодні вже не побутують.

У кожному з циклів репрезентовані обрядові дії санкціонуючого характеру, виконання яких супроводжувалися використанням обрядових атрибутів як спеціально виготовлених для весілля, так і предметів домашнього вжитку, знарядь тощо. Зокрема: пшениця, хліб (шматок), калачі, жемне, вино/горілка, цукерки, гроші, каблучки, кожух, подушка, решето, плоска, келишки/чарки, фата, фартух, весільний вінок, рушники, хустина біла, хустка, сорочка, віз/підвода, вода (в т. ч. освячена), коні, придане (д)зестри, стілець. Спогади респондентів стосуються ключових обрядів і звичаїв весілля, вони традиційно відтворюють три весільних цикли: передвесільний, власневесільний і післявесільний, зберігаючи традиційну послідовність обрядодій.

К. і. н. Максим ПИЛИПАК,
ДАНЗ «Інститут стратегічних досліджень Республіки Башкортостан»,
Академія наук Республіки Башкортостан

Локальні особливості весільного обряду Поділля на українсько-молдовському порубіжжі

Для території Поділля є характерними етнокультурні зв'язки з представниками багатьох етносів, що пов'язано із входженням регіону до складу різних держав та сусідством з Молдовою. Тривалі контакти подолян із польським, російським, єврейським та молдовським населенням позначилися на особливостях культури регіону. Об'єктом дослідження є весільний обряд українських сіл південних районів Вінницької області, розташованих у межах міжетнічного українсько-молдовського порубіжжя.

Основною джерельною базою є експедиційні записи автора, здійснені під час двох виїздів у села Ямпільського району (сучасний Могилів-Подільський район) та матеріали приватного архіву В. А. Косаківського, які репрезентують дані з Піщанського району (сучасний Тульчинський район).

За результатами експедиційних матеріалів та архівними даними, виявлено, що у весільних обрядах обстежених сіл переважають загальноподільські ознаки. При цьому, внаслідок молдовсько-українських етнокультурних впливів, чітко простежуються нехарактерні для весільного обряду Поділля риси. Так, у передвесільному етапі поширеним є спосіб запрошення на весілля листівками та особисто молодими. Під час власне весілля зафіксовано побутування обрядодії розривання калача; святкування весілля окремо в домі молодого та молодої; знімання вінка молодої та пов'язування її хусткою при покриванні здійснюють нанашки та старший боярин; перетанцювання вінка молодої старшим боярином.

Крім того, зафіксовано певні відмінності, пов'язані з використанням весільної обрядової атрибутики: відсутність випічки при запрошенні на весілля та обрядового весільного деревця – гільця; випікання замість весільного короваю калачів та ін. Також запозиченими із сусідніх молдовських сіл є назви деяких учасників весілля: *нанашка* – хрещена мати; *ворник* – старший боярин (старший дружба).

Олена ПОГОРІЛОВСЬКА,
Маліновська гімназія, Теоретичний ліцей ім. К. Ф. Поповича,
с. Маліновське, Ришканський район, Республіка Молдова

Навчання рідної мови та ІКТУН в Маліновській гімназії Ришканського р-ну

В українському селі Маліновське (Балан) Ришканського р-ну (північ Молдови) 90 % населення – українці, які в повсякденному житті споконвіку розмовляють по-українськи, місцевою говіркою. Сучасну літературну українську мову почали вивчати в 1992 р. (3 год. на тиждень), а з 2004 – «Історію, культуру і традиції українського народу» (1 год.). Обидва предмети викладаються за затвердженими Міністерством освіти і культури курикулумами (з української мови і літератури для 1-9 класів, з ІКТУН – для 1-4 класів). З 1998 р. гімназія працює за підручниками з української мови і літератури, розробленими в Республіці Молдова, які набули високої оцінки серед учителів, дітей і батьків.

Своє завдання як вчителя вбачаю в тому, щоб, опираючись на сучасні методи і технології, сформувані в учнів комунікативну, мовленнєву, мовну та соціолінгвістичну компетенції, а найголовніше – прищепити любов до української мови, повагу до рідної говірки. В опануванні методів і прийомів навчання літературної мови в діалектних умовах завдячуємо вченим сектору «Етнологія українців» (Методологічний гід, 2002).

Учні (а це діти з нашого с. Маліновське та сусіднього Лупарія) з інтересом і задоволенням вчать мову, пізнають рідну культуру, долучаються до пошукової роботи, беруть участь у міжнародних (150-річчя з дня народження Лесі Українки, 30-річчя незалежності України), національних (Етнокультурний фестиваль, «Юний дослідник»), районних («Пасхальні пісні», «Colindă») фестивалях та конкурсах.

Піднесенню ролі рідної мови сприяють позакласні заходи українською мовою – День української мови і писемності, День учителя, Андріївські вечорниці, День Святого Миколая, до яких залучаємо батьків і жителів села.

Переконані, що навчання рідної мови українських дітей Республіки Молдова сприяє формуванню їх і як громадян країни, і як особистостей, що не загубили своє коріння, національну гідність. Наші діти відчувають себе часткою українського народу, гордяться цим, шанують наші давні звичаї і традиції.

Д-р і. н. Теофіл РЕНДЮК,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т.
Рильського НАН України, Київ

Етнічний чинник формування та збереження ідентичності населення українського пограниччя (Історико-етнографічні аспекти. На прикладі українсько-російського порубіжжя)

Українське етнографічне пограниччя – це територія, розташована по обидві сторони державного кордону України, суміжна із сімома сусідніми державами, де, з одного боку, проживає переважна частина з майже 1,7 млн. етнічних українців-громадян цих країн, які визначають межі української етнічної території, а з іншого – більшість представників національних меншин, які представляють прикордонні країни. За офіційними даними, в Російській Федерації проживає 1,9 млн. етнічних українців. Насправді реальні показники їх проживання у цій країні є набагато вищими. Водночас, наша держава є батьківщиною для своїх громадян-росіян, які у переважній більшості компактно проживають у прикордонній зоні та формують межі їхніх етнічних територій. Отже, специфіка пограниччя зводиться до того, що до однієї і тієї ж території і до одного і того ж спільного минулого та культурної спадщини мають стосунок щонайменше два відповідні сусідні народи, представники яких проживають по обидві сторони державного кордону.

Відомим є факт неспівпадіння нинішніх державних кордонів сусідніх країн з етнографічними межами реального проживання їх корінних народів у географічному просторі сусідніх держав.

Головне завдання даного дослідження – проаналізувати процес і динаміку формування ідентичності населення українсько-російського етнографічного пограниччя; охарактеризувати етнополітичні, етносоціальні, етнолінгвістичні, етнокультурні особливості розвитку цього пограниччя; виявити специфіку ідентифікації національних спільнот українського пограниччя; розкрити мовні, культурні та релігійні критерії етнічної ідентичності населення українсько-російського етнографічного порубіжжя; визначити місце історико-культурної спадщини пограниччя в формуванні національної ідентичності населення прилеглих до державного кордону етнографічних територій України та Росії, вплив цієї спадщини на сучасні міжетнічні відносини у прикордонному регіоні; простежити соціокультурну активізацію національних меншин пограниччя по обидва боки державного кордону України з Росією в нових політичних реаліях, насамперед, з врахуванням спровокованої Москвою у 2014 р. нинішньої російсько-української гібридної війни.

Олена РЄПИНА,
Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Івасюка,
Україна

Печатки та підписи видатних українських і румунських діячів та товариств Буковини на цінних та рідкісних книгах приватної бібліотеки Олекси Романця

Як найцікавіші відкриття відбуваються на стику різних наук, так і неординарні особистості, народжені у полікультурних регіонах, вбирають у себе грані різних етносів, сенсуючи їх у наукові дослідження та творчі здобутки. Яскравими представниками творчої та наукової еліти Буковини, чиїми працями збагатилася скарбниця України та Молдови, є Костянтин Попович та Олекса Романець. Їхні долі тісно переплетені та багато в чому подібні, а їхні імена багато разів стояли поряд у наукових статтях, виданих книгах.

Дорогоцінним скарбом фондів Чернівецької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Івасюка є приватна бібліотека О. Романця, передана доньками Олекси Стратоновича у 2008 році. Вивчаючи цей неоціненний спадок, ми не могли не зауважити високу експресію, притаманну текстам автографів та дарчих написів, адресованих О. Романцю на авторських книгах К. Поповича.

Так само, як багато можуть розповісти про світ людських взаємин скупі рядки автографів у книгах К. Поповича, так само відкривають завісу часу підписи, дарчі написи, печатки бібліотек не лише окремих людей, але й установ, організацій, товариств на книгах кінця XIX – поч. XX століття, що надійшли у наші фонди із колекцією О. Романця. За печатками на книгах цього періоду можна вивчати історію громадських рухів на Буковині і Галичині.

Не лише завдяки своїм особливостям, але й завдяки своєму змісту, року видання, видавництву і, безперечно, авторам, книги цієї групи заслуговують на увагу науковців, студентів, краєзнавців і широкого кола користувачів, для яких має значення взяти до рук пам'ятку, що зберігалася у книгозбірнях вершителей історичної і культурної долі нашого краю.

К. і. н. Богдан САУЛЯК,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ

Традиційні землеробські знаряддя для обробки ґрунту на території Південно-Східного Поділля наприкінці ХІХ – ХХ ст.

На українсько-молдовському пограниччі як регіоні етнокультурних взаємовпливів нами обрано територію Південно-Східного Поділля, де тісна взаємодія між двома етносами відбувалася протягом століть. У статті ми розглядатимемо взаємозв'язки між двома народами на прикладі комплексу традиційних знарядь праці для обробки ґрунту, що мали широке поширення по обох берегах Дністра.

Розпочнемо розгляд цього комплексу з найдавніших знарядь обробітку ґрунту – рала та плуга. Детальніше про рало, яким користувались жителі Подільського Подністров'я, вдалося дізнатися з колекції Могилів-Подільського районного краєзнавчого музею. Тут зберігається однозубе рало з полозом та металевим наральником, яке фактично не мало відмінностей від традиційних подільських рал. Аналогічними ралами користувалися і жителі по іншу сторону Дністра, які описані відомим дослідником Н. Демченком.

Етнографічні матеріали з Могилівського повіту розповідають нам і про ручне знаряддя обробітку ґрунту – рискаль, яким користувалися ще в середині ХІХ ст. Тоді як території Молдови цим знаряддям продовжували користуватися ще і на початку ХХ ст. Він мав вигляд дерев'яної лопати, окованої в нижній частині залізом, та був досить важким.

Ще одним землеробським знаряддям в регіоні, яке використовували для повторного обробітку ґрунту, буди драпаки. Вони склалися з трикутної дубової або ясенової рами, в яку забивалося три ряди «розклепаних» металевих зубів – лаб. Цілком аналогічними за конструкцією були драпаки і на території Молдови, які тут називали багатозубими ралами.

Для обробітку ріллі перед посівом та пригортання насіння після посіву використовували дерев'яну борону. Найдавнішим її типом була повністю дерев'яна борона з пальцями, виготовленими з дерену. Однак в кінці ХІХ ст. вона була повністю замінена боронами, в які забивали металеві зубці. Такі ж борони, переважно прямокутної форми, зустрічалися по всій території Молдови.

К. і. н. Олена СЕРЕБРЯКОВА,
Інститут народознавства НАН України, Львів

Шлюбні дивінації з ритуальними стравами в українців Молдови та населення Буковини

У статті на основі опублікованих і архівних матеріалів комплексно висвітлено традиційні ворожіння про шлюб з обрядовою їжею в українців Молдови та населення Буковини.

З'ясовано, що до такого способу колективних мантичних обрядодій вдавалися переважно дівчата. При цьому послуговувалися різноманітними ритуальними стравами; склад учасниць гадання варіювався, як і календарні свята, в які здійснювалася ворожба. Так само про шлюб і подружню долю могли дізнатися й особи чоловічої статі, хоча загалом парубочі гадання були менш поширеним явищем.

Головною «особою» таких дивінацій була домашня тварина (собака, кіт), яку спеціально годували певними наїдками. За локальними варіантами у низці сіл ритуальну їжу могли запропонувати навіть свині, півневі, курці. Результати ворожби пояснювали за аналогією та практично однотипно. Відданиці, чий виріб (вареник, галушка, балабух, коржик з мамалиги та бринзи тощо) тварина з'їла або вхопила найпершим, пророкували швидке весілля, першочергове пошлюблення.

У деяких районах за допомогою таких гадань намагалися передбачити й ім'я нареченого, послідовність одруження дівчат, викликати віщий сон. Локальною специфікою відзначаються також обов'язкове використання для приготування страв води, набраної до сходу сонця або принесеної в роті з потоку, криниці чи на колінах; ритуальна крадіжка борошна з хати когось із сусідів; спосіб замішування тіста; дотримання певної рецептури; зумисне споживання пересоленої їжі; пророкування долі лише з допомогою собаки, kota або гідромантичних дій із варениками (пирогоми), в які заліплювали записки з іменами парубків, тощо.

Встановлено, що дотримання певних ритуально-магічних регламентацій, зокрема й архаїчних, дозволяло здійснити процес дивінацій максимально ефективно. Виконання ворожін у небезпечний, «переломний» час доби і календаря, у «порубіжному» локусі пов'язане з культом предків.

Аналіз фактографічного матеріалу підтвердив наявність у шлюбній мантичній традиції українців Молдови та населення Буковини звичаєво-ритуальних та світоглядних настанов, які, попри локальні особливості, мають відповідники в українській та інших етнотрадиціях, а також архаїчне підґрунтя. Серед залишків старожитньої, первісної культури збереглися уявлення про віщі здатності тварин; вірування в мантичні властивості води; ворожіння за поведінкою тварин та ін.

Студ. Наталія СІНІТОВИЧ,
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна

Повсякденне життя гуцулів (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)

Друга половина ХХ століття для мешканців Гуцульщини знаменувалася значними нововведеннями у повсякденному житті, яке залежить від багатьох факторів, зокрема, таких, як природне середовище та наявність чи відсутність комунікації. Як відомо, територія Гуцульщини, розташована у високогірних районах України, зумовлює перешкоди у налагодженні комунікацій.

За переказами респондентів, у Верховинському районі вперше проведено світло на початку 60-х років ХХ ст. До цього часу люди використовували газові лампи та воскові свічки. По новини люди дізнавалися завдяки радіо, яке в селах Верховинського району було ще з 1950-х років. Дещо раніше в селах району з'явилися телефонні комутатори. Підключення таких комутаторів було вкрай важливим, адже на території Верховинського району починаючи з 1950-х років, почали утворюватись колгоспи.

Газифікацію сіл Верховинського району не проводили, що зумовлено високогірністю території. Для приготування їжі і опалювання помешкання люди використовували пічку. Згодом почали використовувати електричні плити. Дехто купував газові плити, а разом з ними і балон газу, якого вистачало на місяць користування.

На Гуцульщині школи функціонували ще з початку ХХ століття. Формат навчання був стандартним, як і в усіх тогочасних школах, де дітей виховували в комуністичному дусі. У радянський період дітям забороняли ходити до церкви (за цим пильно стежили вчителі). Зазвичай у неділю намагалися залучити дітей до будь-яких заходів у школі. У розумінні радянської влади свято 1 травня було важливішим за свята Великодня чи Різдва.

Вже в другій половині ХХ ст. традиційний гуцульський одяг вбирали тільки на свята чи на весілля. У повсякденному житті стали використовувати фабричний одяг.

Отже, повсякденне життя гуцулів у другій половині ХХ ст. залишалось складним, але водночас надзвичайно різноманітним. Оскільки додалось чимало нововведень, населення активно на них реагувало, особливо на ті, що полегшували життя простого селянина.

Академік, д. і. н. Ганна СКРИПНИК,
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ

Українсько-молдовське наукове співробітництво в царині етнологічних студій

Пострадянська реальність істотно трансформувала пріоритети наукових досліджень у нових незалежних республіках колишнього СРСР. Змінився не лише зміст наукового дискурсу у сторону розширення його дослідницьких опцій і їх зосередженості на питаннях етногенезу, етнічної історії титульних етносів новопосталих держав; з'ясування ролі ідентифікаційного потенціалу національних культур і їх цивілізаційної самодостатності; висвітлення їх причетності до європейського культурного простору та зв'язку з культурами сусідніх народів. Спостерігається реактуалізація у новому форматі студій етнокультури національних меншин, лінгвокультурної інтерференції в середовищі людності пограниччя. Нового рівня і змісту у пострадянський період набуло транскордонне наукове співробітництво, красномовною маніфестацією якого є співпраця між народознавчими дослідницькими колами України та Молдови, зокрема – між ученими «Українського етнологічного центру» ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України та науковцями Інституту культурної спадщини Республіки Молдова (зосібна, співробітниками сектору «Етнологія українців» Віктором та Катериною Кожухарями). Започатковані ще наприкінці минулого століття етнологічні вектори співпраці дослідників обох держав набули нового поступу за сучасності: йдеться про спільні наукові проєкти з вивчення етнокультурної взаємодії на українсько-молдовському пограниччі, про студіювання проблем консервації і охорони культурної спадщини, про вивчення етноідентифікаційних процесів серед української та молдовської етнічних груп в іноетнічному середовищі. Результати цієї співпраці відображені у спеціальних українських та молдовських виданнях, зокрема, без перебільшення вагомою була роль науковців Молдови (україністів В. і. К. Кожухарів) у підготовці та формуванні контенту синтетичного характеру праці «Етнографічний образ українців зарубіжжя», Ч. 1. (К., 2019), до якої нашими колегами було передано матеріали 14 етнографічних експедицій, проведених у 16 населених пунктах Республіки Молдова, в яких було опитано близько 40 місцевих українців. Резонансною і справді феноменальною за значенням стала ініційована та реалізована молдовськими ученими серія «Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки», яка постала як вислід багаторічних міжнародних наукових читань, проведених сектором «Етнологія українців» для вшанування пам'яті видатного україніста, знаного ученого Молдови – академіка Костянтина Поповича. Цикл видань цієї серії став по праву видатним набутком не тільки молдовської, а й європейської гуманітаристики. Як зазначені, так і численні інші напрямки співпраці демонструють нові здобутки академічних установ та вишів наших держав у розгортанні та реалізації європейських підходів до осмислення регіональних та порубіжних явищ національних культур.

К. п. н. Світлана СОЛОМАХА,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені І. Зязюна
Національної академії педагогічних наук України, Київ

Культурно-гуманітарні зв'язки України з Молдовою

Культурний перетин між Україною і Молдовою відзначався ще наприкінці XIV століття, коли канонічна юрисдикція Галицької митрополії фактично поширювалась на молдовські землі. Галицький митрополит Антоній у 1371 – 1376 рр. висвячував молдовських єпископів, які у церковних богослужіннях використовували старослов'янську мову.

Тісні зв'язки Молдови з Львівським Успенським Братством сприяли розвитку як української, так і молдовської культури. Зі Львова до Молдови привозили книги, братчики направляли працювати у молдовські школи вчителів, а молдовські господарі, як наприклад, Мирон Барановський-Могила, надавали матеріальну допомогу на будівництво церков, утримання і потреби друкарні Львівського Братства.

У Львівській братській школі навчався майбутній київський митрополит Петро Могила (1596 – 1647 рр.), який походив із роду молдовських господарів. З його ім'ям пов'язана організація Києво-Могилянської школи, що надалі трансформувалась у Києво-Могилянську академію і друкарні у Києво-Печерській Лаврі. У 1640 р. Петро Могила з метою розвитку молдовської культури та освіти відправив до Ясс свого сподвижника Софронія Почаського, який заснував Слов'яно-греко-латинську академію та першу молдовську друкарню.

Із Україною пов'язана також діяльність відомого молдовського церковного й культурного діяча, письменника Дософтея (Дімітрі Баріле) (1624 – 1683 рр.). У 2005 р. Румунська православна церква зарахувала його до лику святих. Свій життєвий шлях Дософтей закінчив у Жовкві, в Галичині.

На теренах Молдови творив духовний подвиг відомий церковний діяч Паїсій Величковський (1722 – 1794 рр.). Народився у Полтаві, навчався у Києво-Могилянській академії, працював у друкарні Києво-Печерської лаври, прийняв чернецтво на Афоні, був настоятелем монастирів на Буковині й Молдові, де й помер і похований у молдовському Нямецькому монастирі. Зачислений до лику святих у 1998 р.

Співробітництво в культурно-гуманітарній сфері сьогодні здійснюється за такими основними напрямками: культура, освіта, зміцнення зв'язків з українцями у Республіці Молдова.

К. і. н. Наталія СТИШОВА,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М.Т. Рильського НАН України, Київ

Збереження етнічної самосвідомості українців на теренах Північного Підляшшя

Унаслідок певних політичних чинників значна кількість українців Північного Підляшшя опинилася за межами основного масиву етнічної території. Це негативно вплинуло на розвиток культури та духовності, хоча, завдяки рідній мові, віросповіданню, обрядам і звичаям, фольклору, вони зберегли свою етнічну самосвідомість.

На теренах Північного Підляшшя (села Кленики, Старий Корнин, Чижі, Мельник, Орешково, Пуциска, Добривода, Черемха, Грабарка та ін.) працювала етнографічна експедиція, під час якої було зібрано різноманітний етнологічний матеріал, зокрема зразки календарної, весільної, родинно-побутової обрядовості, фольклорні записи, а також її учасники цікавилися питаннями етнічної ідентичності підляшан.

Здавна заселене українцями Північне Підляшшя примикає до Волині. Відтак традиції та звичаї є дуже подібними. Автохтони зберегли й активно використовують у побуті елементи етнічної як матеріальної, так і духовної культури. Вони тісно пов'язані з трудовою діяльністю місцевого населення – землеробством, садівництвом, скотарством, мисливством і рибальством. Розвиненими були промисли й ремесла (гончарство, обробіток дерева, ткацтво, кушнірство, плетіння із соломи та лози). Останні збереглися подекуди й донині. Поширеним було виробництво олії з конопляного та лляного насіння, ріпаку, рідше – із соняшнику. Майже кожне село мало свою олійницю. Важливого значення селяни надавали жнивним обрядам, дотримуючись усіх традицій і звичаїв.

Великої шани підляшани надають релігійним святам, а особливо храмовому празнику («отпуст»), обрядодії якого в своїй основі є давніми поминальними трапезами. Дні пам'яті померлих іменують «задуши» (молитися за душі). Давні форми вшанування пращурів відійшли, але сама традиція піклування про померлих залишилася й нині.

Досліджуючи певний пласт духовної культури на теренах Північного Підляшшя, відзначаємо, що значну роль відіграє традиційна обрядовість українців у збереженні їх етнічної самосвідомості.

Д-р п. н. Лейла СУЛТАНОВА,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені І. Зязюна
Національної академії педагогічних наук України, Київ

Полікультурна освіта майбутнього вчителя в Україні

В Україні полікультурна освіта стала набувати особливої актуальності в період її становлення як незалежної держави, зорієнтованої на європейський освітній простір, про що свідчило затвердження відповідних законодавчих актів на міжнародному рівні.

Аналізуючи законодавчу базу нашої держави, розроблену для підтримки і розвитку міжкультурної взаємодії громадян України, ми зупинились на двох аспектах цього питання: на відображенні в законодавчій базі прав представників національних меншин і відображенні в ній ідей полікультурної освіти.

Щодо першого аспекту, то за роки незалежності в Україні було ухвалено низку законів, постанов і указів, які регламентують діяльність органів законодавчої та виконавчої влади з питань регулювання суспільного життя громадян України, дотримання їх демократичних прав і свобод. Зміст документів говорить про те, що державною владою на законодавчому рівні передбачено співіснування та міжкультурну взаємодію представників різних національностей у межах держави Україна на демократичних засадах.

Щодо другого аспекту, зазначимо, що ідеї полікультурної освіти відображено в таких документах, законодавчих актах, законах, постановах і указах, як: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна доктрина розвитку освіти; Концепція національного виховання студентської молоді; *Лист* Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо виховання сучасного громадянина в полікультурному середовищі засобами позакласної роботи» та ін. В документах полікультурна освіта визнається рушійною силою розвитку громадянського суспільства, передумовою утвердження якого є підготовка освічених, моральних, мобільних людей, здатних до співпраці та міжкультурної взаємодії.

Однак існують і нерозв'язані проблеми. Часто ідеї полікультурної освіти не мають практичного впровадження, і питання їх реалізації залишаються лише на рівні затверджених документів. Також не розроблено концепцію полікультурної освіти; не існує програми підготовки вчителя для роботи в полікультурному суспільстві; не вистачає підручників та методичного забезпечення, не вирішено питання двомовної підготовки вчителів для роботи з національними меншинами тощо.

Д-р і. н. Ярослав ТАРАС,
Інститут Народознавства НАН України,
Національний університет «Львівська політехніка», Львів

Звичаєво-обрядові дії при будівництві хати українців Північної Молдови

На основі польового матеріалу, зібраного в 2005–2007 рр. в українських селах півночі Молдови, висвітлюються звичаєво-обрядові дії, які існували при будівництві хати та господарських споруд.

З'ясовано, що вибір місця для нової хати здійснювався шляхом його випробування. Виявлено унікальну традицію щодо вибору дня початку будівництва, яка ґрунтувалася на тому, що його необхідно здійснювати після Пасхи у наступні дев'ять четвергів. Встановлено, що кожен четвер мав оберегову функцію щодо захисту оселі, її мешканців від небезпеки: перший захищав від граду, другий – від пожежі, третій – від засухи, четвертий – від вітру... Показано зв'язок четвергів з дохристиянськими віруваннями та чому традицію розпочинати будівництво по четвергах підтримувала Церква.

Встановлено, що існували два протилежні підходи щодо вибору дня для будівництва. Один базувався на днях посту (понеділок, середа, п'ятниця), другий – на легких днях (вівторок, четвер, субота), пояснено дуалізм цього явища.

Термін початку будівництва хати також визначався на основі природних примет. Вважалось, якщо розпочати будівництво, коли зацвіте лука (луг у поймі), тоді «воно одержує благословіння».

Українці не мали застережень щодо високосного року, ставили хату лицем «на південь», «на південь і дорогу», «до полудня», «до сонця», «до сходу або півдня».

Розглянуто звичаєво-обрядові дії при закладанні сох, фундаментів, мастині стін, поду, встановленні крокв. Вперше зафіксовано: приношення будівельної жертви при ставленні сох; обрядову дію відведення біди від того, хто приймав участь у встановленні сохи, яка подалася після будівництва.

Описана роль майстра в обрядових діях при будівництві хати. Виявлено, що урочистіше відбувалися обрядові дії при мастині стін, поду та встановленні крокв. Типовим у обрядових діях є прибивання до першої крокви хрестика, його прикрашання, дарування майстрові та його помічникам помани.

Необхідно відзначити, що радянська влада зуміла знищити багато знань, вірувань, набутих при будівництві впродовж століть.

К. і. н. Валентина ТЕЛЕУЦЯ,
Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна

Обрядовий фольклор Українського Подунав'я: українсько-молдовський контекст

Обрядовий фольклор загалом виконував у побуті певні функції. За його допомогою організовувався обряд (ритуальна функція), величали і дражни-ли (величальна і дражницька функція), заклинали (заклинальна функція), виражали зумовлене обрядом відношення його учасників до обрядових дій (лірична функція). Все це знайшло своє конкретне вираження в творах ранніх жанрів обрядового фольклору.

Досить цікавим у цьому сенсі є весільна обрядово-звичаєва поезія Подунав'я. Поезія, по суті, – це ігрова функція. Поєднання практично всіх мотивів, притаманних архаїчному ритуалові й поезії, ми знаходимо у весільному обряді. З бігом часу весільний обряд набував нових рис, змінювалися його складові частини. Шлюб набув міжетнічного характеру, що призвело до взаємопроникнення і взаємодоповнення одного обряду іншим. Фольклорний матеріал (пісні) набув нового, сучасного звучання. В деякій мірі зникла межа між весільними пісенними жанрами різних етносів. Не можна не звернути увагу, що відбувається не тільки спрощення весільного комплексу, а й зберігаються найважливіші складові весільного дійства. На це, безумовно, вплинули нові соціально-культурні чинники буття людей, а саме розмивання традиційних (архаїчних) стереотипів етнічного буття, мається на увазі докільля середовища, що безумовно, впливає і позначає процес змінення етнічних орієнтацій молодого покоління.

Водночас не можна не відзначити, що в Подунав'ї весільна обрядовість інших етнічних спільнот, порівняно з українською, зберегла більше традиційних стереотипів і архетипів етнічного буття (до прикладу, весільний обряд молдовських сіл Ізмаїльського, Ренійського районів).

Отже, еволюція українського весільного обряду південного регіону характеризується двома основними особливостями: з одного боку, це певна консервація форм, елементів обряду ареалу, із якого переселилося українське населення, з другого – це різнобарвна мозаїчність різних етнічних традицій і спільне взаємопереплетення їх. У результаті тривалого спілкування українців і молдован виробився своєрідний локальний комплекс обряду.

Магістр, засл. артистка Республіки Молдова Олена ТЕР,
Етнокультурна громадська асоціація «Plai Infloritor – Квітучий край», Кишинів, Республіка Молдова

Українська культурна спадщина – невід’ємна частина культури Республіки Молдова

15-річний ювілей відзначає Громадська асоціація «Plai Infloritor» (Квітучий Край), яка з 2006 р. об’єднує українців, молдован і представників різних етносів в Республіці Молдова, Україні та інших країнах світу на основі поваги до унікальності та людської гідності кожного етносу і громадянина. Акредитована в Агентстві міжетнічних відносин Молдови організація тісно співпрацює із Посольством України і є членом УКВР. Багатофункціональне різноманіття діяльності асоціації втілюється в чисельних авторських проектах: Міжнародний українсько-молдовський фестиваль мистецтв «Plai Natal – Рідний Край», Х-й випуск якого, присвячений 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка, був реалізований під патронатом Голови Парламенту Молдови; «Різдвяні зустрічі з Оленою Тер – різноманіття української культурної спадщини в полікультурній Молдові», «Мерцишор в дарунок жінці – музика, звичаї і традиції народів світу», «Ми різні, але рівні», «Щаслива мати, міцна сім’я, квітучий край», «Міжнародний день захисту дітей» та багато ін. Усі проекти реалізуються в телевізійному форматі, у співпраці з Громадською компанією «TeleRadio-Moldova», з Українською громадою, національними меншинами, культурними, освітніми закладами Молдови, України і представниками 48 країн світу, що консолідує міжетнічні відносини, зміцнює толерантність суспільства, популяризує різноманіття культурної спадщини, пропагуючи один із основних принципів соціально-економічного розвитку «Єдність через різноманіття». В умовах Covid-19 інноваційні авторські медіа-проекти транслюються на численних телевізійних каналах, в соціальних мережах і мають високий рейтинг переглядів. Згадаємо про сумісну з Україною акцію «Подаруй дітям-українцям Молдови книжку». Як керівник проектів, режисерка з 30-річним професійним досвідом, співачка, Заслужена артистка і Маестро мистецтв РМ, Кавалер ордена княгині Ольги, член Національної Спілки Журналістів України в Одеській області, член правління Координаційної ради етнокультурних організацій, акредитованих при АМВ, член Спілки музичних діячів РМ просуюю і відстоюю інтереси українців Молдови в усьому світі. Пишаюся, що мала честь піснями зі своїх п’яти авторських альбомів відкривати і закривати урочисті концерти, організовані під патронатом Президента України, товариством «Україна-Світ» до Дня незалежності України, Всесвітніх форумів Українців тощо.

Д-р ф. н. Оксана ТИХОВСЬКА,
Ужгородський національний університет, Україна

Етнопсихологічна специфіка жіночих міфологічних образів в українському та румунському фольклорі (повітруля та фея)

У світовій міфології образ жіночого божества амбівалентний. У реліктах українських міфів є згадки про добру богиню, покровительку природи (Дану), родини (Лелю, Берегиню), жіноцтва (Мокош). У процесі засвоєння християнських ідей ці образи поєдналися з образом Богородиці, св. Параскеви та ін. Натомість темна іпостась богині в народних віруваннях українців спроектувалася на образи відьми, русалки, мавки, повітрулі, дикої баби, перелесниці, Смерті, хвороб.

В українській міфології Закарпаття крилата богиня трансформувалася в образ повітруль, які частково ототожнюються з птахами: мають крила і подібно до того, як деякі птахи відлітають у вирій і змушені зимувати в чужих краях, так і повітрулі певний час не літають над горами, а мають перебувати в печерах.

У румунському фольклорі існує уявлення про істот, подібних до повітруль: *feie*, *ále sfinte* (ті святі), *cele sfinte* (ці святі), *ele (le)* (вони), *dânsele* (вони), *frumcáse (le)* (гарні), *doámne (le)* (володарки).

Сюжети українських бувальщин, казок і легенд про повітруль є схожими до румунських (героїнями яких є феї), на їх етнопсихологічній специфіці акцентується у статті. Зокрема, частково перегукуються мотиви викрадення крил міфічних красунь, їх спалення, відрубання, заміщення крил одягом, одруження чоловіків з повітрулями/феями, їх перемога над багатоголовими зміями тощо. Помічниками фей постають у румунському фольклорі карлики, в українському згадок про таких персонажів нема.

У статті розглянуто символіку крил повітрулі/феї, а також специфіку мотиву одруження цих міфічних красунь із звичайними чоловіками, їх ставлення до природи та людей.

Др. пед-и Марина ТУНИЦЬКА,
Асоціація українців Республіки Молдова

З історії становлення кафедри української мови і літератури в Бельцькому державному університеті ім. А. Руссо

Демократичні процеси в республіці сприяли відродженню мов національних меншин. Уже в 90-і рр. етнічні українці Молдови мали гарантоване державою право вивчати рідну мову в усіх ланках освіти.

За сприяння тодішнього заступника міністра освіти І. Ф. Констандогло, наполегливості В. І. Воробченка, завкафедри російської й світової літератури БДУ, 25 серпня 1992 р. в університеті було відкрито кафедру української мови і літератури.

З огляду на брак фахівців з усіх дисциплін лінгвістичного, літературознавчого та українознавчого циклів Міністерство освіти й громадські організації (Рипчинський О., Якубович Г. Я.) посприяли влаштуванню двох викладачів (к. ф. н., доц. Круглій Л. Й. та к. п. н., доц. Туницька М. В.) на курси перекваліфікації при Вінницькому педагогічному інституті.

Завдяки активним пошукам завідувача В. І. Воробченка, кафедрі вдалося реалізувати ідею наукового співробітництва з вишами України. Першим на допомогу прийшов ректор Львівського державного університету ім. І. Франка І. М. Вакарчук, наш земляк. Протягом місяця лекції з мови й літератури читали кращі професори Львівського університету. Чималу допомогу надавали кафедрі професори Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича.

Завідувач кафедри В. І. Воробченко постійно не тільки опікувався студентами, але й дбав про належний науково-методичний рівень кафедри: забезпечення навчальних дисциплін методичними програмами, розробками та посібниками, участь у семінарах, науково-практичних конференціях університетського та республіканського рівнів. Угоди про співпрацю було укладено зі Львівським, Одеським, Вінницьким, Чернівецьким, Кам'янець-Подільським державними університетами України.

Мета кафедри: пізнати Україну та українство як рідний для більшості студентів етнос, сформувати мовну, мовленнєву та культурну компетенції як частину освітньої компетентності, сприяти особистісному і професійному зростанню студентів, виховувати національно свідомого патріота як Молдови, так і України.

У тісній співпраці з науковцями сектору «Етнологія українців» ІКС, зокрема з К. С. Кожухар, викладачі кафедри брали участь у розробці курикулумів та підручників для навчальних закладів Молдови.

За роки функціонування кафедра підготувала біля 850 спеціалістів, частина з яких успішно працює в гімназіях і ліцеях Республіки Молдова, в тому числі, і на лівому березі Дністра.

К. і. н. Віталій ТУЧИНСЬКИЙ,
Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського,
Україна

Особливості етнокультурного розвитку молдовської національної меншини Півдня України у II половині XIX – на початку XX ст.

Молдовська національна меншина – одна з найчисельніших в Україні, мало привертала увагу дослідників як в Україні, так і в Республіці Молдова.

У публікації зроблено спробу дослідити особливості та характерні риси культурного розвитку молдовської національної меншини регіону, вивчити рівень її писемності на освіті, дати характеристику національних особливостей та релігії молдован України.

Нами встановлено, що рівень писемності молдован був нижчим від рівня освіченості українського населення регіону. За свідченням статистичних джерел кінця XIX – початку XX ст., лише близько 14,5 % молдован Півдня України були писемними. Особливо високий рівень неписемності був серед молдовських жінок, близько 94% із них були неграмотними. Рівень національної свідомості молдован України в досліджуваний період був досить низьким, що пояснювалося незначною чисельністю національної інтелігенції, яка складала, за даними перепису 1897 року, менше 1%. Понад 99% молдован були православними християнами, що завжди зближувало їх з українцями. Характерною рисою віри молдован була велика кількість дохристиянських культів та традицій, що зберігалися поряд із православною вірою. Одним із найважливіших центрів національно-релігійного руху молдован стала православна секта «Рай», заснована у 1908 році в Ананьївському повіті Херсонської губернії.

В умовах русифікації, яку проводила Російська імперія, молдовський народ України зумів зберегти свою національну самобутність, мову, культуру, традиції та обряди.

Академік, д-р п. н. Георгій ФІЛІПЧУК,
Національна академія педагогічних наук України, Київ

Діалог культур в освітній стратегії: Омелян Попович

Омелян Попович – знакова постать в історії українського національного відродження. На зорі ХХ ст. педагог і письменник І. Карбулицький напише, що між русинами (українцями) він займає перше місце, його сміло можемо назвати батьком народного шкільництва на Буковині. С. Смаль-Стоцький підніс його (Поповича) величезні заслуги, зазначивши, що як голова працював ревно, невтомлено, сумлінно, безнастанно, безкорисно.

Особливо плідною була праця на освітянській ниві. Був ініціатором створення української організації «Руська школа», яку пізніше перейменував на «Українську школу». Працюючи в Крайовій шкільній раді, багато зробив на ниві національного шкільництва: в 1912 р. на Буковині вже функціонували 216 українських шкіл, а 1918 року – 231(!); створював дівочі й хлопчачі гімназії, реальні й приватні українські школи, 4 українські кафедри в університеті, різьбярські, кошикарські та рільничі школи в Сторожинці, Вижниці, Кіцмані; реалізовував українознавчі науково-теоретичні та практичні аспекти в освітній справі. Його можна ставити в ряд національних будителів.

Енергетика «національного» наскрізно проникала в усі сегменти багатоманітної творчої діяльності О. Поповича, який не уявляв прогресу в розвитку людини, народу, нації, держави поза національними цінностями, чимось нагадуючи пізніше обґрунтований концепт британської письменниці ХХ століття Барбари Уорд, яка писала, що страшно уявити світ «без національних різниць, без ріднородностей культур і темпераментів».

Науково-методичні праці для фахової підготовки вчителів: «Наука мови в школі народній», «Наука читання і граматики», «Слово до вчителя»; «Критерії для Вчителя», де окреслена передусім якість «громадянської мужності»; фундаментальна (у 2 книгах) «Читанка для шкіл народних»; культурно-історичне дослідження «Відродження Буковини» є своєрідними індикаторами буття українства серед «інших». Він найбільше «піднімав народ руський Буковини на рівний ступінь духовного, морального та освітнього розвитку з іншими народами», усвідомлюючи, що відродження й прогрес народів відбуваються завдяки добротній національній освіті.

Д-р п. н. Наталія ФІЛІПЧУК, Снежана ХОДАКІВСЬКА,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені І. Зязюна
Національної академії педагогічних наук України, Київ

Зарубіжне українство в музейно-освітньому просторі

Яскраві життєтворчі епізоди українських художників різних поколінь є добрим підґрунтям для творення якісно нової музейної педагогіки. Особистості, про яких варто згадати, не просто талановито творили картини, малювали фрески, оформлювали літературні твори, вони формували націєтворче середовище, яке оберігало і зрощувало українські ідеали. Такою була родина Кричевських, яка завжди перебувала в національній ніші ідеалів, думок, прагнень. Їх патріотична позиція, талант уможливили виховання сотень митців, заклавши надійний підмурівок у розвиток українського мистецького життя.

Сьогодні в музеях, архівах, бібліотеках, у навчальних закладах багатьох країн можна відшукати твори іншого визначного творця українського стилю С. Тимошенка (1881-1950). У Чехословаччині, Польщі, США знаходяться прекрасні зразки українського барокко, втілені, зокрема, в будівлях понад 400 церков, православних і католицьких храмів та інших фундаментальних споруд.

Славу великого архіскульптора здобув і М. Парашук, твори якого в бронзі, мармурі, каменю прикрашають музеї від Болгарії до Франції, створивши також і для свого народу пам'ятники великим українцям: С. Петлюрі, Б. Лепкому.

Неперевершеним майстром був О. Мурашко, один із засновників Української Академії Мистецтв, картини якого презентували на початку ХХ-го ст. українську культуру, перебуваючи в музеях Голландії, США, Швейцарії.

Мистецькі школи та академії Кракова, Парижа, Мюнхена пишаються такими знаними митцями, як І. Труш, М. Бурячок, О. Новаківський, Ю. Нарбут, М. Бойчук. Про останнього історик Д. Антонович говорив, що це «проповідник, учитель та ідеолог мистецтва».

Чимало творів славетного баталіста М. Самокиша, С. Васильківського, І. Їжакевича зберігаються в зарубіжних музеях. Визначним доробком для національної, світової культури є твори А. Верхоли, В. Курилика, М. Бокшая, О. Архипенка та ін.

Духовна творчість українства за межами рідної землі є вагомим потенціалом, що збагачує просвітницьку національно-патріотичну, гуманістичну, естетичну спрямованість взаємодії освітніх закладів і музейних інституцій.

Ілонна ФОНАРЮК,
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна,
Тетяна ФОНАРЮК,
Чернівецька гімназія №6 ім. О. Доброго, Україна

Власні назви як компонент роману Костянтина Поповича «Бентежний світанок»

На нашу думку, дослідження з літературно-художньої ономастики привертають увагу не лише досвідчених мовознавців, але й студентів, яким цікаво дізнатися, чому відомі їм письменники саме так назвали своїх героїв. Зрештою, власні назви персонажів як мовні одиниці, які не лише називають, але й характеризують денотатів, разом з іншими одиницями відображають творче мислення письменника, багатство його мови, особливості стилю.

У розвідці системно проаналізовано та класифіковано власні назви, вжиті у тексті роману Костянтина Поповича «Бентежний світанок». Актуальність обраної теми продиктована зацікавленістю сучасних вітчизняних і зарубіжних діячів науки і культури, широкої громадськості творчою спадщиною К. Поповича та відсутністю досліджень про особливості вживання власних назв у романі «Бентежний світанок».

Задля досягнення мети – комплексного дослідження ономастики в романі «Бентежний світанок» видатного буковинця Костянтина Федоровича Поповича – ми виявили й систематизували весь ономастичний простір роману, описали окремі тематичні розряди онімів у художньому тексті, з'ясували варіанти ономастичної номінації, визначили частоту вживання тих чи інших номенів шляхом виділення онімів із тексту.

Роман Костянтина Поповича «Бентежний світанок» характеризується наявністю великої кількості власних назв: топонімів, антропонімів, гідронімів тощо. У тексті твору власні назви «переростають» рамки своєї прямої семантики й реалізують різні нові функціональні можливості. Як змістотворчий компонент художнього тексту, вони набувають нових конотацій, символізуються, стають важливим засобом емоційно-образного розгортання художнього твору. Домінування певної тематичної групи власних назв у романі – це вже вияв ментальності.

К. ф. н. Ольга ХАРЧИШИН,
Інститут народознавства НАН України, Львів

Колядки українців Молдови з космогонічними мотивами в контексті загальноукраїнської традиції

В основу доповіді лягли записи колядок із північних районів Молдови, які зробили Ольга Харчишин та Надія Пастух у 2005-2009 рр., а також опубліковані відповідні матеріали інших осіб.

В обрядовому фольклорі українців Молдови виразно домінує творчість зимового циклу, основу якого становлять колядки. Відтак, особливістю колядок у Молдові є їхня унікальна спроможність акумулювати риси та функції, притаманні обрядовій поезії загалом. Передусім йдеться про збережений рудимент первісного світогляду – магією слова та дії впливати на майбутній врожай та добробут у домі.

Порівняно із загальноукраїнською колядковою традицією ХХ – ХХІ ст., у Молдові домінує господарський цикл колядок, у якому збережено найбільше ознак цієї первісної старовини. Однією з таких ознак є наявність космогонічних мотивів у текстах. У виданні «Фольклор українців півночі Молдови: пісні та речитативи» (2020) Надія Пастух та Ольга Харчишин спеціально виокремлюють групу «Колядки і щедрівки з космогонічними мотивами», щоб підкреслити заглибленість коренів бессарабської колядкової традиції у найдавніші пласти культури. До цієї групи ввійшов рідкісний зразок «Чом то не так, як то було прежди?» про «заснування світу птахами», який записано 2007 р. у с. Николаївка Синжерейського району. Довгою низкою варіантів, із яких опубліковано 8, представлена колядка зі сюжетом «Сонце, Місяць і Дощик в гостині господаря». Порівняно із записами ХІХ – ХХ ст. з різних місцевостей України зазначені зразки з Молдови ХХІ ст. відзначаються широкою амплітудою варіативності у повноті тексту, наявності / змінності ключових непорушних формул, функціональній прив'язці до обряду, пов'язаності з християнськими елементами тощо. Усе це свідчення виняткової збереженості в Молдові цієї рідкісної в наш час групи колядок.

Анатолій ШУШКІВСЬКИЙ,
Світлана ОЧЕРЕТЯНКО,
Інститут енциклопедичних досліджень НАН України

Молдовські сюжети на сторінках «Енциклопедії сучасної України»

Творці будь-якої національної енциклопедії, що висвітлює широке коло різнопланових питань власної історії та сьогодення, певною мірою залучають компонент, пов'язаний із сусідніми, близькими чи далекими країнами. Кількісне вираження такого охоплення залежить від багатьох чинників: географічна близькість, історичні контактування, наявність як позитивного, так і негативного досвіду взаємодій, національні меншини й діаспора, а також роль і місце країни чи народу у всесвітній історії, культурі тощо.

ЕСУ, онлайн-версія якої має інструменти пошуку, дає можливість для окреслення українсько-молдовських відносин. Здійснивши пошук за ключовими словами, ми з'ясували, що на сторінках ЕСУ молдовський контент представлено:

- 1) подіями спільної історії, інституціями та постатями, пов'язаними з ними;
- 2) територіями та населеними пунктами, де проживає значна частка українського етносу;
- 3) установами, творчими осередками, періодичними виданнями українців Молдови;
- 4) географічними, промисловими об'єктами, що розташовані на помеж'ї та мають велике значення для обох країн;
- 5) визначними особами, які народилися в Україні, а жили й працювали в Молдові або навпаки;
- 6) молдовськими дослідниками української історії, літератури, мови, культури тощо.

Отже, сусідство та чимало етапів суспільного історичного минулого, значна українська меншина в Молдові зумовили досить широке висвітлення на сторінках ЕСУ об'єктів, подій та особистостей сусідньої країни. Чи є цей перелік повний і остаточний? Вочевидь, ні, оскільки українсько-молдовські зв'язки попри те, що мають уже чималу історію досліджень, потребують поглибленого вивчення, особливо на сучасному етапі, коли обидві держави відновили незалежність.

Д-р ист. Олег ГАЛУЩЕНКО,
Институт культурного наследия

Этнополитические процессы в Молдавской АССР: позиция руководства Украины

12 октября 1924 г. в составе Украины была образована Молдавская АССР. В это время продолжилась дискуссия между бессарабцами и румынскими политическими эмигрантами в СССР по вопросу о проведении национальной политики. Сформировались две группы: самобытники и румынизаторы. Руководство Украины активно поддержало сторонников первой точки зрения. 15 декабря 1924 г. Политбюро ЦК КП(б) Украины, рассмотрев вопрос «О группе бессарабцев» постановило: «Принять следующее предложение тов. Квиринга: Политбюро отмечает наличие двух групп среди молдавских работников – одной, которая находится сейчас главным образом в Москве и организует так называемую инициативную группу с ориентацией на румынскую культуру, и другой – составное ядро обкома и Ревкома Молдавской Республики с ориентацией на народно-молдавскую культуру. ЦК считает, что наличие двух групп может повредить работе, почему считает необходимым руководство работой в Молдавской Республике оставить за работающей в настоящее время группой». Руководящие инстанции Молдавии были сформированы преимущественно из бессарабцев. Ранее сложившуюся в Москве Инициативную группу по созданию Молдавской республики распустили. Весной 1925 г. была реализована инициатива Политбюро ЦК КП(б)У о создании Бессарабской комиссии Коминтерна с включением в ее состав секретаря Молдавского обкома партии И. И. Бадеева – одного из наиболее активных и влиятельных сторонников молдаванизации. Данная комиссия также поддержала самобытников, постепенно одержавших к 1928 г. практически полную победу. Но, в 1932 – 1938 годах власть в автономии перешла к Г.И. Старому. Он по ряду вопросов поддерживал румынизаторов, однако в состав Инициативной группы не входил. В 1937 – 1938 годах были репрессированы как самобытники, так и румынизаторы. Затем продолжилось проведение политики молдаванизации, которую активно поддерживало руководство Украины.

Жоржета ГЛИНKOBA,
Кишинев, Республика Молдова

Творчество поэтессы и переводчика Нины Авидон

Расширение и укрепление межэтнических связей на молдавско / румынско / украинском пограничье является одной из важных задач в формировании уважения, взаимопонимания, налаживания более тесных культурных связей между народами, его населяющими. И наиболее действенным способом (как мне кажется) является литература. К людям, которые активно популяризируют и тем самым укрепляют межэтнические отношения между народами оригинальным авторским творчеством и активной переводческой деятельностью (с румынского, русского, иврита на украинский и русский языки, с русского на украинский и наоборот), относится наша современница Нина Авидон. И делает она это просто, интересно, доходчиво, оригинально и талантливо. Ее поэтические и поэтико-прозаические сборники «Чудо-радуга. Для малечі, про малечу» (Хмельницький, 2013), «Тороплюсь подарить» (Кишинев, 2015), «Листая жизнь» (Кишинев, 2017), «Я расту» (Кишинев, 2021) содержат большой дидактический потенциал.

Украиноязычный сборник «Чудо-радуга» помогает маленьким украинцам Республики Молдова, наслаждаясь музыкой украинской речи, познавать мир и его главные моральные ценности, традиции украинского народа. Сборники «Я расту» и «Переводы = Переклади» расширяют читательскую аудиторию, делая доступной для читателей, не владеющих языком оригинала, возможность познакомиться с образцами молдавского устного народного творчества, наследия М. Еминеску, Дж. Кошбука, Т. Шевченко и многих наших современников. Важно, что в переводах Нины Авидон максимально сохраняется музыка стиха оригинала и его содержание, не превращаясь при этом в кальку.

Всё творчество Н. Авидон пронизано теплом, добротой, позитивом, настраивает на самые доброжелательные чувства, желание узнать больше о странах и народах-соседях, сближая тем самым культуры разных этносов.

Д-р ист. Наталья ГРЭДИНАРУ,
Институт культурного наследия

Традиции в пище украинского населения Республики Молдова в начале XXI в.

Сегодня, как никогда раньше, представляется важным «реконструировать» систему питания украинцев Республики Молдова в том виде, в каком она сохранилась до рубежа XIX – XX вв., т. к. под натиском современного образа жизни, быстрыми темпами теряется этническая специфика украинской кухни.

В докладе, помимо повседневной пищи, основное внимание будет уделено наиболее значимым и символическим блюдам украинцев Республики Молдова, которые по-прежнему воспринимаются как этнические маркеры, и особенностям их приготовления.

В основу исследования, кроме статей известных специалистов в республике (В. и Е. Кожухарей), легли и мои собственные полевые наблюдения, проведенные в молдо-украинских селах РМ.

Опрос городских и сельских жителей показал, что культура питания украинцев страны сохраняет традиционный состав меню, композицию блюд, технологию их приготовления и вобрала также в себя значительное число заимствований. Она основана на традиции приготовления пищи из растительных продуктов, особенно зерновых, в сочетании с продуктами животноводства и собирательства. Особое влияние на пищевой рацион украинцев Молдовы оказывали религиозные установки, предписывающие соблюдать в определенные дни года посты, а также запреты на некоторые виды пищи.

Основным компонентом рациона был хлеб и другие мучные изделия. Хлеб также был ритуальной пищей и играл важную роль в семейных и календарных обрядах. Первое блюдо – это, как правило, жидкое и горячее блюдо (борщи, супы) составляет основу обеденного меню. Их дополняют супы на овощных и крупяных отварах.

В некоторых селах (Шаптебань, Баронча) мясные борщи являлись ритуальной пищей и готовились на «Святой вечер» и свадьбы. Эти борщи несколько отличались от повседневных. Кроме мяса, в них добавлялись кусочки колбасы, крупно нарезанная квашеная капуста и все те продукты, которые имелись в доме (крупы, овощи, соленья).

Вторые блюда включали овощи, привычные для украинского стола, – квашеную капусту и картофель. Их дополняли сладким болгарским перцем, помидорами и зеленью. Нередко из множества овощей готовят рагу. В праздничные дни из картофеля делали драники или жаркое, в остальные дни обычно едят вареный и жареный картофель.

Характерной пищей для украинцев Молдовы также являются вареники. Их начиняли творогом, картофелем и др. В отличие от молдавских вареников, они более крупные и заправляются большим количеством сливочного масла. В некоторых селах их называли *кирошти* (Чинишеуцы).

Сегодня рацион украинцев РМ значительно расширился за счет употребления импортных продуктов и приготовления новых, не известных ранее блюд.

Аспирант Анастасия ДАДОНОВА,
Приднестровский государственный университет им. Т. Г. Шевченко,
Тирасполь, Республика Молдова

Межкультурная коммуникация на уроках обучения грамоте как фактор развития языковой личности младшего школьника

Формирование языковой личности младшего школьника в межкультурном пространстве – длительный и многофакторный процесс, зависящий от речевого окружения ребёнка, от современной речевой ситуации в обществе и средств массовой информации, от чтения художественной литературы. В условиях глобализации расширились коммуникативные возможности человека, поэтому современная школа может считать одним из главных социальных заказов общества подготовку младшего школьника к многоязычию. Н. А. Мартынова отмечает, что в процессе межкультурной коммуникации каждый индивид одновременно решает две важные проблемы. Первая проблема заключается в сохранении своей национальной культуры, а вторая – в стремлении познать другую культуру.

В Приднестровье официальными языками признаны русский, молдавский, украинский языки. Такая многоязычная ситуация связана с тем, что на территории издавна живут люди разных национальностей. Самобытная культура Приднестровья формировалась на основе этнокультурных взаимовлияний традиций молдаван, русских, украинцев, болгар, гагаузов, армян и представителей других народностей.

Младший школьник как языковая личность существует в пространстве культуры, отраженной в языке. Изучая язык, ребёнок впитывает в себя культуру, историю, духовные ценности своего народа. Формирование языковой личности школьника начинается с первого класса, с первых уроков обучения грамоте. С 2013 года на территории Приднестровья уроки обучения грамоте осуществляются на основе региональных учебников «Наша Азбука» и «Литературное чтение» авторов: В. В. Улитко, Л. М. Кулибаба, Т. А. Сайдакова. Частично в учебниках литературно-художественный материал дан в сравнении, с целью рассмотрения жанров фольклора с точки зрения культурно-бытовой общности этносов и их отличительных особенностей. В качестве примера в статье приведен фрагмент работы с иллюстративным материалом на уроке обучения грамоте, направленный на понимание того, что сближает народы Приднестровья, и что делает каждый народ самобытным.

Ирина ИЖБОЛДИНА,
Институт культурного наследия

Особенности молдавского обычая «Pe cuptor» в этнобеллетристике Молдовы и Украины

Старинный молдавский обычай «pe cuptor» (по которому девушка, имевшая виды на замужество, но не получившая предложения, забирается на печь в доме «жениха» и не уходила до тех пор, пока он на ней не женится) относится к циклу «предсвадебных обрядов». Варианты этого обычая были зафиксированы также в Украине и на Балканах. Мы рассматриваем рассказы русской писательницы из Бессарабии Ольги Накко и классика украинской литературы Михаила Коцюбинского, в которых общий фольклорный сюжет на основе данного обычая выписан с разной этнологической концепцией.

В рассказе «Волк» (1889) О. Накко, долго жившая и работавшая среди молдаван, использует общие рамки обычая «пе куптьор» для раскрытия особенностей национального характера. Замфирица, «дочь богатых крестьян» забралась на печь к леснику Георгию из хитрости, без особого повода с его стороны. Просидев пять дней на печи, ловкая девица добилась свадьбы, но, поскольку за ее действиями стоял хитрый расчет, а не любовь, она не стала счастливой: Замфирицу изгнали из села, от нее отказалась даже Докица – родная мать.

М. Коцюбинский показал особенности молдавского обряда в одноименном рассказе «Пе-коптьор» (1896), написанном на украинском языке в том же жанре этнобеллетристики. М. Коцюбинский использует этот обряд для выявления художественного характера персонажей, но через призму украинской художественной специфики авторского сознания. Его герои: Ион и Гашица познакомились на «джоке» и полюбили друг друга. Но препятствием для любви была сильная вражда отцов: «Мош Костаки» ненавидел и презирал Штефанаки. Влюбленная Гашица по совету тетки решила идти «пе коптьор», хотя очень боялась этого «пренебрежительного» обычая. И вот счастливая развязка: отец Иона – «грозный Костаки» возмутился, увидев до чего дело дошло, сразу поддержал девушку и осудил сына, а мать – Аника даже легла спать рядом с девушкой. Дело закончилось счастливой свадьбой. Так «позорный обряд» послужил светлостью счастью влюбленных.

Д-р фил. Надежда КАРА,
Институт культурного наследия

Варианты сказки «О доброй падчерице и злой дочери» в фольклоре болгар Молдовы и Украины

Сказка о мачехе, ее дочери и падчерице – популярный в Евразии тип сказки. Эта сказка была объектом исследования многих фольклористов, но вокруг теорий, возводящих сказку к древним мифам и ритуалам, а также вокруг методов ее исследования до сих пор ведутся споры. Наиболее успешным считается историко-географический метод исследования, который направлен на установление путей распространения сказочного типа как такового и возраста различных версий сказки (на примере сказки «Золушка»). Плодотворными считаются два современных подхода при исследовании: исторический, учитывающий конкретную общественно-социальную реальность, в которой зафиксирован сказочный вариант (Ф. Боас), и структурно-морфологический (Пропп, Леви-Стросс). Болгарские исследователи используют как первый (Шишманов, Арнаудов и др.), так и второй подходы (З. Парпулова, С. Дачева). При исследовании вариантов одной сказки важным является вопрос о том, что сказителю было важно оставить неизменным в сказочном варианте и как сказка приспособлялась к конкретным переменам в жизни этноса – носителя сказочного фольклора. Сравнительный анализ вариантов, носителем которого являются представители этноса с определенной временной и локальной отнесенностью, позволит осмыслить коды сакрального и экзистенциального послания.

Нами проводится сравнение текста одного варианта сказки, записанного у болгар Украины, и трех вариантов, записанных у болгар Молдовы (с. Кортен, с. Стояновка). Все четыре рассмотренных варианта включены в каталог «Български фолклорни приказки» и относятся к двум версиям. Одна версия насчитывает 51 вариант в Болгарии, а вторая версия – 15 вариантов. Мы попытались определить параметры каждого из исследуемых нами вариантов по уровню сходства и особенностям отличий их со сказками представленных версий и между собой. Критерий (метод) – это сопоставление образов, функций, мотивов и символических предметов. Здесь обнаружены несовпадения, которые требуют дальнейшего углубленного анализа и комментирования. Исследованы такие мотивы, как время события, мотив места, мотив отношений с помощниками и дарителем. Выявлены локальные особенности в каждом из вариантов сказки (укр. – «Златна мома», молд. – «Златна вода – златна мома», «Пепеляна», «Златното момиче»).

Д-р псих-и Ирина КАУНЕНКО,
Институт культурного наследия

Удовлетворённость смыслом жизни у украинской молодежи Республики Молдова

Исследование удовлетворённости смыслом жизни у молодёжи, в период транзитивности, представляется актуальным, так как является одним из маркеров интеграции её в общество. Для исследования нами был применен краткий вариант методики Дж. Крамбо на измерение удовлетворённости смыслом жизни, адаптированной В. А. Ядовым и К. Муздабаевым. В нашем исследовании мы предполагали, что доминирование или снижение удовлетворённости смыслом жизни у молодёжи украинцев будет свидетельствовать об интеграции (либо дезинтеграции) её в общество в период транзитивности. Выборка составила – 80 респ., период исследования – 2006, 2013 гг. Результаты эмпирического исследования: 1) У молодёжи украинцев выборки 2006 г. по общей удовлетворённости смыслом жизни доминирует – удовлетворённость (64%). Молодёжь украинцы убеждены, что можно самостоятельно управлять жизнью, удовлетворены самореализацией, но у них несколько снижено убеждение, что они способны влиять на ход собственной жизни. 2) Молодёжь украинцы (2013) убеждены в том, что они контролируют свою жизнь, удовлетворены самореализацией, При этом, нет доминирования в убеждении в том, что они нашли своё призвание и цель в жизни. Эти данные нашли своё подтверждение как на основе частотного, так и статистического анализа.

Выводы: Молодёжь украинцы обеих выборок (2006, 2013) убеждены, что они контролируют свою жизнь, удовлетворены самореализацией, однако они не убеждены, что нашли своё призвание и цель в жизни, и эмоциональная насыщенность жизни могла бы быть выше. По общей удовлетворённости смыслом жизни у обеих выборок молодёжи украинцев доминирует удовлетворённость и статистически значимых различий нет.

Представляется актуальным исследовать взаимосвязь удовлетворённости смыслом жизни и этноидентификационными стратегиями у разных возрастных и этнических групп.

Д-р хаб. ист-и Елизавета КВИЛИНKOVA,
Национальная академия наук Беларуси, Институт искусствоведения,
этнографии и фольклора им. К. Крапивы, Республика Беларусь

О традиции паломничества у бессарабских болгар и гагаузов в украинские монастыри

В религиозной традиции болгар и гагаузов паломничество и благотворительность занимают особое место. В соответствии с существовавшей у них традиционной паломнической практикой святые места делились на более и менее значимые. Самыми святыми местами на земле считались Иерусалим и Афон. Данную традицию они привезли с собой с Балкан. Паломничество на Святую Землю, дававшее паломнику статус хаджи, обязательно приурочивали к пасхальному посту и к Великому воскресенью (Пасхе).

Начиная со второй половины XIX в. третьим по значимости местом паломничества у бессарабских болгар и гагаузов являлась Киево-Печерская Лавра. Удобным было то, что она находилась относительно близко от места их проживания и верующие могли отправиться туда в любое свободное от хозяйственных работ время (обычно глубокой осенью). Кроме того, для поездки в Лавру не требовалось таких больших материальных затрат, как для зарубежного паломничества.

В повседневной культуре этих народов Иерусалим и Киев фиксируются такими характерными и узнаваемыми предметами, как бусы, которые в начале XX в. вошли в комплект их праздничных женских костюмов. Если из Иерусалима привозили жемчужные бусы, то из Киева – «стеклянные бусы всевозможных видов и цветов», ожерелья с крестиками из кости или из стекла. Помимо различных икон, из этих мест паломничества везли и саваны-покровы; ими запасались для всех членов семьи.

В советский и постсоветский периоды бессарабские болгары и гагаузы активно совершали паломничество и в другие украинские монастыри, где, по их словам, ощущается «особая благодать»: Почаево (Почаевская Лавра), Золотоноша (Золотоношский Красногорский монастырь) и др. Но чаще всего они посещали расположенные поблизости Дмитровский / Александровский монастырь и Болградский Спасо-Преображенский собор (Одесская область), в возведении которых они непосредственно участвовали.

Таким образом, наряду с молдавскими монастырями в деле сохранения религиозности у бессарабских болгар и гагаузов играли и продолжают играть роль монастыри, расположенные на территории Украины.

Докторант Ирина КЫССА,
Комратский лицей №7, Республика Молдова

Отражение традиций овцеводства у гагаузов в очерках В. А. Мошкова

Очерки русского исследователя, этнографа генерала В. А. Мошкова «Гагаузы Бендерского уезда», опубликованные в начале XIX в., являются настольной книгой для каждого гагаузоведа. Они являются единственным, изданным в то время обстоятельным описанием основных компонентов традиционно-бытовой культуры гагаузов. Одна из частей очерков посвящена традиционным хозяйственным занятиям и материальной культуре гагаузов.

В. А. Мошков отмечает, что скотоводство составляет одну из главных отраслей хозяйства бессарабских гагаузов. Наиболее предпочтительным направлением в скотоводстве считается овцеводство. Примечательно, что автор представляет описание загона для овец, перечисляет и объясняет названия овец разного возраста, способы их стрижки, одежду, которую изготавливают из овечьей шерсти и шкуры. При описании одежды В. А. Мошков упоминает, каким образом выделывают овчину для полушубков. Интересны наблюдения исследователя о видах суконных шаровар из овчины, которые старики носили в прошлом мехом вовнутрь, отмечая при этом, что таких мужчин в шутку было принято называть «коч», т.е. «баран».

Описывая традиционную пищу, В. А. Мошков указывает на то, что в рационе преобладала баранина и телятина. Данное наблюдение очень ценно, т.к. позволяет судить о том, что в настоящее время рацион питания изменился. Сегодня баранина не является основным мясным продуктом. Предпочтение отдается мясу птицы и свинине, т. к. уход за ними легче и материальные затраты гораздо ниже.

В описании цикла календарной обрядности исследователь акцентирует внимание на отправлении обряда жертвоприношения барана (или ягненка) в день Святого Георгия, показывая, как ягненка готовили для пожертвования, какие ритуалы при этом исполнялись, и каковы были запреты в момент совершения данного обряда, какие обрядовые блюда было принято готовить.

Сведения, собранные в позапрошлом столетии, позволяют нам проводить сравнительно-исторические исследования и путем ретроспективного метода выявлять наиболее архаичные элементы, дошедшие до нас в редуцированной форме, либо те, которые окончательно утратились.

К. п. н. Алла МАСЛОВА,
Приднестровский государственный университет им. Т. Г. Шевченко,
Тирасполь, Республика Молдова

К проблеме обучения речевому этикету в поликультурной среде

Важной проблемой современного общества является преодоление социальной и политической нестабильности, напряжения в межнациональных и межконфессиональных отношениях. В этих условиях особую актуальность приобретает поликультурное образование студентов, цель которого – формирование человека, способного к активной и эффективной жизнедеятельности в многонациональной и поликультурной среде, обладающего развитым чувством понимания и уважения других культур, умениями жить в мире и согласии с людьми разных национальностей, рас, верований.

Актуальным и злободневным представляется формирование у будущих педагогов компетенций, необходимых для успешной педагогической и культурно-просветительской деятельности в поликультурной среде. На факультете педагогики и психологии определенное место в данной системе занимает курс «Родной язык и культура речи», основная задача которого – повышение уровня культуры речи студентов, совершенствование их коммуникативно-речевых умений. Важным составляющим компонентом культуры речи является ее этнический аспект, предполагающий знание и применение правил языкового поведения в конкретных ситуациях общения, то есть речевого этикета, который представляет собой нормы социальной адаптации людей друг к другу, призван помочь организовать эффективное взаимодействие, сдерживать агрессию. Его соблюдение важно в поликультурной среде, где он является условием гармоничного общения, позитивного взаимодействия людей разных национальностей.

Между тем, наблюдение за речью студентов показывает их недостаточное владение речевым этикетом, в устной речи выявлены нарушения речевого этикета, наиболее типичными из которых являются: использование стилистически сниженных форм обращения к незнакомым людям; смешение стилей, замена русских форм этикета заимствованными

С целью совершенствования знаний студентов речевого этикета на лекциях рассматриваются такие вопросы, как понятие о речевом этикете и факторы, его формирующие, этикетные формулы, используемые в разных ситуациях общения, из истории речевого этикета и др. Особое внимание обращается на национальную специфику речевого этикета, на изучение его в сопоставлении с молдавским (перевод, сопоставление и др.).

Знание и правильное использование в общении речевого этикета являются важным показателем общей культуры и профессиональной подготовки будущих педагогов в условиях поликультурной среды.

Докторант Андрей МУТКОГЛО,
Научно-исследовательский центр Гагаузии им. М. В. Маруневич,
Комрат, Республика Молдова

Фестиваль вина у гагаузов как один из факторов сохранения этничности

Арсенал современной праздничной культуры гагаузов содержит ряд мероприятий и праздников, которые вписываются в понятие «изобретенная традиция». К ним относятся фестиваль (и национальный праздник) Хедерлез, национальный праздник Касым, различные фестивали, популяризирующие традиционные ремесла (фестиваль ковра), элементы материальной культуры (фестиваль домашней колбасы, фестиваль народного костюма). Наиболее популярным является ежегодный фестиваль вина в Гагаузии.

Отличительной чертой этого мероприятия является то, что оно, в отличие от республиканского (общемолдавского) Дня вина, который проводится в октябре, приурочен к 8 ноября. В этот день гагаузы отмечают национальный гагаузский праздник Касым, знаменующий окончание сельскохозяйственного сезона. Одним из ключевых действий мероприятия является инсценировка производства вина в домашних условиях, начиная от давления винограда и заканчивая заливанием его в бочки. Присутствующих угощают вином и традиционными гагаузскими блюдами. Как правило, подобные фестивали становятся источниками формирования этнических символов и маркеров, среди которых блюда традиционной гагаузской кухни, элементы народной одежды, утварь и т.п. Посредством данных маркеров у других этнических общностей Республики Молдова складывается представление о гагаузах, их культуре и этническом облике.

В свою очередь такое мероприятие позволяет гагаузам продемонстрировать мастерство в одном из самых древних традиционных занятий – виноградарстве и виноделии – и показать гостеприимство своего народа. В целом фестиваль вина в Гагаузии, впрочем, как и другие аналогичные фестивали и праздники, призван способствовать сохранению этнических традиций и их трансляции последующим поколениям носителей гагаузской культуры.

Др. Тамара НЕСТЕРОВА,
Институт культурного наследия

Устройства для обогрева жилища и приготовления пищи в украинско-молдавской среде (по археологическим данным и архитектурно-этнографическим наблюдениям)

Обогревание мест проживания – насущная задача для людей, живущих в резко-континентальных условиях климата, а питание горячей пищей – необходимое условие здоровой жизни. Проживание людей в различных географических и социальных условиях накладывает определенный отпечаток на особенности быта настолько сильно, что по типу использованных систем для обогрева и приготовления пищи можно датировать археологические памятники и определить культурную принадлежность. В южной Европе и северо-западном Причерноморье издавна использовался открытый огонь – *очаг* или *ватра*, над которым на специальном устройстве подвешивался сосуд, в котором готовилась еда. Климат благоприятствовал проживанию, и очаг был достаточен для обогрева в холодный период года. Специальные устройства для обогрева появляются в виде закрытого огня в печках-каменках, найденных в археологических памятниках проживания славян в Резинском, Шолдэнештском районах. Печи топились по-черному, на небольших по размерам поде печей сушили зерно и, видимо, не использовали как спальное место, как будет в последствии. Очаги почти не встречаются, что дало возможность интерпретировать это как смену этноса, но очаги встречаются иногда в том же жилище, в котором уже есть печь, свидетельствуя о совместном проживании местных и пришлых жителей. Быт изменяется во время Золотой Орды, когда появляются другие устройства для обогрева и приготовления пищи, характерные для Восточной и Центральной Азии: *тандыры*, *каны*, *суфы*. В Старом Орхее все три типа устройств, вместе или по отдельности, встречаются в одних жилищах, а в других – печи-каменки, большие хлебные печи и очаги на подиуме, верхняя часть которых представляет изразцовый нависающий горн: «бабура». Села, находящиеся рядом с археологическим городищем Старый Орхей, сохранили некоторые особенности восточного типа отопления как *суфы*, устроенные даже в летних кухнях, но имеющие славянское название «*лежанки*». Хлебные печи становятся огромными, верхняя площадь трактуется как спальное место, будучи и по размерам сравнима с комнатой. Особенно монументальные печи, занимающие полкомнаты находятся на севере республики, в смешанных украинско-молдавских селах.

Д-р ист-и Диана НИКОГЛО,
Институт культурного наследия

Опыт исследования этничности в художественной литературе украинцев Республики Молдова

Впервые к изучению художественной литературы украинцев Республики Молдова обратился академик К. Ф. Попович. Данной проблеме посвящены его очерки «Нариси українського фольклору та художньої літератури Молдови», изданные в 2007 г. Ведущую позицию в творчестве украинских поэтов, по словам К. Ф. Поповича, занимает патриотическая лирика. В первую очередь украинские поэты апеллируют к своей исторической родине – Украине (большой родине) и к Молдове (малой родине), к которым они относятся в равной степени трепетно и с искренней любовью. Ряд стихотворений посвящено Т. Шевченко, который стал символом Украины и украинского духа, а также украинскому языку, обычаям и обрядам, событиям исторического прошлого и трудолюбию.

В монографии В. П. Степанова «Украинцы Республики Молдова. Очерки трансформационного периода (1985–2005)», опубликованной в 2007, представлена динамика этнической идентичности украинцев Республики Молдова. Один из разделов работы посвящен исследованию влияния творчества писателей и поэтов на сохранение и развитие национальной самобытности и традиционно-бытовой культуры украинцев, проживающих в границах современной Республики Молдова. По словам автора, литература представляет собой систему, способствующую развитию этнического чувства и толерантности по отношению к представителям других этнических групп.

Если работа К. Ф. Поповича написана сугубо в литературоведческом аспекте, то в исследовании В. П. Степанова художественная литература украинцев выступает как этнографический источник. При этом наряду с художественной литературой автор анализирует очерки, мемуары, наблюдения писателей-беллетристов. Из образцов художественной литературы были рассмотрены произведения писателей, посвященные Бессарабии: М. Коцюбинского «Бессарабский цикл», И. Друзя «Последний месяц осени», К. Ф. Поповича «Тревожный рассвет» и др., а также сочинения украинских писателей Приднестровья. В. П. Степанов выявил такие идентификационные характеристики, как отношение украинцев к большой и малой родине (Украине и Молдове), к родному языку; показал, как писатели украинского происхождения воссоздают в своих сочинениях самобытность родного края, в деталях описывают традиционную семейную жизнь, обычаи и обряды, элементы народной магии.

Д-р фил-и Евдокия СОРОЧЯНУ,
Институт культурного наследия

Славянские заимствования в названиях хлебных изделий у гагаузов

На протяжении своего культурно-исторического развития гагаузы употребляли различные виды мучных и хлебных изделий. Для их названия используются как собственно гагаузские (тюркские) лексемы, так и заимствования из разных языков. Особую группу представляют славянские заимствования, они достаточно многочисленны, и, что важнее – многие из них являются ключевыми в системе обрядовых наименований гагаузских хлебных изделий. К ним, в первую очередь, отнесем обрядовые термины *kolaç*, *pita*, *kukla*, *bublik* и др. Кроме того, лексема *kolaç* является основой для образования большого числа терминологических словосочетаний, обозначающих различные виды обрядовых хлебов.

Славянские наименования являются результатом этнокультурных контактов гагаузов с болгарями на Балканах и с украинцами и русскими в Бессарабии. Болгарский язык сыграл важную роль в формировании кулинарной обрядовой терминологии гагаузского языка. Собственно, болгарских лексем, обозначающих хлебные изделия, не так много (*kolaç*, *kukla*, *güğüş* (çuk), *pitiçka*), но они называют обрядовые хлебы, чья семантика и символика раскрывают мировоззренческие устои гагаузов. Из болгарского языка заимствуются не только отдельные слова, но и мотивационные модели. Например, название слоеного пирога *kiırma* (от глагола *kiırmaa* в значении 'сгибать, складывать') сложилось по болгарской модели: баница от гбаница, а оно от гьбаница < гибам, что значит 'сгибать' (ср. также серб. гибаница < гыбаница). Кроме того, в балканский период болгарский язык являлся языком-посредником при заимствованиях из греческого языка (*pita*, *koliva*, *nafra* (*anafura*), *pusırka*, *kaniska* и др.).

К заимствованиям через посредничество украинского языка относятся *pampuşki*, *vareniki*, *bublik*, *galuşka çorbasi* (суп с клецками). Небольшое количество заимствований объясняется незначительными прямыми контактами между гагаузами и украинцами. Через посредничество русского языка заимствованы названия видов пшеницы (*azimka*), муки (*pittlöfka* / *petlövka*, *pittlöfka unu*) и некоторых хлебобулочных изделий (*bulaçka*, *vatruşka*, *pirajok*, *piruşka*, *pelmeni*, *makaron*, *pişta*, *piçeni* / *piçenă*, *tort* / *torta* и др.).

Д-р фил-и Виталий СЫРФ,
Институт культурного наследия

Украинская тема в научных трудах В. А. Мошкова по этнографии и фольклору

Российский этнограф, член-сотрудник Императорского Русского географического общества, действительный член Императорского общества любителей естествознания, антропологии и этнографии Валентин Александрович Мошков (1852–1922) в своих относительно немногочисленных публикациях научного и научно-популярного характера (около 30 работ), посвященных общим вопросам культурной антропологии и специальным исследованиям по этнографии и фольклору различных народов (русских, белорусов, поляков, евреев, чувашей, мордвы, удмуртов, марийцев, татар, болгар, гагаузов и др.), затрагивает и украинскую тему. В них исследователь, говоря об украинцах или ссылаясь на украинских авторов, называет их малороссами, как было принято в то время в Российской империи.

В основном данная тема находит свое проявление в сравнительном плане по отношению к другим народам, в комментариях и примечаниях сравнительно-исторического характера.

Кроме того, в тезаурусе ученого имеется небольшая научная статья в журнале «Живая старина» под названием «Игра в Тура» (Санкт-Петербург, 1892), дополненная впоследствии научно-популярной заметкой «К читателям-забужанам», увидевшей свет в журнале «Беседа» (Варшава, 1892). Обе эти работы имеют непосредственное отношение к украинцам. В них автор рассматривает мифологические представления жителей целого ряда селений и деревень Бельского уезда Седлецкой губернии (по административно-территориальному делению Российской империи того времени) о языческом боге под именем Тур. О нем мы узнаем из их игровых традиций, сопровождаемых песнями и сказаниями: это – мифологический персонаж или образ новогоднего ряженья (Тур-олень), сохранившийся как пережиток и восходящий к культуре быка в охотничий период человеческой цивилизации.

Ценность данных публикаций В. А. Мошкова в том, что благодаря собранным им полевым материалам фиксируются реликты древнего культа Тура, ставшими раритетом уже в его время, и тем самым он вносит свой вклад в общеславянскую мифологию в частности и этнологию в целом.

CUPRINS

Coralia BABCENCO, Viorica CAZAC, Eugenia COVALIOV	Similitudini ale tradițiilor gastronomice ukraine- ne cu cele din bucă-tăria moldovenească	14
Viorica CAZAC, Elena URSU, Jana CÎRJA, Lucia ADAS-CALIȚA	Interferențe ale cămășei tradiționalăe ukrainea- ne pentru femei cu cămașa tradițională din Ba- sarabia	15
Adrian DOLGHI	Copilăria sovietică reflectată în publicațiile peri- odice Scânteia Leni-nistă și Tînărul Leninist din R(A)SS Moldovenească (1924-1961)	16
Ludmila MALANICI	Cercetare pedagogică: "Діалог двох культур, або... "Studierea limbii române de către elevii ucraineni prin comunicarea scrisă și orală".	17
Vitalie MRUG	Moldova – Ucraina: 30 ani de independență	18
Violeta TIPA	Poeme autobiografice ale artistului plastic Anton Mate	19
Valentina URSU	Politica autorităților față de monumentele de is- torie și cultură din Sudul Basarabiei (sec. XIX- XXI). Studiu comparat	20
Микола БАЛАГУТРАК	Проблеми збереження ідентичності українців Республіки Молдова в сучасних умовах	21
Людмила БАРБЕ	Бібліотека імені Лесі Українки – вимір у 30 ро- ків	22
Маріанна БАЦВІН	Традиційний одяг придністрових районів Опілля першої половини ХХ ст.	23
Тетяна БЕДОНЬКА- КУГАЛ	До проблеми появи інноваційної лексики в сучасній українській мові	24
Катерина БЕХ	Західноєвропейські тенденції одруження в сучасному міському весіллі українців	25
Микола БЕХ	Повсякденність сільського населення Право- бережного Полісся 1990 – 2000-ті роки	26
Любов БОСА, Олександр БО-СИЙ	Гастрономічна спадщина Степової України (з історії українсо-комолдовських взаємин на Кіровоградщині)	27
Ольга ВОЛОС	Молдовани в історичному просторі Микола- ївщини	28

Сергій ГАКМАН, Наталія НЕЧАСВА- ЮРІЙЧУК	«Прості обличчя непростої історії» як концепт мінімізації етно-національних та етнорегіональних стереотипів взаємного сприйняття на українсько-молдовсько-румунському прикордонні	29
Лідія ГИНДА	3 історії першої україномовної школи в Республіці Молдова	30
Катерина ГЛУХОВЦЕВА	Лексико-семантична структура діалектних текстів про вишивання (на матеріалі українських східнословобожанських говірок)	31
Олександр ГОЛОВКО	Обрядові контексти господарських практик українців Східноподільського Придністров'я	32
Інна ГОРОФ'ЯНЮК	Лінгвістичний портрет української говірки села Богданешти Бричанського району Республіки Молдова	33
Леся ГОРОШКО- ПОГОРЕЦЬКА	«Копав, копав криниченьку...» (світоглядні настанови щодо спорудження криниць в українців Молдови)	34
Юлія ГРИЩЕНКО	Народнопісенна творчість України	35
Марина ДЕЛЮСТО	Українсько-румунська міжмовна взаємодія в межиріччі Дністра і Дунаю	36
Василь ДЕНИСЮК	Назви батька в українській мові XVII – XVIII ст.	37
Іван ДЕРДА	Українські народні колядки, щедрівки та гейкання Північної Буковини	38
Ірина ДЕРКАЧ	Академік Костянтин Попович – лицар Ордену Архистратига Михаїла: за сторінками «Літопису Лицарського Ордену Архистратига Михаїла»	39
Оксана ДРОГОБИЦЬКА	Усна історія як джерело до вивчення громадського побуту сіль-ського населення Галичини 20-х – 30-х рр. ХХ ст.	40
Володимир ДЯКІВ	Різдво Богородиці: народна релігійність на тлі передумов передріздвяно-новорічного періоду у календарній обрядовості українців	41
Юрій ДЯЧУК	Пам'яті видатної Людини. Академік Костянтин Федорович Попович	42

Микола ЖЕЛЕЗНЯК, Олександр ІЩЕНКО	До питання про міжнаціональні енциклопедичні видання	43
Неля ЗЛА	Академік Костянтин Федорович Попович – гордість нашого села.	45
Борис КОВАЛЕНКО	Діалектні особливості фольклорних записів (на матеріалі казок)	46
Наталія КОВАЛЕНКО	Етнофраземіка в текстах українських говірок Румунії	47
Віктор КОЖУХАР	Сектору „Етнологія українців” Центру етнології Інституту культурної спадщини – 30 років	48
Катерина КОЖУХАР	Українська мова в розвідках співробітників сектору «Етнологія українців» Центру етнології Інституту культурної спадщини	49
Людмила КОЛЕСНИК	Українсько-східнороманська інтерференція в умовах фронтальних і афронтальних контактів	50
Олександр КОЛОМІЙЧУК	Апотропейний вимір святвечірньої обрядовості на Бойківщині	51
Віктор КОСАКІВСЬКИЙ, Наталія ШПАК- КОСАКІВСЬКА	Виготовлення та продаж глиняного посуду подільськими гонча-рами за межі губернії на початку ХХ століття	52
Василь КОСТИК, Любов КОСТИК	Сучасні українські фольклорні паралелі півночі Молдови Буковини	53
Тетяна КУЛАКОВА	Реалізація комунікативної спрямованості навчання мови у початковій школі	54
Надія КУТКОВЕЦЬКА	Українська мова в системі акмеологічного аспекту навчання учнів в Теоретичному ліцеї ім. М. Коцюбинського	55
В'ячеслав КУШНІР	Етноісторична ситуація в придністровській зоні порубіжжя Лісостепу і Степу у ХІХ столітті	56
Валерія ЛЕВКІВСЬКА	З досвіду відтворення традиційного українського дівочого головного убору	57
Аспірант Богдан ЛЕВЧЕНКО	Співпраця українців і молдован у розвитку освіти в Молдавській Автономній Радянській Соціалістичній Республіці 1924-1940 рр.	58

Наталія ЛИТВИНЧУК	Могікани українського прикордоння, або Сучасні реалії життя в зникаючих східнополіських селах	59
Назар МАРТИНЮК	Роль закордонних українців у Республіці Молдова в промоції України (за матеріалами Інтернет-ресурсів)	60
Оксана МИКИТЮК	Свята осінньо-зимового циклу на Покутті	61
Олександр МУЗИЧКО	Одеський Новоросійський університет у долі уродженця Киши-нева, випускника Кишинівської гімназії С. Г. Вілінського (1876 – 1950)	62
Марина ОЛІЙНИК	Традиційні вироби Буковини у дослідженні Еріха Кольбенгаєра: сучасне перевидання та популяризація в Україні	63
Надія ПАСТУХ	Колядка про створення світу «Чом то не так же, як то було прежди?» (с. Николаївка Синжерейського р-ну, Молдова): мотивно-образний аспект	64
Наталія ПЕТРОВА	Весільна обрядовість україно-молдовського порубіжжя	65
Максим ПИЛИПАК	Локальні особливості весільного обряду Поділля на українсько-молдовському порубіжжі	66
Олена ПОГОРІЛОВСЬКА	Навчання рідної мови та ІКТУН в Маліновській гімназії Ришканського р-ну	67
Теofil РЕНДЮК	Етнічний чинник формування та збереження ідентичності населення українського пограниччя (Історико-етнографічні аспекти. На прикладі українсько-російського порубіжжя)	68
Олена РЄПІНА	Печатки та підписи видатних українських і румунських діячів та товариств Буковини на цінних та рідкісних книгах приватної бібліотеки Олекси Романця	69
Богдан САУЛЯК	Традиційні землеробські знаряддя для обробки ґрунту на території Південно-Східного Поділля наприкінці XIX – XX ст.	70
Олена СЕРЕБРЯКОВА	Шлюбні дивінації з ритуальними стравами в українців Молдови та населення Буковини	71
Наталія СІНІТОВИЧ	Повсякденне життя гуцулів (друга половина XX – початок XXI ст.)	72

Ганна СКРИПНИК	Українсько-молдовське наукове співробітництво в царині етнологічних студій	73
Світлана СОЛОМАХА	Культурно-гуманітарні зв'язки України з Молдовою	74
Наталія СТИШОВА	Збереження етнічної самосвідомості українців на теренах Північного Підляшшя	75
Лейла СУЛТАНОВА	Полікультурна освіта майбутнього викладача в Україні	76
Ярослав ТАРАС	Звичаєво-обрядові дії при будівництві хати українців Північної Молдови	77
Валентина ТЕЛЕУЦЯ	Обрядовий фольклор Українського Подунав'я: українсько-молдовський контекст	78
Олена ТЕР	Українська культурна спадщина – невід'ємна частина культури Республіки Молдова	79
Оксана ТИХОВСЬКА	Етнопсихологічна специфіка жіночих міфологічних образів в українському та румунському фольклорі (повітруля та фея)	80
Марина ТУНИЦЬКА	З історії становлення кафедри української мови і літератури в Бельцькому державному університеті ім. А. Руссо	81
Віталій ТУЧИНСЬКИЙ	Особливості етнокультурного розвитку молдовської національної меншини Півдня України у II половині XIX – на початку XX ст.	82
Георгій ФІЛІПЧУК	Діалог культур в освітній стратегії: Омелян Попович	83
Наталія ФІЛІПЧУК, Снежана ХОДАКІВСЬКА	Зарубіжне українство в музейно-освітньому просторі	84
Іллонна ФОНАРЮК, Тетяна ФОНАРЮК	Власні назви як компонент роману Костянтина Поповича «Бентежний світанок»	85
Ольга ХАРЧИШИН	Колядки українців Молдови з космогонічними мотивами в контексті загальноукраїнської традиції	86
Анатолій ШУШКІВСЬКИЙ, Світлана ОЧЕРЕТЯНКО	Молдовські сюжети на сторінках «Енциклопедії сучасної України»	87
Олег ГАЛУЩЕНКО	Этнополитические процессы в Молдавской АССР: позиция руководства Украины	88

Жоржета ГЛИНКОВА	Творчество поэтессы и переводчика Нины Авидон	89
Наталья ГРЭДИНАРУ	Традиции в пище украинского населения Республики Молдова в начале XXI в.	90
Анастасия ДАДОНОВА	Межкультурная коммуникация на уроках обучения грамоте как фактор развития языковой личности младшего школьника	91
Ирина ИЖБОЛДИНА	Особенности молдавского обычая «Ресуртор» в этнобеллетристике Молдовы и Украины	92
Надежда КАРА	Варианты сказки «О доброй падчерице и злой дочери» в фольклоре болгар Молдовы и Украины	93
Ирина КАУНЕНКО	Удовлетворённость смыслом жизни у украинской молодежи Республики Молдова	94
Елизавета КВИЛИНKOBA	О традиции паломничества у бессарабских болгар и гагаузов в украинские монастыри	95
Ирина КЫССА	Отражение традиций овцеводства у гагаузов в очерках В. А. Мошкова	96
Алла МАСЛОВА	К проблеме обучения речевому этикету в поликультурной среде	97
Андрей МУТКОГЛО	Фестиваль вина у гагаузов как один из факторов сохранения этничности	98
Тамара НЕСТЕРОВА	Устройства для обогрева жилища и приготовления пищи в украинско-молдавской среде (по археологическим данным и архитектурно-этнографическим наблюдениям)	99
Диана НИКОГЛО	Опыт исследования этничности в художественной литературе украинцев Республики Молдова	100
Евдокия СОРОЧЯНУ	Славянские заимствования в названиях хлебных изделий у гагаузов	101
Виталий СЫРФ	Украинская тема в научных трудах В. А. Мошкова по этнографии и фольклору	102

Fox Trading SRL (Editura UNU)
str. Ion Creangă, nr. 62/4,
Chișinău MD-2064, Republica Moldova
Tel.: (+373) 69 12 23 42
Email: editura.unu@gmail.com
Web: www.editura1.md

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Relațiile etnoculturale moldo-ucrainene în aspect sincron și diacronic”, simpozion științific internațional (6 ; 2021 ; Chișinău). Relațiile etnoculturale moldo-ucrainene în aspect sincron și diacronic = Молдо-українські етнокультурні зв'язки в синхронії і діахронії : Симпозіон Штійнційф Ітернаціонал : ediția a 6-a, dedicată jubileului a 30 de ani de la fondarea sectorului „Etnologia ucrainenilor” al Centrului de Etnologie al IPC : Chișinău, 10 noiembrie 2021 : Programul și rezumatele comunicărilor / comitetul științific, comitetul de organizare : Victor Ghilaș (președinte) [et al.]. – Chișinău : UNU, 2021 (Fox Trading SRL). – 108 p.

Antetit.: Inst. Patrimoniului Cultural, Ambasada Ucrainei în Rep. Moldova, Istit. Studiul Artelor, Folclor și Etnologie “M. Rylsky”, Ucraina [et al.]. – Tit.

paral.: lb. rom., ucr. – Texte : lb. rom., rusă, ucr. – 100 ex.

ISBN 978-9975-62-448-0.

082=135.1=161.1=161.2

R 43

